

D'ACI

JULIOL n.º 7
1920

J.P.O.

D'ALLA

RI
STUM
T

PERE REIG I FILL

CONSTRUCTORS DE MOBLES

CASA FUNDADA EN 1852

TALLERS:

C. UNIVERSITAT, 19 i 21
CONSELL DE CENT, 289

TELÈFON 2085 A.

DESPATX:

RAMBLA CATALUNYA, 23

TELÈFON 3784 A.

RICART & PÉREZ, S.A.

Oficines i tallers: Borrell, 236 a 244 i Rosselló - Tel. 1351 G

Dirac. teleg.
i telef. RIP

BARCELONA

Dirac. teleg.
i telef. RIP

ENGINYERS-CONSTRUCTORS DE
MOTORS DE COMBUSTIÓ INTERNA
PER A TOTES APLICACIONS

Motors marins de 9 a 200 HP.
Motors fixos de 1 a 78 HP. - Motors
agrícoles i locomòbils - Grups elec-
trògens fins a 80 kilowats - Moto-
bombes i moto-compressors, etc.

« REX »

Demanin-se
pressupos-
tos i ofertes

Demanin-se
pressupos-
tos i ofertes

S. A. dels MOTORS RICART I PÉREZ

Antics tallers i Successors de VALLET & BOFILL, S. en C.

EDITORIAL CATALANA

Societat Anònima

PUBLICACIONS

LA VEU DE CATALUNYA
CATALUNYA MARÍTIMA
D'ACÍ D'ALLÀ
ECONOMIA I FINANCES
AGRICULTURA
ENCICLOPÈDIA CATALANA
ARTS I OFICIS
BIBLIOTECA CATALANA
BIBLIOTECA LITERÀRIA

IMPRESSIONS COMERCIALS I DE LUXE
ESPECIALITAT EN TOT ÇO QUE SIGUI
EN CATALÀ

ADMINISTRACIÓ:
Escudellers, 10 bis : Telèfon 184 R.

SECCIÓ D'IMPRESA:
Mallorca, entre 257 i 259 : Telèfon 58 G.

BARCELONA

BELLOSURA DEL CUTIS

Su cutis es suave y fino ;
es bella como una flor.
Por usar la PECA - CURA
la prefiere el dios amor

Sabó, 1'50. - Crema, 2'40. - Polvos,
2'40. - Aigua Cutània, 5'50. - Aigua de
Colònia, 3'50, 5'50, 9 i 15 pessetes,
segons frasc. - Locions pel cabell,
5'50, 6'50 i 20 ptes., segons frasc.

ULTIMES CREACIONS PRODUCTES SÈRIE IDEAL

Acàcia - Mimosa - Ginesta - Rosa de
Jericó - Admirable - Matinell - Chipre
Rocío Flor - Rosa - Vértigo - Clavel
Muguet - Violeta - Jazmín

Sabó, 3. - Polvos, 4. - Loció, 4'50, 6'50
i 20 pessetes, segons frasc.
Essència per al mocador, 18 pes-
setes frasc amb caps.

CORTÉS GERMANS
SARRIÀ (Barcelona)

TÓNICH RECONSTITUYENT REMEY

SEGUR CONTRA LA
DEBILITAT NERVIOSA

· CURA ·
RAQUITISME
ANEMIA · GRIPPE
NEURASTENIA
CONVALESCENCIES
ENTONIA Y FORTIFICA

De Venda

CORTS · 571 · 688 y demás FARMACIAS

D'ACÍ D'ALLÀ

MAGAZINE MENSUAL

DIRECTOR

IGNASI FOLCH I TORRES

EDITORIAL
CATALANA

ESCUDELLERS, 10 BIS

BARCELONA

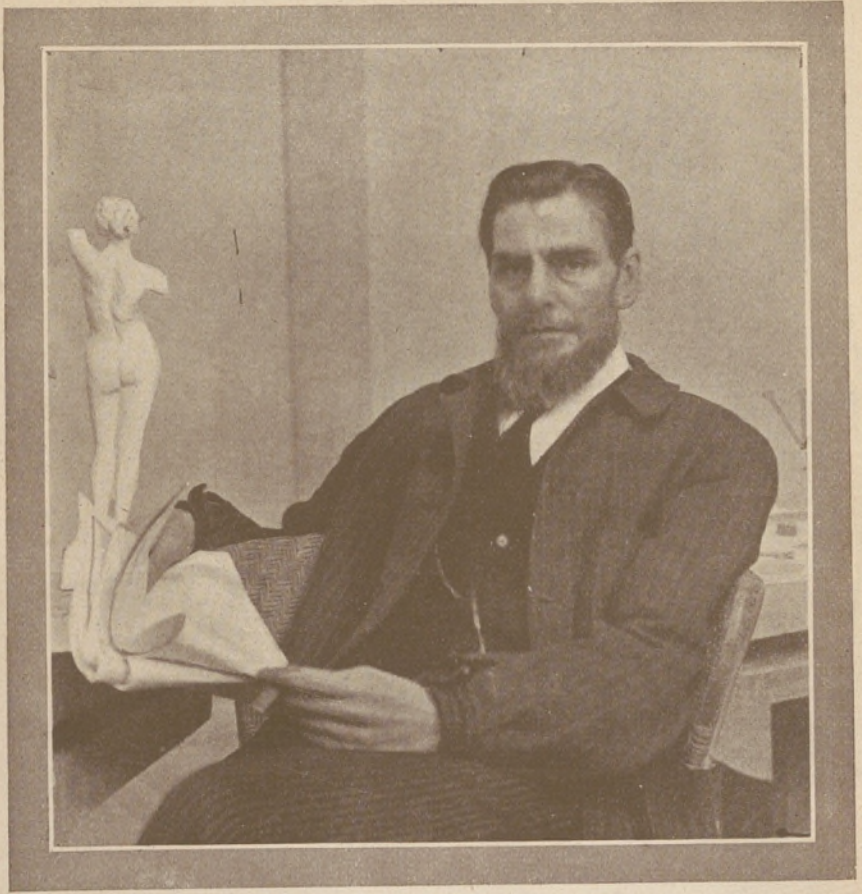
SUMARI

Una visita a En Josep Llimona, *Ignasi Folch i Torres*.—El Tasso i el català Malatesta, *Mossèn Josep Palomer*.—
Juliol (poesia), *Orión*.—Bèsties que són mares i breçol a l'hora, *Plini*.—Un cap de trons, *Pere Baldagne*, tra-
ducció *F. R. F.*—Curiositats barcelonines: La Capella de Sant Cristòfol, *Antonin Tenas*, *Pvre.*—Les goles de
l'Ebre (notes d'un excursionista), *Lluís Perçerissa*.—L'aplec Excursionista de Catalunya. —Castells en l'aire,
J. Massó i Ventós.—La vertadera malaltia de la son, *C. H.*—Les flors i el jardí íntim: Un jardí íntim a París
(Bagatelle), *Artur Rigol*.—La Jungfrau, *M. N.*—Interior barceloní (poesia), *J. M. Lòpez Picó*.—La Fedor
trad. *J. M. C. H.*—El misteri dels lilàs, *E. Isern Dalmau*.—Crònica Catalana, *X.*—Crònica estrangera,
A. Rovira i Virgili.—Suplement artístic: Sant Jordi, triomfant, *Josep Llimona*.—Coberta, *J. P. O.*

REDACCIÓ: MALLORCA, entre 257 i 259.

Preu: 1'25

ÚLTIM RETRAT D'EN LLIMONA (Fot. Mas)

UNA VISITA
A · EN
JOSEP LLIMONA

La Comunió

Per Josep Llimona

(Fot. Mas)

UNA certa temença ens en-vaïa en dirigir-nos vers el taller de l'il·lustre escultor i no pas per l'engúnia d'anar a trobar a un desconegut, sinó per la modestia del nostre home, que nosaltres intentàvem esqueixar amb la nostra visita. La seva manera d'ésser i de treballar, que tanta analogia té amb aquells altres artistes de l'Edat Mitjana que feien llur obra plens d'ideal, despresos de vulgar vanitat i inflamats de pura i noble espiritualitat, acabava de cohibir el nostre esperit.

No obstant i això, férem cap al bell obrador situat a la Diagonal, pensant que podríem reïxir dels nostres propòsits valguent-nos de la bona amistat amb que ens honora l'eminent estatuare.

En entrar al taller, un timbre sonor anuncià la nostre arribada, i, moments després, la característica silueta del mestre és retallà en el fons lluminós del corredor-jardí que voreja l'obrador. «—Déu lo guard, senyor Llimonal...» i l'home obert i franc que és l'artista, ens oferí cordialment la seva destra.

I aquí se'ns acut fer un petit comentari per a subratllar el cas paradoxal que s'ofereix, com en alguns altres grans homes, entre l'aspecte físic d'En Josep Llimona i la seva espiritualitat. L'home d'aspecte feréstec, de faccions dures i de mirada que es diria esquerpa, és com un infant-home, amb totes les suavitats d'aquets, però il·luminades i animades per una vibració interna i recòndita que s'expansiona francament i vívida en trobar-se en ambient

d'amical conversa i en oferir-se-li tema agradós.

¿Li serà agradós parlar d'ell? Certament, no!

Veu's aquí la nostre engúnia. No obstant d'ell tenim de parlar, que aquest era l'objecte de la nostra visita. I fent-li avinent que seriem breus per a evitar-li violència i molèstia, començarem demanant-li algunes dades biogràfiques.

—Miri, ens digué, si vol ho trobarà tot en el catàleg de la recent Exposició; allà hi son consignades totes les dades que desitja, en una biografia que hi van posar amb motiu de la meua Sala d'Honor.

—Molt bé; però precisament és amb el mateix motiu que D'ACI D'ALLÀ vol dedicar-li un modest homenatge, i desitjaríem dir respecte a vostè alguna cosa més que el que pot posar-se en una biografia. La seva personalitat, el seu art és prou interessant i prou fort per a escriure quelcom més que una vulgar nota biogràfica.

I certament és aixís, car l'art d'En Llimona es tant nostre i està tant estretament lligat amb el renaixement de Catalunya com la seva mateixa actuació dins el ca-

tanisme i en el desenrotllament de l'art català dels nostres temps. Perquè cal tenir present que En Josep Llimona, ultra la seva alta significació artística—i dintre

també d'aquest mateix aspecte —té caires ben diversos i dignes d'acusar en aquesta semblança que intentem fer.

L'autor de *Desconsol*, és l'escultor de tantes i tantes obres definitives del nostre art modern; però l'autor de la estàtua d'En Berenguer al Saló de Sant Joan, del monument a En Robert i a En Casanova i del grup que presideix la Biblioteca de Catalunya i del *Sant Jordi triomfant*, és, ultra l'escultor-artista, l'artista-patriota, l'escultor de Catalunya que ha sabut glorificar i eternitzar en la pedra dura i en

En Llimona quan el seu sojorn a Roma
(Retrat fet a Roma l'any 1882)

el bronze sonor, les gestes catalanes del renaixement i els homes-simbols de la nostra terra.

I aqueix mateix home és encare el lluitador polític, l'artista civil que intervé en la cosa pública quan cridat pels homes representatius del seu ideal li demanen el sacrifici de figurar entre els concellers de la Ciutat (eleccions municipals de 1909); quan li ofereixen un lloc entre els homes

del comerç i de l'indústria, de les lleis i de la política en la Junta de la Lliga Regionalista i del Foment Autonomista Català que presidí llarg temps, o bé quant els seus amics i admiradors li ofereixen la presidència del Círcol Artístic de Sant Lluç, la vice-presidència de l'Orfeó Català i altres càrrecs encara a l'Ateneu, a la Junta de Museus a la d'Exposicions d'Art, etc., etc.

Veu's aquí, doncs, el valor de la figura vària del nostre il·lustre artista.

I sense perdre l'objectiu de la visita, insistirem en fer-li noves preguntes després d'un xic d'amable *causerie*.

—¿Fou molt aviat que començà els seus estudis?

—Sí, era molt jove; conti que als divuit anys vaig fer les oposicions per a la pensió a Roma de l'Ajuntament.

—¿I les va guanyar?

—Sí; a pesar d'ésser tant jove i del rigor amb que's van fer els exercicis que duraren dos mesos, en els transcurs dels quals se'ns tancà en una de les grans

sales de Llotja. El tema proposat pel jurat fou «El Fill pròdic».

—Es curiós... I qui fou el seu mestre?

—En Nobas, l'autor de l'estàtua d'En Casanova. No hi tenia pas cap confiança en Nobas en que les guanyés jo les oposicions; malgrat això, però, quant el meu pare li preguntà que li semblava, va dir-li: — Que les fassi per a això; no hi perdrà res...

I ja tenim el nostre escultor a Roma, la terra de Promisió tant anhelada per tots els artistes de l'època.

Era això l'any 1882. Sis anys després copsava ja en l'Exposició Universal del 88, la primera medalla, amb l'estàtua d'En Berenguer, obtenint anys després el Premi d'Honor en l'Exposició Internacional d'Art de 1907, amb els fragments principals del monument al Dr. Robert que hi presentà.

Ultra aquestes distincions obtingudes en els certàmens artístics de la nostra ciutat. En Llimona ha lograt triomfar amb el seu art arreu on ha exposat. No gaires anys

En Josep Llimona, l'any 1902
Retrat d'En Ramon Casas, existent al Museu Municipal
(Fot. Vidal)

En Josep Llimona treballant en la seva famosa estàtua del Segador, del monument al doctor Robert
(Fot. Serra)

enrera per sufragi unànim dels artistes residents a Madrid, el Govern adquiria la seva bella estàtua *Desconsol* que figura des de llavors en el Museu d'Art modern de la Cort. Suara, amb motiu de l'Exposició d'Art Espanyol a París, renovava el triomf en ser-li adquirida per l'Estat fran-

cès amb destí al Luxemburg, una bella estàtua en marbre.

—¿Deuen ésser en gran nombre les obres que té produïdes?

—Certament. D'algunes quasi ni m'en recordo.

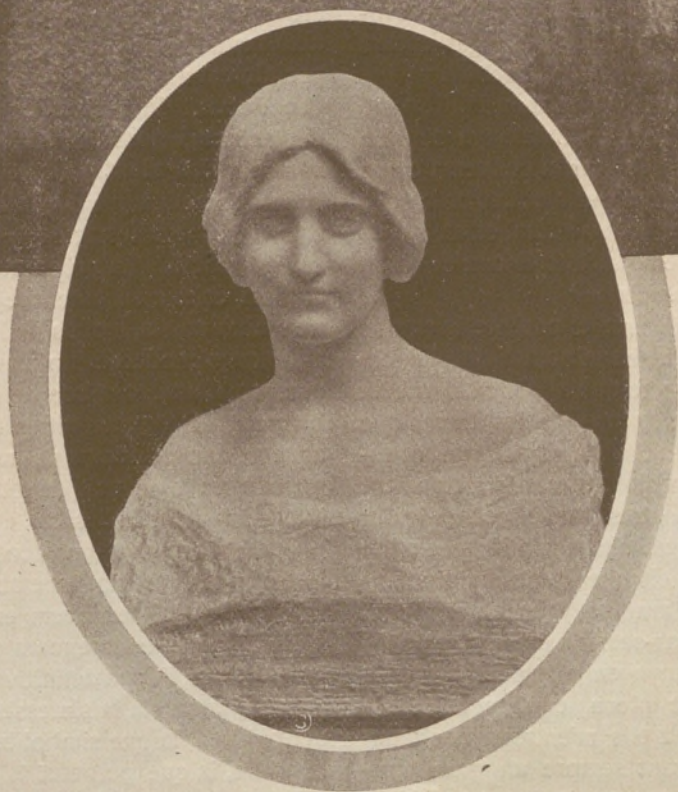
Fent memòria l'artista, ultra les més im-

L'amor a la infantesa

Grup escultòric existent a l'Escola de Bosc de Montjuïc

(Fot. Mas)

Retrat

Marbre

portants que té produïdes i que son el monument al Dr. Robert; l'*Enterrament de Crist*, a Vilafranca del Penadès; el Crist monumental del Misteri de la Lliga Espiritual, a Montserrat i el *Sant Jordi triomfant*, en té encara d'altres, si bé no tant importants, a Comilles, Madrid, Montevideo, Buenos Aires...

¡Quin goig que deu sentir el nostre il·lustre escultor quan repassant llur vida d'artista contempla l'escampadissa arreu del món de tantes obres filles del seu geni!

Un fet notable respecte a la producció d'En Llimona cal fer notar, i és la sensació de fortitut i juvenesa que donen algunes de les seves darreres obres. Mireu sinó aquest fermíssim *Sant Jordi* última obra del mestre. Ja abans amb el nú del monument a En Casanova, amb el *Forjador* i amb alguna altre obra, ja l'havíem experimentada aquesta sensació de juvenut i fortalesa que sembla iniciar una evolució en el nostre artista, entregat encara de plé, sortosament, al seu treball.

Coneixent com coneixem la devoció que per la causa de Catalunya sent En Llimona, férem derivar la conversa cap a la qüestió catalana per a conèixer la seva opinió respecte al seu actual estat.

—¿I què li sembla Sr. Llimona del estat actual del catalanisme?

—Home ja li diré: el parèntesis en que actualment és troba la nostre qüestió, em fa el mateix efecte que allò que succeeix en les batalles: es una de les treves que hi ha en tota lluita. Ara reposem tot esperant el moment de tornar-hi, el moment en què els nostres homes ens diguin: Som-hi! Perquè ells son els generals, i igualment que els que dirigeixen un exèrcit, passa que ara fan avançar, ara recular, o bé esperar-se per a emprendre novament la campanya en el moment oportú. Com que tinc plena confiança en els meus generals a ells m'entrego confiadament, conservant sempre un gran optimisme que si en algun moment s'afebleix per dubtes o per considerar errada alguna d'aquelles treves, retorna plenament en

pensar que la confiança i la disciplina es la millor assegurança del triomf.

—¡Certament vostè és un gran patriota!

—Permeti'm Sr. Llimona la darrera pregunta.

—¿Quin criteri és el seu respecte el moviment artístic contemporani i particularment el de Catalunya.

—Ja veurà m'es un xic difícil contestar a la seva pregunta perquè jo soc del *Gremi*, sap...

—Sí, té raó; però sense particularitzar pot dir coses ben interessants sobre els corrents actuals de l'Art modern.

I el nostre eminent amic, després d'una pausa, ens digué: Una característica em sembla notar en les correnties de l'Art modern, que's ben sensible, principalment en ço que ateny a nosaltres. Em refereixo a la manca d'estudi, a la poca preparació que es nota en general en els artistes, la qual cosa es ben de doldre, car això malmet a molts temperaments i especialment a n'alguns de casa nostra molt ben dotats. Jo crec que moltes de les iniciacions i gosadies artístiques modernes reixirien si s'aguantessin sobre una base més sòlida que la que les sosté. Ara, sols són manifestacions epidèrmiques, sense emoció. La preparació seriosa de l'artista és al meu entendre el tot. Mentre's això no sia, moltes de les tendències artístiques modernes no passaran d'ésser una provatura, cosa ben de doldre veritablement. D'algunes altres tendències de aquests darrers temps val més no parlar-ne, car són la negació de tots els principis i sobretot de la Bellesa.

I després d'haver-nos acomiadat de l'il·lustre català i artista, tot embocant el passeig de Gràcia, pensàvem en que qui sab si En Llimona tenia encara de donar-nos la seva Obra, l'Obra definitiva, aquella que com cap altra sia la síntesis de l'artista i del patriota, la que simbolitzi el triomf de la pàtria, la que perpetui la llibertat definitiva de la nostra Catalunya.

¡Déu li dongui vida i salut per a que pugui crear-la! — IGNASI FOLCH I TORRES

Escultura en marbre

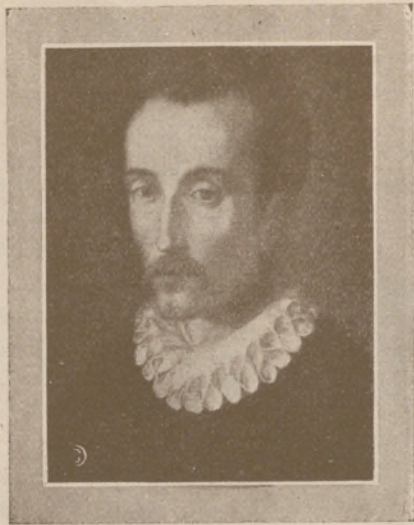
Dibuix

Escultura en marbre

RETRAT DE TORQUAT TASSO
PER ALEXANDRE ALLORI
(GALERIA DELS UFFIZI)

EL
TASSO I EL
MALA TESTA

(Apuntacions històriques del segle XVI)

La ciutat de Ferrara una de les més vetustes i formoses ciutats italianes i una de les que proporcionen a la Història més còpia de matisos i de esplendoroses dates. La Cort dels Éste tant magnificenta, fou niu de grans artistes, de pulcres literats i de polítics hàbils, car allà hi nasqué i es desenrotllà aquella escola pictòrica que tinguè com a mestres a Garòfalo i Correggio; allà va escriure Tasso sa *Jerusalem alliberada* i Ariosto el seu *Orlando furiós*; i d'allà sorgiren aquells Prínceps que foren tan experts diplomàtics com mestres refinats de la llavors cèlebre política italiana.

EL MONUMENT DEL GRAN POETA
EN EL CONVENT DE «SAN ONOFRIO»
A ROMA

EL
TASSO I EL
MALA TESTA

A Josep Carner, el poeta de la nostra terra

Però l'encís de Ferrara és són històric castell on s'espillen encara els actuals ferrareros. Res tan imponent com aquella rojor de sos murs i com aquelles quatre torres tan escaientes i tan simètriques. I a l'entorn d'aqueixos murs i d'aquelles torres revolen encara les gestes braves i les festes jocundes que dintre son circuit s'hi conjuminaren en aquelles èpoques ja remotes. En sos salons, hi declamaren versos immortals el Tasso, el Bembo i Ariosto, i s'hi destrenaren tot aquell comble de saraus quan les noces d'Alfons I i la cèlebre Lucrecia Borgia; les parets son muts testimonis de mil intrigues cortisanes, de passions terribles i de banalitats refinadíssimes, i, sobretot, ens remembren aquells amors tan

dissortats del cantaire de Jerusalem amb la bella Eleonora, germana d'Alfons II.

I com si fos una reprobació per tanta frivolitat i tant sensualisme com sojornà dins aquell macís Castell, davant la façana principal s'hi alça una estàtua de Savonarola, d'aquell domínic qui amb el rostre encès de santa indignació i amb els braços estesos i tremolos maleïa la tirania, el nepotisme i el vici amb tots els seus refinaments i totes les seves concupiscències.

I

Corria l'any 1575, i tot era brugit en el Castell de Ferrara durant la nit del 14 de maig. Multitud de nobles de la ciutat recorrien els amples salons i les esbeltes galeries boi confabulant amb les aristocràtiques ferrareses qui devenien ornades amb ses vestimentes més luxoses. Tothom esperava la aparició del duc Alfons II qui els havia acoblat sots els artesonats de son Palau, amb l'objecte de fer-los oir els versos d'un nou poema que havia donat a la llum l'*Aguila de Sorrent*, l'alabat Torquat Tasso, qui feia temps morava en aquella Cort. Era el poema un cant an els Creuats qui volien rescatar el Sepulcre de Jesucrist, i una complerta lloa a les gestes del gran Godofred de Bouillon; i per a això, savent la vàlua del poeta, esperaven els nobles de Ferrara, oir versos esplendorosos i cants inspiradíssims.

Acompanyat de son amic Bernat de Malatesta, féu aquell són ingrés al gran saló, i mentre's tothom, dames i cavallers, l'envoltaven i per endavant ja li estrenyien la mà felicitant-lo, es presentà el duc Alfons amb sa muller i sa germana, la gentil Eleonora qui tant havia de torturar al gran poeta i havia d'ésser motiu d'un empressonament de set anys dins una rònega cambra de l'Hospital de Santa Anna. Tots els concorrents, una volta fetes les salutacions de rúbrica al Sobirà, enmudiren de sobte, en tant s'atancava el poeta i col·locant-se al bell mig del saló començava ses primeres estrofes:

*Canto l'armi pietose e'l Capitano
che'l gran Sepolcro libero di Cristo.*

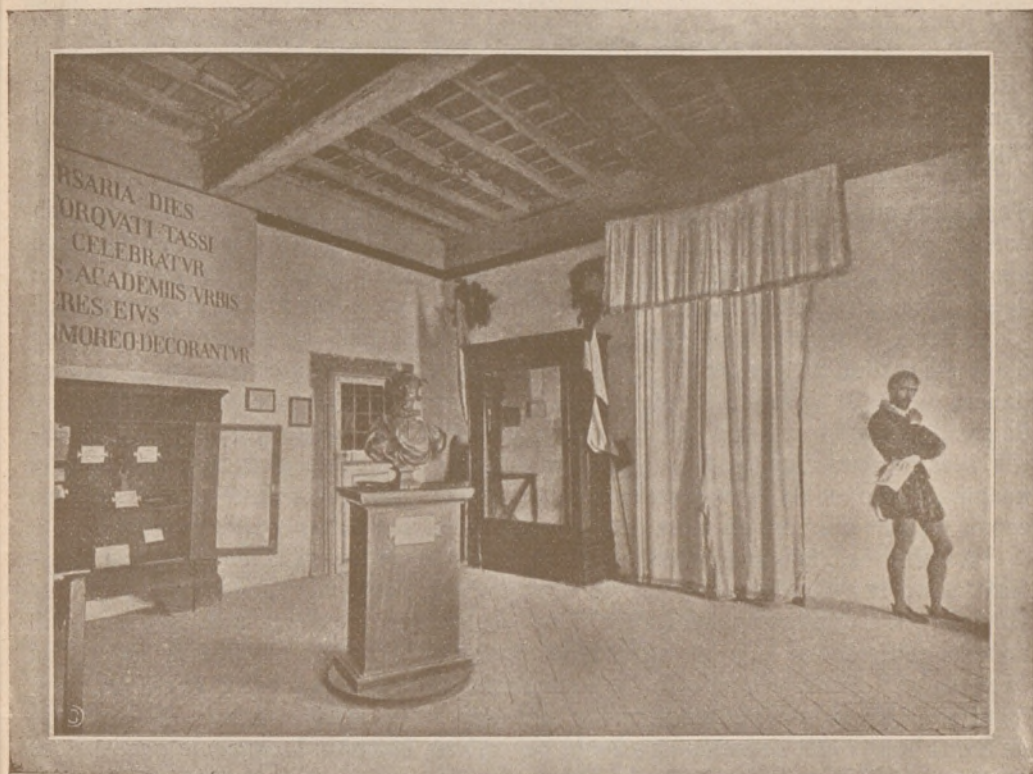
Llarga fou la lectura, la qual no assolí de moment l'èxit i els aplaudiments que havien de tributar les generacions futures al gran poema. Però el cantor de *Reinald*, qui en l'avenir havia d'inspirar a Lord Byron aquelles *Lamentacions* tan tendres i copenedores, ja hauria restat ben satisfet tant sols amb un esguard benévol de sa Eleonora volguda... i no va tenir tampoc aqueix consol. En retirar-se, acompanyat de son inseparable Malatesta, li féu avinent, amb el cor llatzerat, la dissort que el punyia.

II

Era Don Bernat de Malatesta un noble català nat a Barcelona i hereu d'un gran patrimoni. Son amor a les arts i a les lletres el portaren a Itàlia, i des de l'any 1561 es trojava instalat a Ferrara, centre llavors, com Florència i Roma, de tot lo bell. ¡Hi feia molt la sol·licita cura dels Ducs, qui devenien Mecenes de tots els literats i tots els artistes!

En una luxosa maisó i en la mateixa plaça del Castell, morava Malatesta juntament amb dos altres catalans anomenats Antoni Romagosa i Roderic Sacoromina, i en aqueixa maisó hi anava tot sovint el Tasso, car hi trojava amics que comprenien la vàlua de ses esculturades estrofes i que el consolaven en ses cavilacions amoroses. Escoltem al mateix Tasso qui ens ho conta en un manuscrit que va deixar escrit en

La cel·la que ocupà el Tasso en el Convent de *San Onofrio*, a Roma, transformada en Museu dedicat al gran poeta

aquell Convent de *San Onofrio* de Roma, lloc on tancà sos ulls després d'una vida sadollada d'amargors: *Tenia jo a Ferrara en aquell temps uns bons amics, els catalans Malatesta, Romagosa i Sacromina, els quals em comprenien, i em consolaven, i m'aniamaven quan em veien atuit per la dissort. De tots ells em servo un bon record i greu me sab que acabin els meus dies sense poguer-los abraçar novament.*

Fou Bernat de Malatesta qui, sabedor de la fonda passió que havia inspirat a l'infortunat poeta la bella Eleonora, amb el fi de consolar a son amic, parlà al Duc d'aquell amor tant pur que niava en el cor de Torquat. ¡Jamai ho hagués fet! D'allavors ençà, volent afavorir-lo, creà un enemic poderós a son amic preuat. Ens ho diu Bertinì en sa obra *Vindicazione di Torcuatto Tasso*, tota ella plena de bon afecte vers *il cigno di Surriento*, com sempre l'anomena: «*I son company fervorós, el català Malatesta, volent guarir ses ferides, ocultament anà al Castell i va parlar amb Alfons II d'aquell son amor tan pur. I el Duc s'ho mirà tant malament, que es mudà en un foll enemic del nostre cigne de Sorrent, fins al punt que no trigà en recluir-lo dins una fosca presó. No s'ho pensava pas el bon Malatesta que la seva amistat havia d'escau-re's perjudicial al poeta, i per a això tingué una gran i vera angoixa que li llevà el son més d'una volta durant tot aquell any 1578.*»

III

Era a darreries de l'any 1580, i ja feia més d'un any que el dissortat poeta veia lliscar sos dies en el fons humí, fosc i infecte d'una trista habitació del Convent de Santa Anna. El duc Alfons, volent allunyar-lo de sa germana, li havia donat aquell captiveri. ¡I va durar set anys!

Sol, sense consol, amb una ànima tan ben trempada, amb una imaginació plena d'ardència, amb un cor tendre i afectuós, amb una intel·ligència tan privilegiada, amb dalé de glòria com tenia... sembla talment mentida que hi pogués passar un lapse de temps de tanta durada. ¡Com devia sofrir aquell poeta enamorat, lluny de l'objecte de sa estimació, i veient en son lloc les tètriques foscors d'aquella cel·la tenebrosa! ¡Com devia rememorar les esplendideses d'aquell Castell, boi gustant les amargors d'aquella realitat de són destí! ¡Com devia enyorar el bulliciós remoreig d'aquelles dançes ducals al trovar-se en mig d'aclaparadora quietut de sepulcre! I els cavallers de sos poemes, i les dames tan bravament cantades, i les rientes formosors de sa pàtria, i les rodones cúpules de sa Jerusalem volguda... tot devia giravoltar per aquella imaginació durant els jorns inacabables de captiveri, i ho devia veure perdre's per els espais dilatats que rera els murs de sa presó oferien una vida per ell impossible.

A darreries d'aquell any 1580 va rébrer Tasso la furtiva visita de son amic Malatesta, qui el feu sabedor de la ira del Duc i de la banalitat d'aquella Eleonora tan volguda. L'escriptor espanyol Fernández i González, ens explica amb son bell estil aqueixa conferència: «...y al infortunado cantor de Jerusalén le quedava todavia un buen amigo. Era este el catalán Bernardo Malatesta quien, valiéndose de mil argucias, logró una entrevista con el preso. Esta tuvo lugar en el mismo calabozo del Convento de Santa Ana, i allí, en medio de espesas penumbras, hablaron largamente aquellos dos amigos. Y Malatesta explicóle los odios de Alfonso II y la trivalidad de la bella Leonor, la que, olvidando al poeta que sufría, brillaba y lucía en los saraos del Castillo, rodeada de galanes, feliz y sonriente, y dispuesta a casarse con un Principe adocenado...»

El mateix Tasso, en son mentat manuscrit, també ens refereix la impressió de sa conversa amb Malatesta: «Molt em va fer sofrir el bon amic durant aquella llarga estona de conversa. però li vaig agrair, amb tot i llatzerar de nou el meu cor ja tan llatzerat i malalt».

Innúmeres voltes el visità aquell patrici català en sa presó, i en cada una d'elles s'entornava angoixat, car veia son atuïment, i temia per la claretat d'aquella intel·ligència privilegiada. En una obra que escrigué, i edità a Florència l'any 1597 (al cap de dos anys d'haver mort el poeta) titulada «*Le prigioni di Tasso*», en són capítol VIII que comença aqueix mot «*Povero amico!*» diu: «*Llàstima em feia cada volta que el visitava. S'anava esllanguint poquet a poc, i aquell esguard fulgurador que ens parlava de la plenitut de intel·ligència, s'anava esmortuïnt i divagant, fent-nos témer a mi i a Romagosa que acabaria boig aquell home tan equànim. ¡Sols savia parlar-nos del «Castello» i de la Princesa amb tot i la magnitut del desengany!*»

IV

Se li obriren per fi les portes de la presó, y en sortir-ne, ço que primer trovà foren els braços oberts de Malatesta, qui el tingué per hoste durant llarg temps. Afers de família que ignorem, obligaren al noble català a deixar Ferrara i retornar a Barcelona

a primeries de l'any 1587, i de llavors ençà ja no trobem més ajuntats a Malatesta i el poeta. Aqueix li va prometre visitar-lo en la capital catalana, com explica el propi Malatesta, però no consta en lloc que realitzés ço que va prometre, car d'haver-ho fet, ho diria en l'obra ja mentada.

Quan en 1595 el pontífex Climent VIII, fent honor al Pontificat i a la noble família Aldobrandini de la qual era membre, volia coronar opoteòsicament al Tasso en el Capitoli i sols ho pogué fer a ses despulles, car va morir abans d'haver lloc la merescuda cerimònia, des de Barcelona on morava, va comunicar Malatesta als monjos de *San Onofrio* la seva anada a Roma per a ésser testimoni de l'acte de justícia que tributava el Pontífex a són amic.

El cantaire de «*Godofred*» i de «*Aminta*» va morir sense poguer veure ornada sa testa amb la corona de llorer. Però, amb tot i ésser tingut per boig, amb tot i ses persecucions, amb tot i son martiri... són nom ha tramontat les edats, i totes les generacions han retut homenatge a sa valor, a són sofriment i a són geni, I aquella carta seva, la darrera que va escriure a són amic Antoni Constantino i que es serva en el dit Convent de *San Onofrio* de Roma, és una mostra de la fé cristiana que niava en el seu cor, i un càntic ardorós i fervent a la Divina Providència.

L'haver sigut gran amic i company del poeta un patrici nostre que morava a Ferrara, hom ho recorda al visitar aquella ciutat que'ls escriptors d'allavors anomenàven *empori del plaer, de la formosor, del luxe, de les lletres i de les arts*; al veure aquell Castell on s'hi desentrotllaren les malaventures de *Parisina* cantades per Byron i Donizetti; al recórrer aquells salons on a presència del duc Alfons II i del Tasso va llegir Guarini son «*Pastor Fido*» ple de notes horriblement tràgiques; i al deambular per aquells jardins, que foren, anys més enrera, la joia de Lucrecia Bòrgia i de son poeta Vespasià Strozzi. I amb la imaginació, res més que amb la imaginació, encara es reconstrueix la luxosa maisó del nostre Malatesta on tantes llàgrimes devia vessar el trist compositor dels inspirats *Sonets* a Eleonora.

MN. JOSEP PALOMER

Arenys de Mar, octubre de 1919.

Escut dels nobles catalans Malatesta

J · U · L · I · O · L

*¡Quina son, quina son, quina son
que fa el mes de juliol!*

*Allunyem-nos de ciutat
cap a mar, o terra endins,
on l'oratge és perfumat
i hi ha sempre quatre pins
i la fresca d'un vell pont.*

Quina son, quina son, quina son!

*Endreçem bé les maletes,
les ombrel·les, els baguls,
els bastons, les escopetes,
els lleugers i rosats tuls.*

Ai, mamà, i el gramfon!

Quina son, quina son, quina son!

*Anirem per la riera
passejant, oi que és bonic!
Saltarem una passera;
trobarem aquell amic.
El fresseig de l'aigua clara
ens farà més lleu el sol.*

*Una abella grossa i rara
sortirà, fent un revolt,
dels ombrius d'un fonollar.*

*Dues passes més enllà,
reposarem
i ens dormirem
vora la font.*

Quina son, quina son, quina son!

ORION

BÈSTIES QUE SON MARES

I BREÇOL A L'HORA

DE tots els éssers del regne animal, potser és l'home el qui més ha de basquejar-se per a fer-se la vida còmoda. Qui sap si és degut a la seva intel·ligència superior, que Déu li va dir: tú ja tens cap per a arreglar-te, basqueja't. I per lo tant fes-te una casa, fes-te vestits, conreua i cuina ton menjar, fes-te els mobles, etc., etc.; car no hem d'ésser gaire observadors per a veure la diferència que en ço del basquejar-se per a la comoditat, hi ha entre les bèsties i l'home. Els cargols, les petxines, les tortugues, es porten la casa, altres van vestits amb esplèndides pells o amb plomatges elegants i riquíssims; tots menjen sense conreuar-s'ho i sense coure-s'ho; i fins n'hi ha, com els de la família dels marsupials que fins poden donar-se el luxe de breçolar llurs fillets en un breçol de pell i amb calefacció central que forma part del cos de les mateixes mares.

L'espècie més coneguda d'aquesta família, és la del Kangur, ben coneguda de tots nosaltres tant per haver-ne vist en gairebé totes les col·leccions zoològiques públiques, com en els museus d'història natural una mica complets. Però n'hi ha moltes més de bèsties que son nius i breçol a l'hora: hi ha el Wombat, l'Equidné, el Cuscus, etc., etc., dels quals en volem dir un xic la seva vida.

D'aquests marsupials n'existeixen moltes espècies a Austràlia, a Nova Guinea i a Amèrica. El més conegut, com hem dit, es el Kangur que viu a l'Austràlia. Els primers marsupials arribaren allí quan aquest continent no era encara separat de la resta del món per la mar, i n'estava tot poblat quan se va produir el gran cataclisme de la separació.

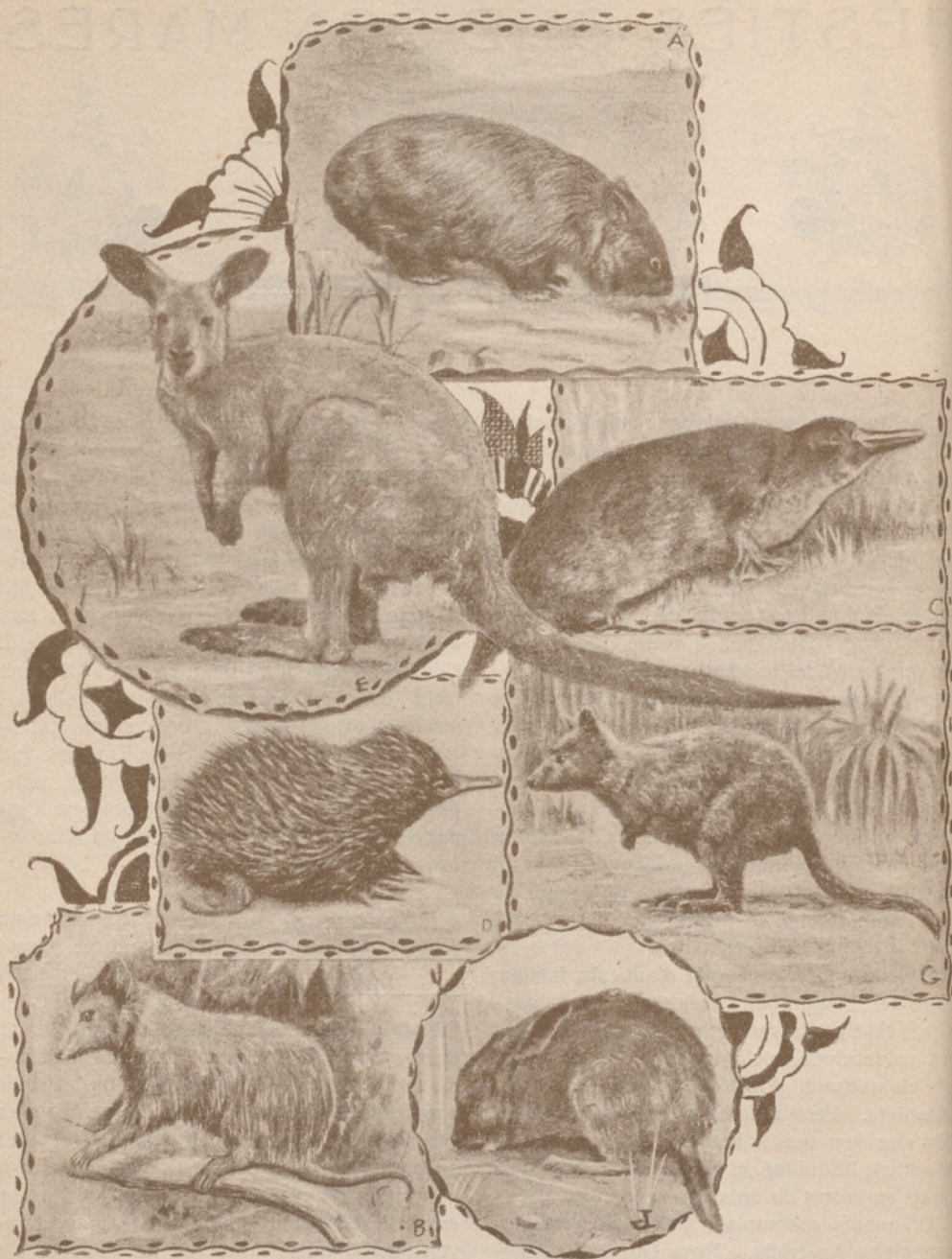
La vida tranquila El Kangur es un animal
: : *del Kangur* pacífic i inofensiu si se'l
deixa tranquil; quan

l'Austràlia era més deserta hi vivia com el peix a l'aigua, disfrutant de la vida com un jubilat; ni bèsties feres hi havia que discutís sin el seu domini d'aquelles terres, i feien per allí unes curses i donaven uns salts tant alts que'l cavall més ben entrenat no els guanyaria. Com es sapigut llurs llargues potes i llur cua forta i llarga els permet fer bots increïbles, i en terres planes salven a bots grans distàncies en ben poc temps. Hi ha Kangurs que paren gairebé la tossa d'un cavall, amidant dos metres i mig d'alçada; però un Kangur de mitja talla salta obstacles de dos metres i tres d'alçada.

El Kangur, perse- Però els Kangurs com
guit, es defensa a molts altres éssers
: : *com un brau* de la terra no se'ls
podia pèrpetuar la felicitat, i hagué d'ésser l'home qui els l'havia

d'estroncar. El Kangur es nodreix exclusivament de vegetals i sobretot d'herba. I veu's aquí que'ls homes van invadir l'Austràlia amb grans remats i el pobre Kangur es vegé tot seguit acorralat i caçat sense pietat corrent-li al darrera a cavall i amb l'auxili de gossos ensinistrats. Com que'ls remats necessitaven l'herba que pasturaven els Kangurs, els pastors varen creure que tots els medis eren lícits per a exterminar els antics fruidors de les pastures, i els perseguiren a trets, envenenant-los i acorralant-los en cledes preparades a posta on ne feien veritables hecatombes. Per altra part, la carn del Kangur és bona i nodritiva i la pell produeix couro d'es-

A. El *Wombat*, semblant a un petit os que amaga els seus petits en la bossa que té sota del ventre.—B. L'*Opossum*, ben conegut per la seva bella pell. Quant se l'ataca s'arrupeix i fa el mort.—C. L'*Ornithorynque*, de bec i potes d'ànec.—D. L'*Equidné* que també pon ous, els quals els guarda en la bossa de sota el ventre fins que neixen els menuts.—E. El *Kangur* tan popular pels seus salts grotescs i per dur també els fills en la bossa del ventre.—G. *Wallaby* espècie molt semblant al *Kangur*, però de menor tamany.—J. Veu's aquí un petit animal ben terrible anomenat el *Diable de Tasmanie*. Les seves potents barres proveïdes de terribles dents ho malmefen tot, matant el gos més valent que l'ataqui.

F. Altre mena de *Kangur* que viu en els arbres.—H. El feroç *Llop de Tasmanía* que també porta els seus petits en una bossa.—J. El *Bandicoot*, espècie intermitja de *Kangur* i del *Diable de Tasmanía*.—K. *Racoon* dels boscos d'Amèrica. Viu en els arbres i a la nit baixa per a pescar ostres i altres mariscs.—L. El petit *Cuscus* completament inofensiu que s'alimenta de peixos i petits animallets.—LL. Veu's aquí el famós *Peresós* que's passa la vida penjat als arbres.

timable valor; i això explica també la guerra que'ls ha declarat l'home.

Més per pacífic que se sigui hom treu les ungles quan sistemàticament se'l persegueix, i això mateix fan els Kangurs: es defensen ferament i fins amb veritable enginy quan se'ls ataca. Els més grossos, quan se veuen perseguits pels gossos se fiquen a l'aigua i al ésser-hi aconseguits per aquests els agafen pel coll amb les dues potes del davant i els mantenen amb el cap sota de l'aigua fins que'ls han ofegat. Quan per a la seva defensa no contenen amb el mitjà de l'aigua, llavors se giren contra els gossos i aguantant-se en equilibri d'amunt la cua llur, els esventren mitjansant les acerades urpes de llurs potes del darrera.

Amor maternal de la Kangura

Mare Kangura cura tendrament del seu filllet i es sacrifica per ell fins a donar la vida. Mare Kangura té un breçol de pell al ventre i en ell hi viu el petit fins que és prou fort per a caminar i campar-se-la sol. Però hi ha un període de cria mixta abans d'arribar a l'emancipació total. Durant aquest període el petit Kangur treu de tant en tant el cap per la bossa i llavors sa mare s'ajup i el Kanguret sense eixir-ne s'ensaja de pasturar a l'herba. Més endavant el Kanguret comença a arriscar-se en quelques petites excursions al volt de sa mare, però així que sent la més petita por corra a tirar-se de cap al breçol maternal.

Veu's aquí que en qualque d'aquestes idíl·liques situacions, mentre's el petit corre i juga damunt l'herba tendra i la mare s'ho contempla embadalida, arriben els gossos; llavors el Kanguret d'un bot s'en va al breçol, i la mare arrenca a córrer. Més el pes del petit fa la cursa pesada i la mare veu que va perdent la ventatja que porta als gossos; llavors deixa el petit a terra, i canvia de direcció per a despistar els perseguidors. Si surt en bé de la persecució, torna després a recollir el petit però si és necessari se deixa matar ella amb tal de llibertar el filllet.

El Wombat Per lo macis i tofot que es, el Wombat sembla més aviat un ós, si bé es més petit de talla car els més grossos amiden un metre des del morro al cap de la cua. Es proveït, com tots els marsupials,

d'una bossa al ventre on hi porta els seus petits. No es tant aixurit ni tan simpàtic com el Kangur. Es una bèstia noctàmbula. De dies passa l'estona en coves a sota terra i a la nit surt a pasturar i a menjar arrels que li venen sempre de gust. Es proveït d'una sòlida dentadura i de fortes ungles. Sembla que en la època antdiluviana els wombats eren de dimensions colossals tal com els rinoceronts, però els del nostre temps no passen de la mida que hem dit.

L'Equidné Aquesta bestiola que té tant d'ocell com d'anfibí i de quadrúped, té la particularitat de que pón ous i els cova en la bossa que té al ventre.

Sa pell és sembrada de canons de ploma formant púes com les del porc espí, però entremig hi té pèls, i les púes, ordinàriament flonjes i caigudes d'amunt el cos, s'erissen per a la defensa així que se sent atacat. Té un bec llarg i prim, careix de dents i es proveït d'una llengua llarga i prima que segrega una matèria enganxosa on s'hi agafen les formigues quan la fica pel forat dels formiguers en busca d'aliment.

Com hem vist l'Equidné pon ous i els cova en la bossa del seu ventre, qual bossa es ademés breçol dels fills que neixen i des del mateix breçol mamen de sa mare.

Aquesta bèstia és petita i rodoneta i a cada pota, com si es tractés d'un quadrumà, hi té cinc dits proveïts cada un d'ells de fortes ungles, amb els quals cava la terra amb una tant pasmosa rapidesa que desapareix sots els ulls d'un hom com si es fongués tot de sobte.

El Cuscus acrò-bata i comediant A Nova Guinea hi habita un marsupial de la grandària d'un gat

que s'anomena el Cuscus. Viu per dalt dels arbres, i en aquesta vida un xic massa poc estàtica per a un quadrúped li presta bona ajuda la seva cua, tant llarga com el seu cos, la qual lo mateix li fa el servei d'una mà que d'una pota més. Enrotllada al volt d'una branca es un còmode suport quan està al aguait, i quan es creu en perill és també a l'auxili de la cua al que acudeix: l'enrotlla a una branca i es deixa anar penjat fent el mort. Com que la seva pell té el color de les fulles seques, en mig de les quals es troba, cal ésser un caçador molt expert per a des-

truir la bèstia d'entre elles. Aquesta trampa lliure al Cuscus de bastants mals; però no és sols aquesta bèstia entre els marsupials qui sap fer aquesta comèdia, l'Opossum encara la fa millor. El Cuscus s'alimenta de peixos i petits animalets.

L'Opossum insaciable i simulador Potser no hi ha cap bèstia més famolenca que l'Opossum, així és

que a les terres d'Amèrica on viu no deixa res per verd ni herbes, ni fruites, ni bèsties. Tal com les nostres guineus, es el terror dels galliners i conillers i els pagesos li tenen declarada la guerra sense treva. Porta també com tots els marsupials els seus fillets en la borsa overta al ventre, i per a salvar la seva vida tolera les més doloroses agressions tot fent el mort. Quan és dalt d'un arbre fruïter ja es pot pronosticar que el deixarà pelat de fruita. Cargola la cua en una branca, i, de cap-per-avall, fent la campana va menjant amb la mateixa tranquil·litat que si fos assegut en una taula.

Si durant aquesta feina se l'atrapa es queda quiet com un mort i es dissimula també amb èxit entre la fullaraca. Però la forta i fins heroica simulació a que arriba de la mort, es quan se l'atrapa a terra. Com que l'Opossum no és molt llest per a córrer, quan està en perill s'ajeu a terra i fa el mort amb tanta gràcia i tanta resistència que enganya a tothom. Que se li pegui, que se l'apedregui, que se li tiri aigua, l'Opossum ni respira i els cops sonen d'amunt son cos com si fos inflat de la mort, ell s'està quiet allí sense ni respirar. Però així que l'haurem deixat, s'aixeca tot tranquil i apreta a córrer tant com pot per a enfilar-se a un arbre i atipar-se.

El petit Opossum de la bossa atrofiada Hi ha una mena d'Opossums de mida més petita; els de

que hem parlat abans tenen uns tres pams de llarg sense la cua, i aquests no tenen més que uns vint centímetres. És interessant aquest animalet, per què, sentint-se marsupial, i per lo tant amb l'obligació de portar els fillets al damunt, i no podent-los portar a la bossa del ventre, car la té atrofiada i sols fa com un replec de pell, s'enginya per a portar-los lligats a l'esquena. Els fills del petit Opossum

s'agafen com poden als pèls de l'esquena de la mare i aquesta hi aplanava la seva cua al volt de la qual els petits hi cargolen la seva. I veu's aquí com els Opossumets viuen al terrat amb barana i quan viatgen per la ribera buscant els crancs que son llur aliment, van a l'imperial de la mare.

El Koala amb els fills a coll-i-bé El Koala es una altra bèstia de mena petita, que per la figura d'ós

que té li diuen ós australià, però no'n té més que la forma disminuïda de l'ós, car es dolç i plaent com una coloma. Viu sempre per dalt dels arbres i com a bon marsupial que es porta els fillets a la bossa del ventre, però en arribar a cert període de la cria, tal com fa el petit Opossum porta els fills al terrat. Però el terrat del Koala, més que terrat és teulada i els koalets no hi poden fer sobre l'esquena de la mare la vida còmoda dels opossumets, sinó que hi han d'anar a coll-i-bé, i en aquesta posició s'hi mostren ben forts genets, car la koala salta d'una a l'altra branca dels arbres i els seus fillets no cauen pas.

El Peresós Ho es ben bé de peresosa aquesta bèstia; es passa el dia i la nit amb les quatre potes agafades a una branca i les fortes unghes clavades a la mateixa i penjant aixís de panxa enlaire contempla el cel a través de les fulles. La seva forma es molt semblant a la d'un ós i les unghes gairebé ho son d'ós, sinó que té sols uns trenta centímetres de llargada.

Agafat per les potes i de panxa enlaire passa aixís d'una branca a l'altra amb notable facilitat, però si ha de baixar a terra llavors son els treballs, gairebé no pot caminar car ni els peus ni les unghes son gens a propòsit per a caminar.

De tant viure pels arbres el seu pelatge s'ha tornat del color de les fulles. El seu pèl es molt llarg, i les peresoses ho necessiten que sigui llarg car son uns marsupials que no tenen bossa al ventre sinó que porten els petits agafats als pèls llurs.

I aquí acabem la llista d'aquestes bèsties que son mares i breçol a l'hora, i amb tot poden viure algunes d'elles amb la tranquil·litat del Peresós.

PLINI

per PERE VALDAGNE

TOT just arribat a casa de son amic Fricard, en Roumanol, freturós, s'informà:
—Què?... T'agrada?

N'Egmund Fricard estirà els llavis, separà les mans, mogué el cap lleugerament, i, evasiu, digué:

—Sí...

Aquest —sí...—, que estava molt lluny de significar sí, exasperà en Roumanol:

—Ets força difícil d'acontentar, tu! ¡La senyoreta Susanna Plot és molt eixerida! Està perfectament educada; pinta flors molt boniques. L'amor que té als seus pares és una ferma penyora de l'amor que tindrà al seu marit. ¡Ets força difícil d'acontentar!...

N'Egmund Fricard entatxonava la seva pipa.

—Jo no sóc difícil. És que no tinc ganes de casar-mè, vet-ho aquí! ¡Tu t'has ficat al cap de fer-m'hi caure (no sé per què), i t'estranyes que jo no porti pressa! Na Susanna Plot és una jove immillorable (no ho dubto pas), però és negra com una pansa, és rabassuda, i fins crec que mira guenyo. Prefereixo seguir solter. ¿Per què no vols que continuï solter? Tu m'estimes, Roumanol, però no gaire.

—T'estimo, i molt!—afirmà en Roumanol.—T'estimo i et conec molt. Tu has nascut per a ésser casat; tens trenta dos anys; tens un caràcter excel·lent; no tens cap vici; ets lliure, sense lligam de cap mena...

—En bona fe que no!—declarà en Fricard.

—I, per tant, faràs la teva esposa ben sortosa. Casa't amb Na Susanna Plot.

—M'estimo més no casar-m'hi!

La cara d'en Roumanol esdevingué consirosa.

—Pobra noia!... I ara, què li direm?

En Fricard tremolà:

—Com?... Què?... Vares presentar-me com un possible pretendent? ¡Hauria estat la més gran imprudència!

—No,—protestà feblement en Roumanol—no. Però, en fi... Pensa que... les noies tenen la imaginació fantasiosa...

—Si sols l'he vista durant una hora!

—Que ha estat prou perquè li plaguessis molt!

—Oh!... pobreta!... Tindrà una desil·lusió grandiosa!...

Però en Fricard estava molt empilat. S'havia prestat a una entrevista perquè el seu amic Roumanol li ho havia pregat; però no perdonava que hagués tingut la inconsciència de prevenir la jove, deixant-li creure que l'afer estigués ja tan avançat. Ficà ses mans fins al fons de les butxaques, i digué:

—M'estimo més no casar-m'hi!

—No!... He dit que no! Decididament, no!...

En Roumanol acotà el cap.

—Bé... pots estar tranquil: jo no t'obligaré pas. Sols que... ¡Jo no sé com sortir-me'n!

—Com sortir-te'n? Escolta...

En Fricard havia ja retornat a la seva bona humor; estava orgullós d'haver-se mostrat fort i d'haver salvat la seva llibertat.

—Escolta: vas a veure els pares de Na Susanna Plot i els dius que t'has assabentat de coses abominables referents a la meva persona...

—Oh!...

—Res... els contes que tinc una *fulana* ja fa deu anys...

—Tu?

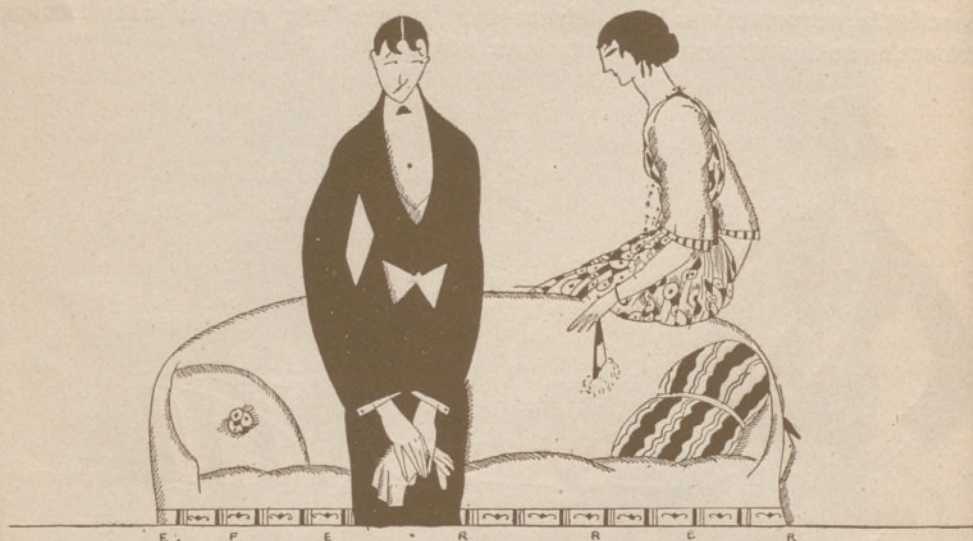
—Un embolic secret... Que aquesta *fulana* és una harpia, una busca-raons, que em porta pel cap del nas i que promouria un escàndol si sospitava que jo me'n volia desfer. Els dius també que em xucla tots els diners, que té dues criatures de les quals jo crec ésser-ne el pare...

—Prou! prou! prou!...
I en Roumanol se n'anà.

Tanmateix, el mitjà que li acabava de suggerir en Fricard no li semblà pas del tot desencertat, i fou el que adoptà per sortir-se del seu mal pas.

Sis mesos passaren, durant els quals en Roumanol oblidà el seu fracàs de tal manera, que fou colpit novament pel violent desig d'enmullerar el seu amic Fricard, i no parà fins a haver-lo presentat als esposos Manoy, la filla dels quals, Gabriela, pròdigament dotada, havia de resultar, segons ell, una esposa perfecta.

PERÒ en Fricard.....

—Aquest cop sí, que...— va dir a en Fricard.

Però en Fricard encara no havia picat. Certament, Na Gabriela era immillorable; però la trobava *massa dona*, i era papissota en extrem, i, demés, se les donava de llesta, la qual cosa espantava horriblement en Fricard.

—Em deixes parat!— digué en Roumanol.—¿Què diré ara a la seva mare, que ja et considerava com un fill?

—I què home! No hi ha res més senzill. Li dius el mateix que vares dir a l'altra, a la noia Plot, o sia que després d'una enquesta t'has informat que jo portava una vida indigna, que tenia embolics en tots els districtes de la capital, i que la dona que es casés amb mi quedaria condemnada a ésser molt dissortada.

—Sí...! sí...! sí...!— cridà en Roumanol.—Sí, li diré això, encara que sigui una mentida, perquè, certament, ni mereixes la meva amistat, ni vull ja tenir mai més tractes amb tu.

Quan per tercer cop l'incorregible Roumanol, després d'haver presentat en Fricard a la senyoreta Josepa Ellomar, hagué d'anotar un tercer fracàs, no s'amoinà gaire per a trobar un argument justificatiu d'una ruptura de negociacions: tornà novament a

acusar en Fricard del més desenfrenat llibertinatge; joiós, afegí, d'haver descobert la vida d'aquell cap de trons, a temps de lliurar del pitjor dels mals una innocent.

***

N'Egmund Fricard ha esdevingut enamoradís tot sol. Ha avorrit la seva fal·lera pel celibat. La seva vida solitària, egoista, ara el cansa. Somnia una llar tranquil·la i amable, i una dona xamosa que en sigui la reina.

Aquesta dona, l'ha trobada: és Na Maria Gavelle, el pare de la qual és un comerciant important, i la mare serà la més exquisida de les sogres.

En Fricard ha trobat tres cops la senyoreta Gavelle. Com que està molt enamorat, una emoció especial l'envaeix cada vegada que s'apropa a la jove.

No obstant, ell vol declarar-s'hi: maniobra enginyosament per retrobar Na Maria Gavelle per quarta volta a casa d'uns amics d'ambdós, i allí, aprofitant un instant en què estan sols, en Fricard, tremolós, va a obrir la boca per formular la tendra declaració, quan la jove Gavelle, posant damunt seu sos ulls admirables, però severos, l'aturà:

—No segueixi, jove!...—li diu.—Jo no sóc tan cànvida que no hagi endevinat les seves intencions. Però com que una de les qualitats que jo aprecio més és la franquesa, prefereixo dir-li que jo mai em casaré amb vostè... Tinc per amigues na Susanna Plot, na Gabriela Manoy i na Josepa Ellomar. Conec, doncs, l'ambient poc recomanable en què vostè viu. No insisteixi! ¡Jo no acceptaré mai per marit un home sense dignitat!

F. R. F., Trad.

¡Jo no acceptaré mai per marit un home sense dignitat!

Façana de la capella de Sant Cristòfol
del carrer Més Alt de Sant Pere

CURIOSITATS BARCELONINES

La Capella de Sant Cristòfol del carrer Més Alt de Sant Pere
La devoció a aquest Sant a Barcelona i altres països

LA reforma interior de la ciutat ha fet desaparèixer una pila de monuments notables, uns per sa antiguitat i mèrit artístic, més recents i humils els altres, però tots ells dignes de la nostra estima com

pedres mil·liàries de nostra història i testimonis palesos de les nostres tradicions locals que al seu voltant i a la seva ombra s'havien desenrotllat. Els fragments de muralla romana, de primer; Santa Marta i

Sant Cristòfol
Estampa alemanya de l'any 1423

la casa gremial dels calderers, després; ara li ha tocat el torn a la casa i Capelleta de Sant Cristòfol, del carrer més Alt de Sant Pere.

Molts son els barcelonins que no la sabien ni que existís aquesta Capella, altres amb tot i haver-hi passat sovint pel seu davant, ignoraven que fós dedicada a Sant Cristòfol, creient la major part, per estar la Casa dels Velers edificada al seu costat, que era la Capella d'aquest gremi. Fòra dels veïns i dels devots que cada any anaven a visitar-la en la diada del Sant, pocs eren els que s'havien adonat d'un petit i vulgar rètol fet en rajola de València que posat a la façana deia: *Capella de St. Christophol.*

El seu mèrit arqueològic i artístic era ben escàs. Donant compliment a la deixa que l'any 1556 feu el ciutadà honrat de Barcelona, Mateu Roig, els *Magnífics Senyors Concellers de la present Ciutat* sos hereus, edificaren l'any 1558 aquesta Capella sots invocació del gloriós màrtir Sant

Cristòfol en la Casa del testador, situada al carrer de S. Pere Sobira, prop la claveguera de Jonqueres..., i la qual Capella per disposició expressa del testador devia estar perpetuament *sots guarda y protecció de ses Magnificències* (Arxiu Municipal de Barcelona, *Notularum liber XII*, fòl. 111 i següents). La disposició que encara fins ara havia conservat la Capella deixava entreveure son origen: petita, molt petita, baixa de volta, a sota nivell del carrer i de planta irregular, no contenia pas elements ni detalls remarcables en son interior. Un sol lluent esculpit en la clau de la volta sembla ésser l'emblema o escut de la família del fundador Roig; escut que es repetia en la part superior de la façana en pedra, de la Capella, i entremig de dos escuts de la ciutat. Al peu d'una làpida col·locada a la pared dreta, dins la Capella, que diu: «A XVIII DE OCTUBRE MDLXVIII SE COMENSA Y EN LANY LXVIII SE ACABA LA PNT. CAPELLA

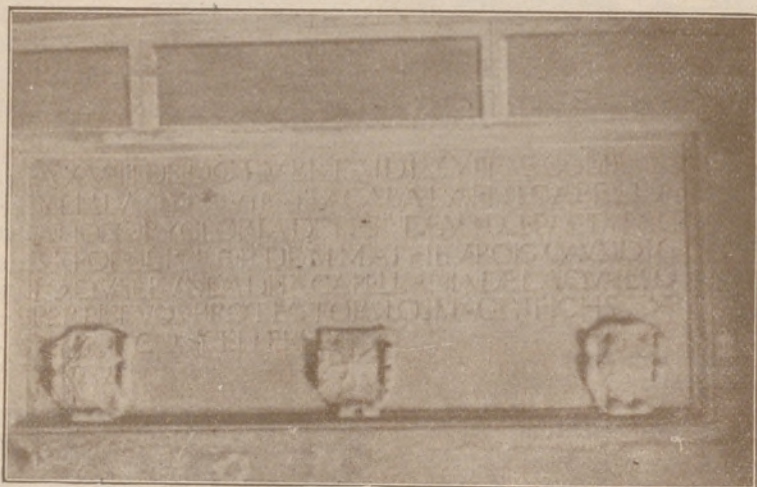

Sant Cristòfol
Estampa valenciana de 1498

A HONOR Y GLORIA DE N. SR. DEV Y DL. BEAVETURAT S. XPOFOL PER ORDE M. MATHEV ROIG CAUSIDIC LO QVAL FVNDADA DITA CAPELLANIA DE LA QVAL SO PERPETVOS PROTECTORS LOS MAGNIFICHS CONCELLERS». El mèrit artístic de l'altar era nul i menys encara, si hi cap, el de la imatge del Sant, obra moderna—no tenia encara vint anys—posada en substitució

la té, diu en la *casa mia* amb una llantia que *tocada la oració* feia cremar i que *està devant dita image o oratori devant dita ma casa*. I per tal de celebrar-se cada any amb solemnitat la festa del Sant, manà fundar i establir amb els seus bens per dotació una Capellania amb aquella carga, ordenant que *dits Magnifics Concellers sien perpetualment Patrons de dita Capellania*, la qual fou instituïda pel bisbe de

Làpida col·locada a la pared dreta, dins la Capella del carrer Més Alt de Sant Pere

de l'anterior, que fou robada. La façana de la Capella era ben senzilla i sense pretensions, d'estil i època posterior a la finestra de la casa, que és indiscutiblement el detall més apreciable de tot l'edifici, graciós, discret, sense ésser l'únic en el seu gènere.

La causa que impulsà a Mateu Roig a fer bastir poc després de sa mort en sa pròpia casa aquesta Capella, és troba indicada en els mateixos escrits que parlen de la fundació, ço és, la devoció que aquest pietós home tenia a Sant Cristòfol. Per això aquells escrits (el testament de Mateu Roig) diuen que tenia la història d'aquest Sant *que es dins una cambra de ma casa al cap de la sala y que tampoch vull se vene*; i la imatge de Sant Cristòfol

Barcelona Guillem de Cassador. (Arxiu Municipal, 7 bid.)

Té la seva explicació aquesta devoció a Sant Cristòfol, del fundador de la Capella del carrer de Sant Pere Més Alt. Aital devoció era ja llavors antiga i molt estesa a Barcelona, fins a ésser tinguda com festa de la Ciutat des de que els Concellers manaren el 10 de juliol del 1501 que la diada de Sant Cristòfol es celebrés en endavant com a festa solemne i igual que si fós diumenge: *daquí avant se colga, per ordinació de la present ciutat*; i devia per aquells temps arribar aviat al seu punt culminant per quan l'any 1592 la declararen festa votiva de la Ciutat, i el 10 de juliol de 1609 nomenen a Sant Cristòfol *patró desta Ciutat*, fent en temps de guerra i

pesta celebrar misses de rogatives en honor del Sant. (Arxiu Municipal *Dietari i Manual de Novells Ardits*). En alguna de les festes solemnes celebrades, l'Ofici fôu dit pel mateix senyor bisbe.

No és estrany, doncs, que aquesta devoció s'estengués tant per la ciutat, fins a comptar-s'hi en el segle XVII dedicades a Sant Cristòfol dues Capelles: la del carrer Alt de Sant Pere i la del Regomir; quatre altars: dos a la Catedral, un a Santa Maria del Mar i un altre a Sant Cugat; i demés d'algunes

imatges (entre altres una que hi ha al Museu Diocesà de Barcelona, que li portaren de la Mercè, on havia anat a parar procedent de la derruïda església de Sant Miquel, situada al costat de Casa la Ciutat), set capelletes o oratoris de veïnat als carrers de la Volta de Sant Cristòfol, d'en Sidé, d'en Boqué, Comtal, Misser-Ferrer, Montcada i plassetta d'en Marcús, algunes de les quals han desaparegut amb motiu de transformacions diferents de aquells indrets de la ciutat, que celebraven la festa de Sant Cristòfol, demés de les funcions d'església, amb les

Interior de la Capella del carrer Més Alt de Sant Pere

populars fires i festes de barri. (*Puig-gari. Capilla de San Cristòbal del Regomir. Reseña histórico-descriptiva. Barcelona 1899*).

No era pas la nostra ciutat un cas aïllat en la devoció a Sant Cristòfol. Entre altres llocs de terres d'Espanya endins, on s'hi troba, podem citar l'Escorial, en quals Sales Capitulars del Monestir s'hi troba el quadro d'en Patinier representant com cap altre la llegenda de Sant Cristòfol passant a collir be pel riu a l'Infant

Jesús, que se li descobreix qui era, quan el Sant se li queixava de trobar-lo tan feixuc; a la Catedral de Toledo, on està pintat en un pany de pared de dalt a baix, de dimensions colossals.

Aquesta darrera representació de Sant Cristòfol pot ésser espliqui com fôu la seva devoció importada al nostre país. En plena edat mitjana era ben coneguda en altres terres d'Europa, on se'l venerava com a protector contra accidents desgraciats. Fins i tot hi havia la creença estesa entre els pobles que el qui vegés la figura de Sant Cristòfol no moriria aquell dia de desgràcia. Per això és pintava

Sant Cristòfol, màrtir. Imatge moderna que's venerava en la seva Capella del carrer Més Alt de Sant Pere de Barcelona

tan grossa la seva figura, es posava la seva estàtua al cim del campanar, se la pintava en els portals de la ciutat (això pot ser donà origen a l'actual Capella del Regomir), per tal de que tothom la veiés sovint i es deslliurés de malvestat.

Dissortadament aquestes mostres de fe senzilla i ingènua del poble van desaparèixer. Què les substitueix?

Darrerament, és gairebé d'ara, en nostre país, i també en algun altre, és posat Sant Cristòfol per patró dels chauffers i automobilistes. Bo és que durí i contribueixi a que no es perdi la devoció de nostra ciutat: prou i massa ha baixat de nivell, per més que són molts més dels que sembla els barcelonins de soca i arrel que, aimants de les tradicions ciutadanes, encara esperen a pendre el primer bany

el dia de Sant Cristòfol, com en altre temps es feia, anant abans o després a visitar-lo en les seves Capelles a demanar-li que els guardi o els curi de dolor.

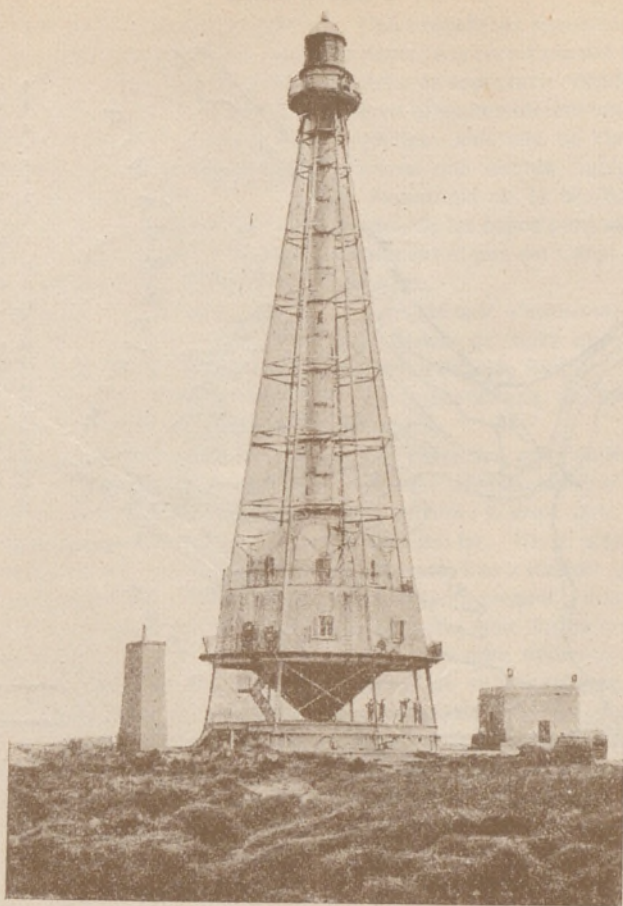
Ja no podran, els que altres anys hi anaven, tornar a visitar a Sant Cristòfol en la seva Capella del carrer Més Alt de Sant Pere, a punt d'ésser derruïda per a donar pas a la via de Reforma de la ciutat, la imatge del Sant, i amb ella la Capella, han estat traslladades a l'església parroquial de Sant Francesc per a continuar-hi d'aquí endavant la celebració de la festa de Sant Cristòfol, que tan debò poguessim veure reflorir tornant a les antigues solemnitats religioses i les esplaiadores i escaïentes festes populars, que tanta fesomia donen a nostra ciutat estimada.

ANTONIN TENAS, Pvre.

El quadre de Patinier representant la llegenda de Sant Cristòfol
(Sales Capitulars de l'Escorial)

LES
GOLES
DE L'EBRE

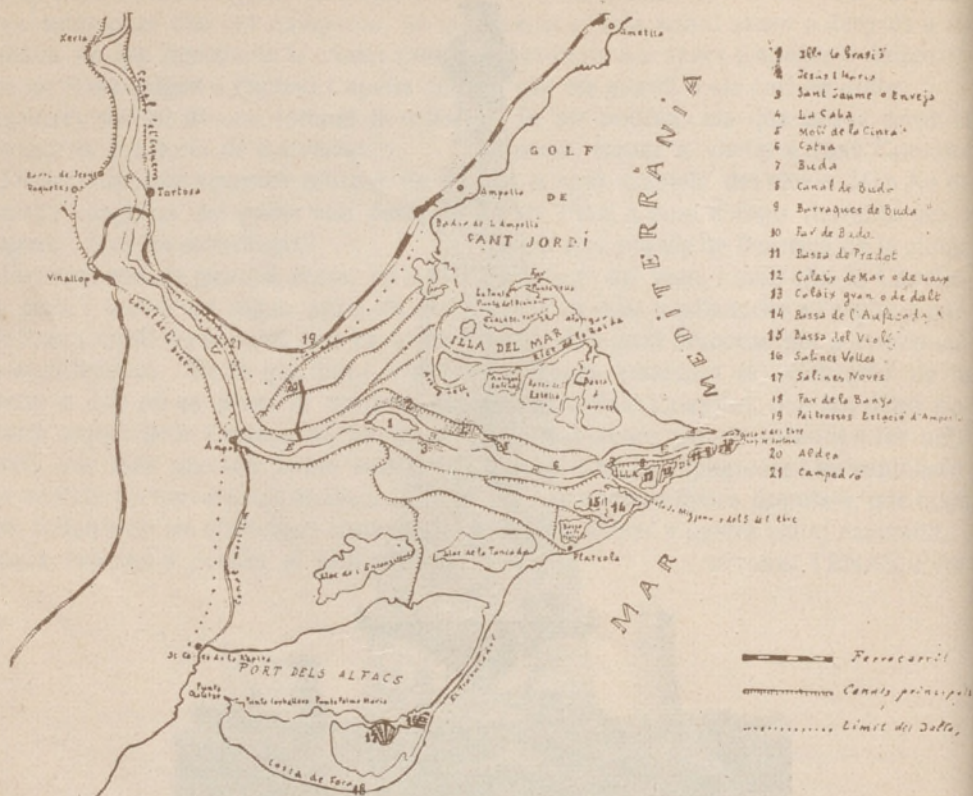

(NOTES D'UN EXCURSIONISTA)

A la poca estona d'haver embarcat en el vaporet que fa la ruta de Tortosa a la Caba, ja s'ofereix als nostres ulls el paisatge, desacostumat en les nostres terres catalanes, de la llisa plana grandiosa. Si el destí, en lloc

de retrassar la nostra juvenesa per al segle actual, ens hagués anticipat el naixement a l'època dels romans, gosariem ben poca estona l'atractiu de l'excursió delitosa, perquè de seguida de l'estranya configuració orogràfica

dels Ports de Beceit, ens trobaríem dins de la mar sense la dolcesa intermitja d'aquesta plana sedimentària, com sigui que en aquells temps llunyans la costa no havia, de bon troç, conquerit al mar l'extensió del Delta, sinó que anava en ratlla dreta des de Sant Carles de la Ràpita a l'Atmetlla.

L'antic Iberus ha anat dipositant en el transcurs del temps les terres llotoses que arrossega, i ha format el seu gran Delta que, creixent d'any en any, s'allarga 24 quilòmetres mar endins, i abasta en son conjunt una extensió de 400 quilòmetres quadrats. Així avui ens és permès fruit d'un espectacle magnífic, tot lliscant placèvolment riu avall, camí d'Amposta.

Amposta està emplaçada damunt de ferm roquetar en la riba dreta del riu, a 15 quilòmetres al sud de Tortosa, formant un conjunt de 1,500 edificis (la majoria dels quals tenen tres i quatre pisos), un raval nomenat el Grao i mants albergs de soplug i masies, escampa-

des per son terme, amb una població de prop de 4,500 habitants.

La principal font de riquesa de la ciutat és l'agricultura, conreant-se, amb molt d'èxit, els sos camps, l'arroz, de qual producte és Amposta el mercat principal de Catalunya (100,000 hectòlitres anyals) i l'olivera (10,500 Hl. d'olives anyals); collint-s'hi també bona quantitat d'garrofes, ordi, blat i vi. El terreny conrea abasta unes 8,500 hectàries, havent-n'hi altre 8,000 d'improductives. Té també fàbriques de sabó de gran anomenada, de guix, olis, aiguardents, farineres i les més importants per a l'espelussament i satinatge de l'arroz.

A Amposta comença el canal marítim, solament navegable (a causa de sa poca fondària per petits vaixells, que comunica la ciutat amb la mar, arribant fins al port dels Alfacs i terminant a Sant Carles de la Ràpita, situat a 12 quilòmetres de l'antiga Ribera.

Hauriem volgut continuar el nostre viatge fluvial en plena nit, sortint d'Amposta a la

dues de la matinada, però els barquers no vingueren a tustar-nos la porta de la cambra fins passada una bona estona que el *sereno*, després d'alabar Déu per tres vegades consecutives, ens assabentava, en castellà gairebé perfecte, de que havien sonat quatre hores dessota l'ample dosser abarrotat d'estrelles.

Tots els companys estàvem desperts des de molta estona abans i havíem fet mil conjectures sobre la trigança dels remers. Prestament fórem reunits al menjador de la fonda, en el qual ens esperava un tebi saborós got de cafè i preniem de seguida seient a la barca, l'esperit despert i atent a totes les sensacions que ens prometíem de gaudir. Quan sortíem d'Amposta, aparellada que fou la vela de la muleta i els seients dels remers i el cabàs de la mines tra de que ens havíem proveït, al caure la tarda anterior, tocaven dos quarts de cinc.

Ens meravellà la grandiosa amplada del riu, el bellugueig suau de l'aigua, la novetat de la locomoció i les pròpies dolces enyorances que ens encomanava el fulgar de cada estel.

Tantost, l'Ebre té frisaments de mar; tantost, mostra recolzades calmes que hom creuria llacunars. Al sortir d'aquesta quietud s'enfonsa endins dels narius un esclatant perfum: la platja de l'esquerra és atapeïda dels eucaliptus, altíssims i elegants, devenint-ne tota ella harmoniosa. Poc a poc assaborim la força de l'espectacle magnífic del naixement del jorn, que, amb la testa escabellada i rublert de riallades, accentua el blau de l'aigua, les estranyes carenes dels Ports de Beceit prenen tota la gama de les tonalitats morades al darrera nostre, i tots ens havem girat per assolir la ràpida deliciosa trasmudança. I ara, el sol aixecant-se majestuós, ens amara d'alegria i ens encomana amb el gronxament amorós de la barqueta, unes ganes boges de cantar.

Passem arran d'una munió de cases escampades gràciosament; solament amb un salt podríem abastar de manta finestra emblanquinada tota l'esplendor d'un clavell en la follia del badar-se, però no podem entretenir-nos: llisquem avall de pressa, i aviat albirem, emergida al mig del riu, l'illa de Gràcia, esplendent de vegetació.

Però cal arrambar per a proveir-nos de vi a la Caba i un dels fornits barquers salta al marge esquerre i compareix de seguida amb un típic bot de couro, fenomenal, que n'agavella tres porrons.

Uns esquellincs suaus ens arriben d'enllà de la plana i a la recolzada del meandre, ens sobta el deliciós espectacle virgilià: tot un remat de cabres blanques ofereix una nota nevada o bellugadissa amarada de claror. Una renglera d'arbres, que sembla emergir de l'aigua, talla, la monotonia de la horitzontalitat. El fistó verdós de les copes punxades deixa endevinar clarament el pas del Canal de la Dreta pel seu veïnatge.

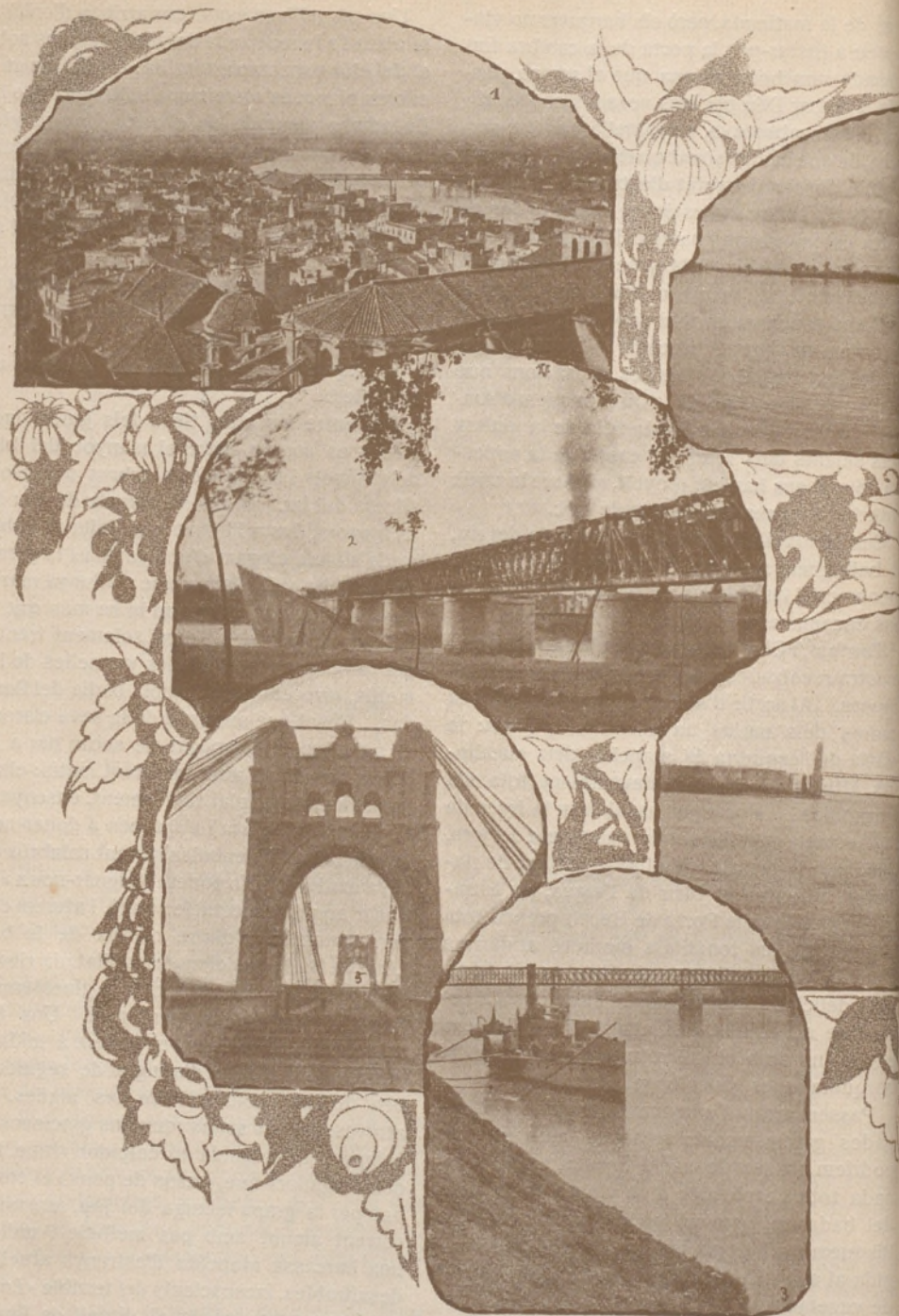
I ara, de nou, s'interromp el curs del riu per una llenca de terra que s'aixampla arreu: entrem a l'illa de Buda.

És aquesta una de les impressions inolvidables.

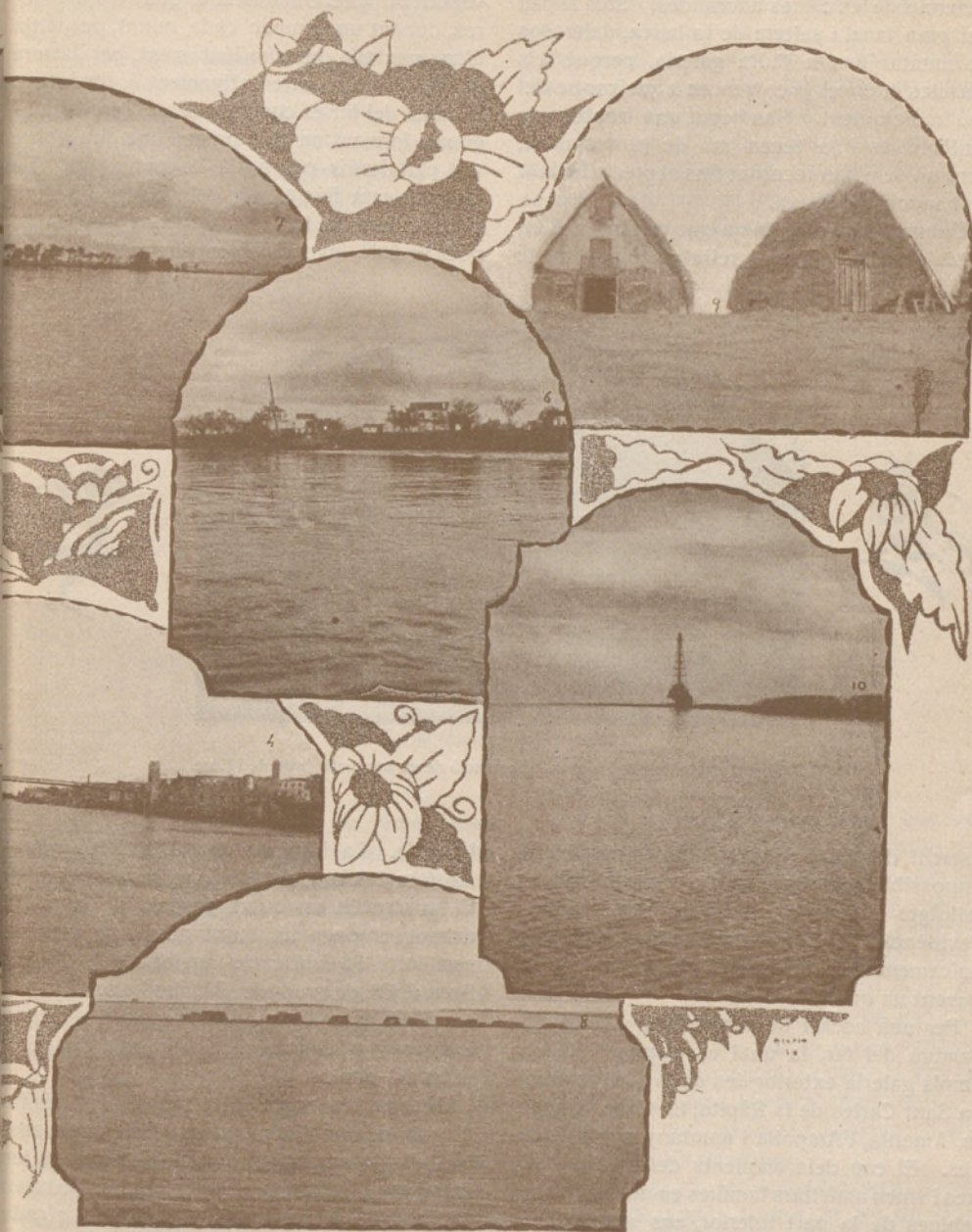
Per entre les altes tiges dels joncs vincladissos es confon entre el manyoc del blanc dels núvols i la copa dels arbres ufanosos la silueta del far. El riu s'eixampla de nou i tot és blavors, fins a l'infinit que talla la esbojarrada silueta elegant d'una gavina i la gomflada i esvelta vela llatina que s'allunya mar endins. Al nostre entorn no hi ha més que una lluïssor de verdor i d'ocre, solament trencada pel campanar i les teulades vermelles de l'Atmetlla, arrecerada en l'ampla badia del llunyedar. El sol que amaravà de la seva claror tot el paisatge, s'ha apagat de sobte per a descobrir-nos-en un altre impotent matís: els núvols s'han eixamplat ràpidament, ensenyorint-se de la volta blava i s'apropen a donar-nos la benviguda amb l'enbolcallament salabrosos de la seva mullena. No podem resignar-nos a abandonar aquest espectacle sobirà, i aturem el pas per esmorzar a dintre mateix de la barca. L'illa de Buda ens oferia una dilatada riba. A l'altra margenada una florida de ginesteres ens envia el seu perfum penetrant. Uns ànecs salvatges van quedant-se enrera a mida que ens acostem al mar i distingim de seguida una ben distinta coloració de les aigües. Ara atravessem uns suaus remolins graciosos i ens aclapara de seguida el colpidor ritme tràgic dels sirgadors que, nusos de peus i el cos corbat per la grapa feixuga del jou, arrosseguen corrent amunt amb pas metòdic i uniforme, una barca atapeïda d'estranyes atuells indesxifrables. Inconscients del terrible «*Lasciate ogni speranza*» escrit al dintell de llur vida macilent de braus de rella.

Les barraques resten esquifides enrera, amb l'estranya desoladora feixugor de la seva construcció troglodítica, i el far tentador invita a

1. — Vista de Tortosa, presa des del Castell de Sant Joan.
2. — Un dels tres ponts de Tortosa, pel qual passa el ferrocarril.
3. — Pont públic de Tortosa i el vaporet *Antta* que fa la ruta de Tortosa a La Caba.
4. — Entrada a Amposta amb el pont suspès.
5. — Entrada al pont suspès d'amposta.

6. — Les cases escampades de Jesús i Maria.
7. — El pas del Canal de la dreta.
8. — Les Barraques de Buda, entre el riu i la mar.
9. — Aspecte d'algunes de les Barraques.
10. — El far de Buda.

l'exercici de les cames adormides. Som al peu del gran fanal i saltem de la barca, dalerosos de muntar fins a l'alta galeria, perquè els múscles inferiors ja comencen a queixar-se del seu aquietament. Han seguit una trentena de quilòmetres i ja tenen raó de protestar-ne, però no se n'han recordat fins al precís instant d'abandonar la barca.

Damunt el pont de fusta que condueix al far se'ns acut de mirar el rellotge: ningú no té

vaporitzat que emulsiona a quatre atmosferes, donant un llampec cada minut, per mitjà d'una pantalla que gira lentament, per darren de la làmpara, alternativament i repentinament. El fanal del far es compon de vuit cares poligonals formant un gran prisma que gira sobre una plataforma per mitjà de politxetes. La làmpara està fixa al mig del prisma, i per un cas d'avaria hi ha altra làmpara auxiliar de poca pressió, inventada per l'enginyer espanyol

L'aiguabarreig del riu i la mar. Formació de un nou petit delta de l'Ebre

esment del temps transcorregut i ens sembla impossible que sigui tan de jorn, però tots els rellotges coincideixen i cal que ens rendim a l'evidència. D'Amposta al far, havem empleat únicament cinc hores escasses, perquè és solament un quart de deu.

Per una escala de cargol hom munta a la cambra del far, la qual és circular i té una ampla galeria exterior des de la qual es domina Sant Carles de la Ràpita, La Caba, Amposta, Ametlla, l'Ampolla i muntanyes barcelonines. El cap dels empleats del far, que són tres i viuen amb llurs famílies en unes còmodes cabines de la part inferior, ens manifestà, a més de les dades intessantíssimes del funcionament, amb una amabilitat no gaire superada en altra gent, que, en dia clar, hom pot distingir perfectament també les illes Columbretes i que, de nit, s'albira l'enlluernament dels carrers tarragonins i reusencs i el del fanal de Salou.

El far consta d'una metxa de 85 mm., la qual s'il·lumina pel sistema Chance amb petroli

Lacerda. La llum del far arriba, quan l'atmosfera és clara, de 48 a 55 milles mar endins. El far s'encén un quart després de la posta del sol i s'apaga un quart abans de la seva sortida, i és fabricació anglesa dels tallers Bros & Co, de prop de Birmingham. La potent i majestuosa torre té 54 metres d'alçada i, en conjunt, des del riu a la galeria superior hi ha 247 graons.

Després d'aquesta interessantíssima visita marxarem apressadament en alegre caravana cap a la gola de migjorn, albirant pel camí les grandioses ramades d'ànecs que pul·lulaven per les basses, les quals, per la poca alçada del terreny, omplen contínuament els embalsams marins. Aquestes ramades són espessíssimes en les basses principals, i d'una manera tan marcadament en la del Padrot i en el Calaixdimar. Vorejarem la part sud de l'Illa de Buda i observarem la gola de migjorn del riu, la qual és bon xic més estreta que la gola nord de l'Ebre. De retorn ens aturarem al cap de Tortosa i rondarem uns hortets conreats pels habitants

del far i ens embarcàrem de nou, després d'acomiar-nos dels nostres amables acompanyants.

Arrambàrem de seguida cap a la riba oposada i presenciàrem la formació d'una nova petita delta que creix d'any en any, interposant-se entre el far i la mar. Passada aquesta illa l'aiguabarreig de les aigües fluvials i marines es mostrà palpablement i l'atravessàrem destrament sense que la barca s'encallés en

que pesquen, a Tortosa, encara que durant l'estiu quasi totes baixin a les Barraques, per una temporada, a «estiuejar».

S'empenyà en fer-nos visitar l'interior de la seva tenda, el qual està dividit en dos compartiments de llarg a llarg. Uns canyissos serveixen per a jeure i contenen tota mena d'atuells, un rellotge de pesos inclús. Les parets i sostre son de jonc, el qual, com ens manifestà, nomenat entre ells *borro*, és trans-

L'illa de Buda amb els estanys

les baixes terres que tocaven els remes. Una engruna més amunt la terra ferma comença, encara que constantment fangosa per la proximitat de les aigües per ambdós cantons.

De seguida arribàrem a les barraques de Buda i saltàrem a terra per seguir de nou el nostre interromput passeig. Caminàrem bona estona abans d'arribar a la primera barraca, darrera de la qual un pescador amb uns binocles mirava el nostre pausat avenç. Ben tost el bon home se'ns apropà encuriós: era un tipus baixet rodanxó i amb el crani tot aixafat lateralment, i ens enterà tot d'una que aquestes barraques esparramades entre la mar i el riu porten alguns anys de construcció ja que temps enrera, fa molt temps, diu en perfecte català tortosí, n'hi havia més de cent, encara que ara siguin mes remises, tota vegada que no passen pas de vint. En cadascuna hi viu un pescador, i la barraca és de la seva propietat. Els homes s'ajuntem en comunitats de cinc o sis i viuen familiarment a colles, mentre les dones es cuiden de vendre el peix

portat pel mateix riu, com la llenya que usen per a l'encesa de foc, o tallat de l'altra marginada fluvial, a l'illa de Buda, on creix amb ufania. Aquest jonc no es podreix mai, encara que al cap d'uns quants anys cada propietari es captngui de renovar-lo per altre de més avinent. Al sortir albiràrem damunt la porta, única obertura de la barraca, una placa de la companyia de segurs «La Confiance»: —Es aquesta—ens digué,—potser, la més gran de totes: és l'única barraca assegurada.—I a continuació ens manifestà la despesa anyal que el segur li reportava.

Aquesta gent viu completament isolada. La vida d'aquests homes és tot un drama, molt més intens que el dels habitants del far. Aquests, al cap i a la fi, gosen d'un relatiu confort, fan vida familiar, amb la mainada alegre; els pescadors viuen allunyats dels seus, als quals van a visitar cada quinze o vint dies, a Tortosa, i amb els quals fan tres dies d'estada. Un ruc tot esprimatxat gaudeix gairebé dels mateixos aventatges que els

pescadors, i la seva vida no és de bon troç tan feixuga, car té per ell sol una quadra semblant a les barraques humanes, si bé una engruna més esquifida; el seu únic fadic consisteix en transportar el peix fins a La Caba, des d'on, amb el vaporet *Anita*, que fa el trajecte fins a Tortosa, és remuntat a la ciutat. Cada dissabte surt una barca cap a Tortosa per a proveir per tota la setmana. Aquesta mateixa barca baixa a l'ensems provisions per a la gent del far, allunyat cosa de quilòmetre i mig de les barraques. Actualment usen el carbur per a la il·luminació, cosa recent, tota vegada que pocs anys enrera es servien de l'oli del peix. Pesquen tota mena de peix pels sistemes rudimentaris de l'art, i amb preferència, el de riu, el qual és enviat a Tortosa després de salat i secat en grans canyisos. D'abril a maig comença la pesca de la saboga, peix marí que entra al riu per a viure en l'aigua dolça, i que és molt fàcil de pescar, amb barques especials proveïdes de xarxes que el mateix corrent del riu fa voltar, per viure quasi a flor d'aigua. Pesquen també altres peixos marins; llus, llenguado, monera, sardina, aleixes, tunyina i moltes menes de peix inferior al qual hom dóna el nom genèric de revalla.

Després del dinar, el qual fou coronat amb una olorosa taça de cafè, escalfada en la llar d'una barraca, caminarem encara per la riba amunt, durant una bona estona, atravesant gran nombre de dunes en formació. El vent ens era ingràt, i en lloc d'estendre la vela, com havíem inútilment provat en dues ocasions, lligàrem una corda al màstil i ens convertírem en sirgadors. Als nostres peus saltaven esverats verdaders exèrcits de granotes diminutes; més enllà, terra endins, els camps, profundament llaurats, esperaven rebre la plantació de l'arroç, en immenses extensions. Quatre cavalls enganxats a una sella preparaven un camp i un dels bons jaios deixà la feina per contestar a les nostres interrogacions. Per tot el perímetre del camp corrien reguerots eixuts, tancats amb comportes de ferro. Aprofitarem una mica de vent favora-

ble per a estendre de nou la vela i remuntar còmodament, durant una estona. El vent, però, minvà deseguida i continuarem riu amunt a força de rem. El treball era fadigósíssim i decidírem encaminar-nos a La Caba, per anar després a peu fins a l'estació d'Amposta, i així agafar el tren de la nit. Abans d'arribar al poble, però, proposarem de baixar, compadits de la feixugor grandiosa dels remers. Tots havíem provat de remar una estona contra corrent i sabíem la força que exigia. Així ens arrambàrem a la riba, a prop d'una sinia antiga, i caminarem de nou fins al Molí de la Cinta, el qual visitarem i d'on recollírem mostres d'arroç i ens informarem de totes les operacions que sofreix el gra, des de que hom cull l'espiga fins al seu blanc satinament, i àdhuc al seu farinatge.

Retornarem el «gat» i bevèrem un got d'aiguardent que ens reanimà bona cosa, envestint deseguida, sense saber on anàvem, ignorants del camí, i per una cerretera fangosa una cosa de no dir, cap al canal de l'esquerra, el qual seguirem, ja nit ben entrada, fins a trobar un riuet innominat, afluent de l'Ebre, el qual ens conduí a Aldea, després d'esgarriar-nos dues vegades del veritable camí fangós. Aquí demanàrem a una casa, ja tancada, la direcció per atényer l'estació d'Amposta, a on arribàrem finalment, del tot fadigats, quan la gent de l'hostal ja pensava anar-se'n a enllitar. Ens fou preparat un sopar a corre-cuita, mentre en una detallada carta geogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans, repassàvem el camí fet, el qual, des del Molí de la Cinta a Paitrossos, on ens trobàvem, abasta uns 17 quilòmetres que, per temença de que ens escapés el tren, que ningú dels que trobàrem pel camí ens sabé dir l'hora justa de la sortida, havíem fet en menys de dues hores i mitja. A tres quarts d'onze ens aixecàvem de taula i esperàvem ajassats pels bancs i els fardos de la sala d'espera de l'estació d'Amposta, l'arribada del tren que havia de retornar-nos a Tortosa, on poguérem reposar-nos de les fadigues de l'excursió.

LLUIS PARCERISSA

L'Aplec Excursionista de Catalunya

Aplec Excursionista Català a Sant Llorenç de Munt, celebrat el dia 30 de maig de 1920
Parlament d'En Geroni Martorell, avans de descobrir una làpida commemorativa a l'acte

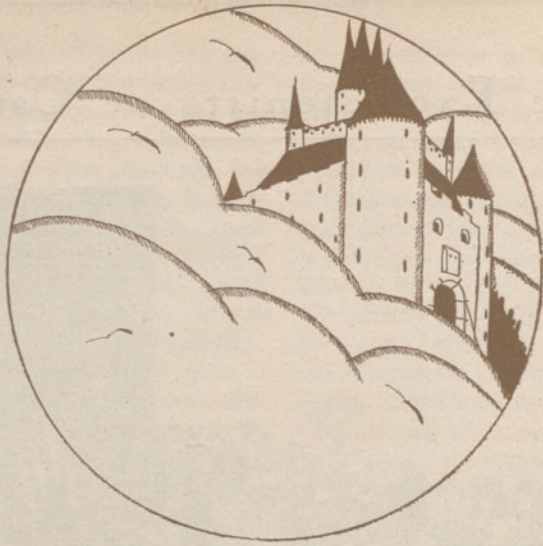
A la bella muntanya de Sant Llorenç de Munt es reuní el passat 30 de maig, el gros de les forces excursionistes de nostra terra, cridades per veu tan autoritzada com la del benemèrit Centre Excursionista de Catalunya. La festa de cultura i germanor tingué la virtut d'aplegar al cim de La Mola, vora l'interessantíssim ex-monestir, notable exemplar de l'art romànic, una grossa gernació vinguda de diversos indrets de Catalunya. Feren bells parlaments, desenrotllant sintèticament temes ben interessants, En Geroni Martorell, el doctor mossèn Marian Faura i Sans, En Timoteu Colominas, secretari de l'entitat or-

ganitzadora; En Joan Montllor, president del Centre Excursionista del Vallès, i En Eduard Vidal i Riba.

Com a fita recordatòria de la diada dels excursionistes, enguany l'Aplec ha dedicat una làpida a la memòria del doctor mossèn Antoni Vergés i Mirassó, primer restaurador de l'església de Sant Llorenç i profund investigador històric.

Amb motiu de la reunió, els delegats de les principals entitats excursionistes constituïren solemnement la Lliga de Societats Excursionistes de Catalunya, que vindrà a lligar més íntima i fermament els elements tots de l'Excursionisme.

CASTELLS

— — EN — —

L' · A · I · R · E

A Josefina Tàpias

Intervenen en la petita acció dos personatges: ELL, vint anys, molt elegant, en frac impecable i els gestos distingits. ELLA, una doneta exquisida, vestint amb elegància sòbria, sense cap afectació. Es veurà la gran escala de la casa, en el hall. Se sent la música del ball. ELL apareix dalt de l'escala molt avorrit. Dubta un instant, però es decideix ràpidament i va a la guardarropia, demanant el seu clac, el seu abric i el seu bastó. Llavors ella apareix abaix de l'escala i el crida.

Ella.—Se'n va?...

Ell. — Es un xic tard i desitjo retirar-me.

Ella.—Ja veig que s'avorreix.

Ell. — Jo no gosava a dir-ho, per prudència; perquè, com que vostè és de la casa...

Ella. — A penes, perquè només sóc que la senyoreta de companyia!

Ell. — Sí, m'avorria i em decideixo a abandonar la festa. Per a mi no té gaires atractius. Però com és que vostè també deixa els salons?

Ella. — Estic un xic cansada. Com que no s'ha notat en res la meva presència i ningú no ha fet cas de mi, puc dir que em retiro sense que se'm pugui trobar a faltar. Aquest no és el meu món, i una pobra senyoreta de companyia com jo representa un paper un xic desairat entre tanta gent rica i elegant i ben lliure dels seus actes. Jo depenc dels altres i tinc una hora precisa de llevar-me al matí per a cuidar dels nens i dels gossos.

Ell. — Dels nens i dels gossos?

Ella. — És aquesta, la meva feina en aquesta casa il·lustre. Tinc dos ajudants: una *nurse* per a les criatures i un *groom* per als gossos, però la responsabilitat de totes les coses desagradables que els puguin passar és únicament meva. Per això tinc de vigilar molt i no distreure'm gens. ¡Perquè cregui que tant les criatures com els gossos són objectes tan delicats!...

Ell. — Sap el que podríem fer? Vostè m'interessa extraordinàriament. ¿Vol que conversem un xic de coses de més transcendència que les criatures dels altres i els gossets de casa bona?

Ella. — Sí! Podem asseure'ns a mitja escala, com en les pel·lícules americanes. ¡Sempre que pujo una escala, em venen unes ganes d'asseure'm a cada graó i de deixar-hi una mica de somnil!...

Ell. — Asseiem-nos!

Ella. — Bé, ja estem asseguts. De què vol que parlem, ara?...

Ell. — De vostè.

Ella. — I de vostè: no?

Ell. — Les meves coses les deixarem per a més tard. ¿Vol que parlem de coses impossibles i fantàstiques, aixecant castells en l'aire, allò que els francesos en diuen *chateaux en Espagne*, sens dubte per a la proverbial fatxenderia dels castellans?...

Ella. — Sí, aquesta és la meva gran il·lusió! ¡Que n'he aixecat, de castells en l'aire, en la meva vida! I em sembla que, de tan creure-hi, no s'han diluït com una bombolla de sabó, sinó que n'ha quedat alguna cosa, de les meves fantasies d'abans: alguna cosa que m'acompanya sempre en el meu viure una mica las, com l'ànima d'un perfum exquisit.

Ell. — Quina bella frase poètica! *Com l'ànima d'un perfum exquisit...* Molt bé!

Ella. — Veu? Per què es riu de mi? Això sí que no està bé!...

Ell. — No me'n ric. Li juro que ho escoltaré tot seriosament. I quins eren els seus castells infantívols?

Ella. — I per què els vol saber? El puc interessar, jo?

Ell. — Vostè m'interessa més que totes les noies del meu món! Hem parlat altres vegades, i sempre hem simpatitzat.

Ella. — Però no veu com es riuran de vostè?... Imagini, un home que té el seu auto últim model i la seva casa luxosa i els seus cavalls de carreres i les seves amistats, perdent el temps amb una petita i senzilla senyoreta de companyia que no té res més que els seus dinou anys i la mica de bonicor que Déu li ha donat...

Ell. — Quan val molt més la senyoreta de companyia que totes les seves amistats, això

es molt lògic, amiga meva. Vejam: comenci a aixecar en l'aire els seus castells infantívols.

Ella.—Els meus pares varen ésser gent molt senzilla i jo una pobra aprenenta de modista de capells. La meva casa era molt humil i la meva educació bastant superficial, perquè van treure'm massa aviat de col·legi, essent necessari que jo comencés a guanyar un jornal com més aviat millor. La poca cosa que sé, els idiomes, la música, m'ho he après jo tota sola, per la meva boja afició als

FEBRU - 20

... davant dels aparadors lluminosos de les argenteries y dels confiters!...

llibres!... El meu primer castell va ésser el luxe, uns ensomnis bojós de luxe: bells vestits, joies enlluernadores, dolços de xocolata, i sobretot molts dolços de xocolata!... ¡Les estones que jo he perdut, amb les capses dels capells a les mans, davant dels aparadors lluminosos de les argenteries i dels confiters!... El resultat era que jo arribava tard al taller i que em renyaven molt. — On has anat, per haver tardat tant?—em deia la *madame*. I jo callava, perquè no podia pas dir que havia estat dues hores parada somniant a ornar de brillants immen-

sos els meus dits i les meves orelles i a menjar-me aquelles gentils i saboroses xocolates que havia vist.

Ell. — Si jo l'hagués trobada així, amb quin gust no li hauria dit: — Mira, criatura somniadora: vaig a comprar-te uns brillants de veritat per als teus ditets menuts i et deixo menjar tot el xocolata que vulgui's fins que et faci mal.

Ella. — Cregui que els homes galants com vostè no abunden pas, perquè cap em va oferir ni brillants ni xocolata... Les meves companyes de taller em deien *la marquesa* i es reien molt de mi, perquè jo els contava totes les meves bogeries. — Quan jo sigui gran, portaré unes bates de seda i de puntes i d'or, i, aquests capells que estem fent per a les altres noies, els fareu tots per a mi... — ¡Quan duia els encàrrecs a les cases dels rics, em quedava enlluernada davant de les grans escales de marbre, i em feia una ràbia de veure com els altres pujaven als pisos de dalt amb l'ascensor!... ¡A mi no m'hi deixaven pujar, perquè anava tan carregada amb les capsels!... ¿Sap quina va ésser, durant una temporada, tota la meva il·lusió?

Ell. — Casar-se amb un milionari!

Ella. — No. Si llavors jo no hi pensava, en promesos ni en casaments! La meva il·lusió era tenir un quartet de bany diminut i tebi, amb cortines de mussolina a la finestra i les parets llises d'esmalt, amb una banyera tota de marbre, amb les tuberries brillants com si fossin d'or, amb les aigües que ragen i es combinen amb olors de sals rebuscades... I després una bata molt bonica per a passar de la cambra, on hi ha un gran llit que es clou amb cortinatges de damasc, fins a la tèbia bondat de l'aigua olorosa. Perquè la cambra ja m'havia dit, en obrir les persianes dels balcons per deixar entrar uns filets de sol sobre la meva dormida: — La senyora marquesa té el bany a punt. — I jo ja havia respost, amb una veu no ben desperta encara: — Ara vaig... — Però jo l'estic avorrint amb les meves criaturades! Perdoni'm!...

Ell. — No. Si em diverteixo molt, escoltant-la. Si ja no me'n vull pas anar! I ¿no hi havia una fada misteriosa descendida en un raig de llum enlluernador, i, amb la sola virtut de la seva vareta màgica, no transformava en una verdadera princesa la gentil Cendrosa que sabia tant de somniar? ¿No venia la seva padrina a transformar en realitat els seus ensomnis bojós de princeseta i d'aprenenta?...

Ella. — No. La meva padrina era una dona molt avara que mai va fer-me ni el més petit present, i jo vaig quedar-me tan aprenenta com abans. ¡I els capells que féiem en el taller no varen ésser mai per a mi!

Ell. — I ara, que ja es gran, encara somia?

Ella. — Naturalment! ¡La meva vida seria molt trista i molt sola, si no la sabés daurar amb una punta d'il·lusió i una mica de somni! ¡Però els meus castells en l'aire han canviat molt i jo no puc pas dir-ne res a ningú, i a vostè menys, encara, que a ningú!...

Ell. — Per què?

Ella. — Perquè hi ha coses que han d'endevinar els homes intel·ligents... i que no és costum que les dones diguem primer... i que sé jo! ¡perquè ja fa molta estona que estic parlant i vostè encara no me n'ha dit res dels seus castells infantívols!

Ell. — Que eren completament a la inversa dels de vostè. Com que jo vaig educar-me a casa meva sense que em faltés res, ¿sap quin era el meu ensomni de noi mimat, avorrit de totes les seves joguines i confiat a les mans de criades i preceptors? Doncs trobar una nena molt pobra per fer-la jugar amb mi: tan pobra

que caminés descalça i anés vestida només amb una mica de roba espellifada, per a omplir-li les butxaques de dolços i de les millors llatinades i vestir-la ben bonica i portar-la a passeig al meu costat, en el cotxe. I mai més tirar-li en cara la meva caritat, sinó fer-la absolutament igual a mi, amb tots els meus drets a casa meva i educar-la com una germana. I jo pensava:—¡Que deu ésser bonic trobar una ànima desvalguda i donar-li tot i satisfer generosament els seus desitjos i formar el seu caràcter i fer d'ella una doneta plena de fe i d'amor i de bondat!...

Ella.—Oh! Que són bonics, els seus castells infantívols! ¡Molt més bonics que els meus! ¡Jo era egoista i pensava només en mi sola, mentre que vostè només pensava en el bé dels altres!

Ell.—Era també pel meu bé que jo desitjava trobar-la, aquesta criatura dolça i feta per a mi. Després, quan ja vaig ésser gran i començava a divertir-me, aquell ensomni seguia obsessionant-me sempre. L'ànima d'una dona com la meva mare o les meves germanes no tenia secrets per a mi. Però l'ànima de l'altra, de la dona humil, de la criatura d'abans que hagués anat creixent per a mi tot sol, seguia essent un misteri, i per això tot em cridava vers ella.—Per què no et cases?—em deia la meva mare. I enumerava tots els bons partits als quals jo podia aspirar. Però jo li deia sempre:—No, aquestes no: ja les conec massa. Tenen ja tot el que jo els podria donar, menys el meu amor, i aquest potser no el tindrien mai tractant-se d'un casament per conveniència. Espera. ¡Ella vindrà aviat!... ¡Perquè jo estava segur que vindria, i aquella sí que el tindria, tot el meu amor, per a sempre!... Per què em mira tan fixament?...

Ella.—Tinc un bell record, en aquest moment, que les seves paraules han desvetllat de molt endins. Quan jo era molt petita, jugava amb altres criatures en una plaça pública que tenia uns arbres verds i un pont on les aigües cantaven. Ens divertíem mirant un noi que ens mirava amb enveja des dels vidres d'un palau sumptuós, amb una careta de malalt i uns grans ulls devorats per la febre, plens de soledat i d'avorriment. Nosaltres érem molts, i el noi estava tot sol darrera els vidres. Un dia el noi va sortir a passeig en el seu cotxe embolicat amb una manta, perquè el matí era fred, encara que un sol d'hivern alegre ens enlluernés una mica. En passar vora meu, ell em va somriure graciosament. Jo que em pensava que el pobret no en sabia! Va fer parar el cotxe amb un gest i em va pregar que hi pugés, i jo vaig seure al seu costat i vaig passejar tot el matí amb ell i ens varen contar moltes coses. I només amb una conversa vàrem fer-nos molt amics, jurant-nos que ens veuríem cada dia i jugaríem junts. Però l'endemà ell es va posar malalt i ja no va sortir darrera els vidres, i a mi em varen portar al col·legi i ja no vaig tornar més a aquella plaça dels nostres jocs amb els seus arbres verds i la font on les aigües cantaven. No ens vàrem veure mai més; però jo m'en recordava sovint, d'aquell noi ric malaltís i trist, que tenia cotxes i cavalls i les més belles joguines, però que no hi podia jugar perquè estava tot sol... No hauria pogut ésser vostè, aquell noi?

Ell.—Potser sí, perquè jo vaig estar malalt i sempre volia que alguna criatura com jo passegés amb mi. No recorda on va ésser?

Ella.—No. Ja fa tant de temps i el record és tan llunyà! ¡Però jo vull suposar que aquell noi era vostè i que la nostra simpatia ja té molts anys i que va néixer aquell matí d'hivern en què vàrem passejar els dos en un bell cotxe i ens vàrem jurar una eterna amistat!

- Ell.* — Jo també ho vull, perquè les seves paraules han desvetllat tot un món dintre meu. Si ara jo li digués que l'estimo no em creuria, i es formaria un mal concepte de la meua serietat. Però ¿li puc dir que jo crec que la sabré estimar molt quan vostè m'estimi? Llavors voldrà que jo sigui la fada de la rondalla? Voldrà que transformi en realitat, amb el sol poder de la meua màgia, tots els seus ensomnis d'abans? Deixi que besí les seves mans en fermaça de la nostra amistat, que serà tot seguit amor!
- Ella.* — No, les meves mans no, perquè son lletges! Han treballat en feines molt baixes, les meves pobretes mans, i no les pot pas mirar un home com vostè. L'agulla n'ha endurit les puntes. Fins que alguna il·lustre manicura, a força de tractar-les, les hagi deixades com a noves, no són pas fetes perquè vostè les miri. Només tinc un dit que és una meravella. Besi'm només aquest dit!...
- Ell.* — No. ¡Jo vull besar aquestes mans que han treballat, que han sabut de guanyar-se la vida! Seré jo qui les cuidarà i les farà tornar ben boniques... ¿Veritat que ens veurem demà i cada dia per aixecar castells en l'aire?
- Ella.* — Em fan una mica de por! I si es dilueixen en l'aire com una bombolla de sabó? Voldria que els castells no fossin castells, sinó una caseta senzilla, ben agafada a la terra per unes arrels ben fondes...
- Ell.* — Sí, però a dalt de les arrels fondes, en el nostre castell de fantasia, hi aixecarem una torre més alta cada dia, coronada d'il·lusió!...

Ara ja no és precisament el dit, que ell ha besat, a mitja escala de la casa sumptuosa, per on arriben una mica perdudes les notes de l'orquestra i el brogit dels salons per on s'empeny la tumultuosa multitud elegant.

J. MASSÓ VENTÓS

LA VERTADERA MALALTIA DE LA SON

PARLAVEM en un dels números anteriors de D'ACÍ D'ALLÀ, de la malaltia que actualment flagel·la certes contrades europees, coneguda entre els professionals amb el nom d'*encefalitis letàrgica*, i féiem notar la diversitat que existeix entre ella i la *malaltia de la son*, malgrat d'ésser aquella coneguda vulgarment amb aquest nom.

La malaltia de la son pròpiament dita no ha aparegut a Europa més que en contadíssimes ocasions per ésser quasi privativa de certes regions africanes.

Molt de temps es dubtà de definir la causa que la produïa, i, solament després de moltes provatures, hom s'atreví a atribuir-ne la malvestat a la mosca tse-tse. Totes les missions que posteriorment a aquesta definició s'han enviat per estudiar aquesta malstrugança han refermat l'afirmació i avui ja no dubta ningú que aquell temible insecte és el vehicle del germen de la malaltia que delma els habitants del Congo Superior.

Existeixen varies espècies de la mosca. La més perillosa és la *glossina palpalis*, que és la que més freqüentment ataca l'home. La *glos-*

sina morsitans destrueix més aviat els ramats, sobretot de bous, i es troba a l'Àfrica austral. La *glossina tachynoides*, ataca indiferentment els animals grossos.

El perillós dípter que ataca l'home és una mosca de grans dimensions, negra, amb faixes grogues al ventre. La seva trompa, que pot assolir tres mil·límetres, té potència per a travessar els vestits i fins i tot el calçat de tela.

La picada, malgrat ésser fortament dolorosa, poques vegades hom se'n dona compte a temps per a poder matar l'insecte qui vola ràpidament.

Els llocs que prefereix són els boscos immediats als rius i en ells els paratges ombrejats. Sembla que senti una atracció especial per les coses fosques.

Tal inclinació explica el fet de que els negres rebin amb més freqüència ses picades que no els blancs. Així mateix, un europeu vestit de kaki corre més risc que si va abillat de blanc.

La tse-tse qui viu entre el fullatge o l'escorça dels arbres, cerca la caça a hores determinades del dia i, generalment, pica més a l'ombra que en la soledada.

Un negre atacat de la malaltia de la son

El Dr. Kerandel, qui acompanyava a la missió Lenfant a l'Àfrica central, i el Dr. Gustau Martin, de les tropes colonials, encarregat amb el Dr. Lebauf d'una missió al Congo, que tenia la finalitat de profunditzar els estudis de la malaltia de la son, han confirmat les propietats atribuïdes a la *glossina palpalis* pels seus predecessors.

Aquesta terrible mosca, quan pica a l'home, li inocula un microbi, el tripanosoma, que ella treu dels grans animals: el brúfol, l'elefant, el cocodril els quals viuen sense cap inconvenient amb aquest virus. Així mateix pot transmetre el tripanosoma d'un home a un altre; no sempre, però, amb la picada inocula el virus, puix pot picar després d'haver-lo paït.

Molts cops s'escondeix la tse-tse a bord dels vaixells qui puguen rius amunt propagant a llargues distàncies la plaga temible. S'atribueix també al ferrocarril aquesta propietat deplorable i d'ésser cert, la civilització haurà portat als negres desarmats contra ella un acreixement imprevist de la malaltia.

Els símptomes reveladors de la malaltia són: un accés de febre irreductible per la quinina; tot seguit s'entumeixen els ganglis del coll i apareixen a l'esquena i al pit unes taques violades. El més petit contacte fa que el malalt esclati en gemecs esgarrifosos de dolor. Es un espectacle corpenedor veure la terrible agonia d'aquests infelços que s'estan dies i dies esperant el desenllaç suprem mentre el cuc els rosega per dins i eixams de mosques els devoren per fora.

Malauradament els indígenes senten una gran aversió als tractaments dels metges europeus. Acostumats a veure morir els que la malaltia ha atacat, no creuen en l'eficàcia d'aquells. Els és un veritable turment sotmetre's a observació mesos i mesos, quasi emprisonats, ells qui generalment porten una vida nòmada i errabunda.

El Dr. Martin explica les dificultats amb què topava per a cuidar aquests malalts. Tan aviat com sentien un xic de milloria, ja volien

departir-se'n cap al bosc altra vegada. Les prediccions més pessimistes, els mots esperançadors, els consells, res hi valia. Quan un negre és colpit, difícilment es deixa convèncer.

Per reeixir en llurs experiències, els membres de la missió devien extreure certa quantitat de sang dels malalts. El bisturi, però, és atúia, i amb l'exageració que comenten totes les coses, feien corre pel veïnatge els contes més fantasiosos, dissuadint als que es resignaven al tractament, afirmant que el blanc els tallaria el braç «amb un gabinet gros així». L'amplitud del geste amb què acompanyavem aquestes paraules feia passar les ganas al més coratjós d'anar a trobar els metges francesos.

La *glossina palpalis* quasi mai es troba en les regions on abunda el bestiar mitjà i petit, car mai ataca als senglars, conills, antílops, etcètera. Contràriament abunda amb el gros, per bé que a ells no els pervé cap inconvenient de posseir el tripanosoma.

La geografia precisa del microbi ha estat establerta d'una manera precisa pel

La mosca «Tse-tse» principal propagadora de la malaltia de la son

Dr. Kerandel; però, degut a la propagació incessant del flagell és probable que l'hagi de canviar tot sovint. I una de les raons d'aquests canvis és la mateixa inestabilitat de sojorn dels indígenes, principals elements de propagació.

La tse-tse, no res menys, no és la sola culpable de la malaltia de la son. Els mosquits, les saballoneres, l'anofeles, i, en general, tots els insectes picadors, són, indubtablement, agents propagadors de la tripanosomiasa, car amb la promiscuïtat de les races, trasmeten amb facilitat el virus d'un negre a un altre.

Tot fa esperar que la ciència sabrà arrançar al mal horrible que delma els malaventurats pobles negres el secret misteriós i que talment com fou anorreada la febre groga a Cuba, la lepra a Madagascar i el paludisme en mil altres llocs, es dominarà i vencerà a l'Àfrica la malaltia de la son.

C. H.

Vista de Bagatelle del costat de l'entrada en 1780

LES FLORS I EL JARDÍ ÍNTIM

UN JARDÍ ÍNTIM A PARÍS BAGATELLE

TROBANT-NOS en pelegrinatge entre els bells jardins de París i dels seus voltants pensem que serà una bona ocasió per trencar la nostra costum de parlar de flors, fent-ho aquesta vegada de jardins. Per això no sortirem del quadro que correspon al títol de la nostre secció, parlarem encara d'un jardí íntim.

A París i dins l'immens *Bois de Boulogne*, hi ha un enclòs d'unes 24 hectàrees que amb tot i la seva grandària per tot ell s'hi troba l'encant del jardí íntim. Es l'enclòs dels jardins de Bagatelle.

D'una molt agradable obra—que recomanem als aimants de coses exquisides—«Bagatelle et ses jardins» que no porta nom d'autor, més que sabem de bona tinta és deguda a la ploma de l'actual conservador dels jardins de Bagatelle, Mr. Forestier, se'n desprèn que el primer edifici fet al lloc que avui hi ha Bagatelle data de l'època de la Regència. Se sap que en 1739 era propietat de Mlle. de Charolais, que va obtenir el favor d'ésser anomenada «Mademoiselle» i així fou anomenada fins a sa mort. Sembla que fou el mariscal

d'Estrees que féu edificar per la seva amiga Mademoiselle el primer pavelló de Bagatelle i que li costà 100.000 lliures.

Durant l'època de la Regència i durant el regnat de Lluís XV Bagatelle fou teatre de lluïdes festes mondanes donades per la noblesa de la Cort.

L'edifici envellia i l'estada en el mateix es feia perillosa, però en 1775 el Comte d'Artois, germà del rei compra la propietat i en 1777, en l'ocasió que la cort s'havia de traslladar de Choisy le Roi a Versailles, i per a poder donar una recepció a la reina, amb la qual l'unien llaços no gaire a propòsit per cunyats, es proposà de refer el castell de nou i de plantar un jardí anglo-xinès, que aleshores eren moda, amb el curt espai de 7 setmanes. L'arquitecte fou un tal Bellanger i les despeses pujaren a 1,200 milers de lliures, a l'època desitjada tot estava a punt, no per això sense que s'hagués tingut de recórrer a casos extrems com és el d'apoderar-se de tots els pilons de pedra que es trobaren per les carreteres fos quin fos el seu destí.

Durant un temps va ésser Bagatelle lloc de disbauxes i festes del comte d'Artois; però amb la revolució s'acabà l'esplendor de Bagatelle. Sots Napoleó I fou encara sojorn i lloc d'esbarjo del rei de Roma (fill de Napoleó). Vingué la restauració i el comte d'Artois envellit i cansat de les seves follies, l'habità novament i la deixà al seu fill duc de Berry que a son torn la féu servir per lloc d'esbarjo del que havia d'ésser el futur hereu de la corona de França, el duc de Burdeus, fill seu. Però arribà el 1830 amb les barricades pels carrers de París, i Bagatelle restà novament abandonada. Després fou comprada, en 1835, pel marquès de Hertfort que es distraigué en arranjar-la i reformar-la. Sots Napoleó III es procedí a la transformació del Bois de Boulogne i fou allavors que la propietat de Bagatelle s'engrandí i els jardins es transformaren i augmentaren sots la gràcia de Voré, jardiner a les ordres de l'enginyer Alphan.

Sir Richard Wallace fou l'hereu del marquès d'Herfort, que es cuidà de continuar les idees del seu pare embellint Bagatelle. De la muller de Sir R. Wallace passà Bagatelle a M. H. Scott que fou el darrer propietari particular del gentil enclòs.

El 4 de juliol de 1904 el municipi de París va tenir l'encert de fer l'adquisició de la pro-

pietat per la suma de sis milions i mig de francs. Des de llavors, sots l'iniciativa experta de Mr. Forestier, les obres del qual podem admirar també a Montjuïc i a la Plaça d'Armes del Parc, Bagatelle ha sofert transformacions que l'han anat fent més agradable. La idea ha estat de conservar tota la gràcia que hi havia d'un jardí del segle XVIII i augmentar-la amb col·leccions, no científiques, sinó més aviat hortícoles, de plantes i flors.

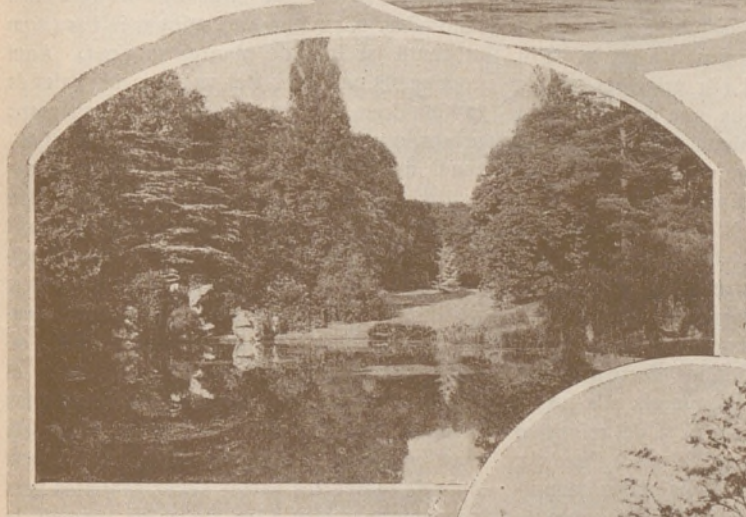
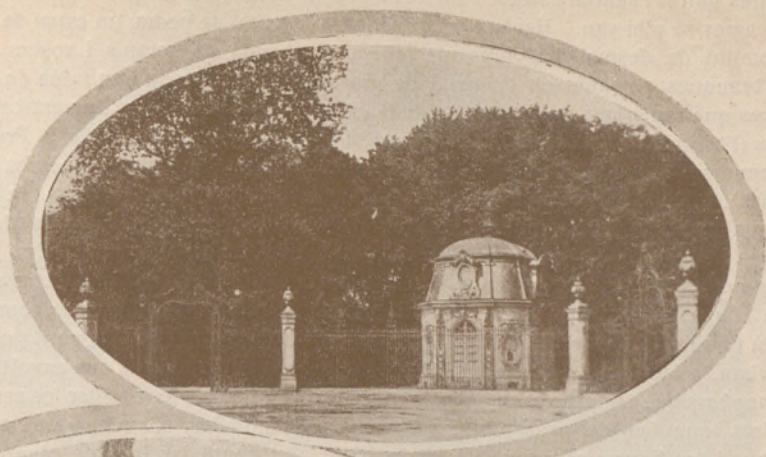
Creiem que seguir-nos en nostre primer passeig pels jardins de Bagatelle serà una cosa agradable als nostres llegidors.

Era havent dinat (aquí en diuen dejunar) cap a quarts de dues de la tarda. Vàrem arribar a la porta *Maillot* on hi ha estació d'un tramvia que fa la volta del Bois de Boulogne. —Un bitllet per a la *Porta Madrid*. —Merci. — Pugem al tramvia, arrenca. El camí es d'allò més gai, grans tells, grans castanyers. A la dreta jolius xalets entre els arbres, a l'esquerra el Bois de Boulogne. De tant en tant en la paret de verdura que cenyeix la via s'hi fa un clar, al fons es veu una gran *pelouse* amarrada de llum, sobre la *pelouse* roures, tells, faigs i més al fons encara la *pelouse* que s'acaba en una paret immensa de verdor. Una, dues, tres, quatre... estacions, *Porta Madrid*. Entrem. Hi ha varis camins, prenem el primer de la dreta i sobre aquest el primer de la esquerra. S'està fresc, passem sota una volta de verd. A la dreta per entre els arbres veiem la paret de l'enclòs de Bagatelle. Una placeta i un magnífic reixat *d'honneur*, que diuen per aquí. Som a l'entrada principal de Bagatelle. De les dues portes una solament es oberta. El camí es una veritable foradada feta de teix (*Taxus baccata*) prenem un camí a l'esquerra i la foradada s'acaba i un magnífic prat esmaltat de margaridoies s'estén davant nostre. *Thuyes* de bola i de piràmide magníficament i sòbria col·locades sobre el verd del prat. Un *Viburnum* estén mandrosament les seves branques rublertes de flors blanques. Un braç d'un estanyol i reflectant-se en l'aigua un magnífic roser de flors vermelles i de llargues branques a costat d'uns *Rhododendrons* que guarden encara algunes de les seves flors. Encara sobre el cepell un magnífic grup d'esperons (*Delphinium*) de flor blava que s'armonitzen amb el vermell d'unes malves reials.

Ara un oratjol amarat de frescor mulla les

Una placeta i un
magnífic reixat
d'honneur...

... ara es el llac de Ninpheas
ó Nenuphars que tenim
devant...

... un desmai i un magnífic
faix *Silvatca Pendula*...

nostres galtes i sentim l'alegre cant de l'aigua; les cames se n'hi van. Heu's aquí un roquisser voltat de desmais i *Sofores* que reflecten ses branques penjants en l'aigua i de grans arbres que tapen una mica l'artifici de la cascada (l'artifici que avui no volem veure, car estem disposats a trobar-ho tot bé i no a la crítica). De dalt del roquisser es desploma l'aigua amb estridència, mullant les fulles dels arbres i enviant les seves carícies fins a uns *Ramnus* plens dels seus fruits vermellosos que són a la vora del llac. Una mica més enllà i un nou aspecte del parc es presenta a la vista. Ara és el llac de les *Ninpheas* o *Nenuphars* que tenim davant. Per sobre unes pedres que fan de passarel·la, traspassem l'aigua i ens fem a una petita gruta. S'hi està fresc de debó, aquí, i la principal frescor ve d'una cortina d'aigua que continuament cau davant nostre. L'aigua del llac es tota transparent, talment com un immens mirall i en la superfície neden una infinitat de *Ninpheas* de tots colors. N'hi ha de blanques, de roses, de vermelles, de color salmó, n'hi ha de tot: petites i estrellades, n'hi ha de grans i amples i que desprenen suau aroma i encara hi ha els *Nuphars* sempre de flor groga i que en els llocs ombrívols fan l'efecte de petits llums; en fi, una meravella que els ulls no es cansen de mirar i encara a la fi del mirall un desmai i un magnífic faig, *Silvatica Pendula*, ambdós amb ses branques caigudes i emmirallant-se en l'aigua, i més amunt, sobre la *pelouse*, unes acàcies (*Robinia*) que estiren en l'aire ses branques i un pollanc de qui el vent fa tremolar les fulles platejades.

En sortir de la gruta hem anat seguint la vora del llac per veure millor les *Ninpheas*. Totes son etiquetades i les que son lluny porten un nombre gros i visible que es reporta a una etiqueta en la vora del llac.

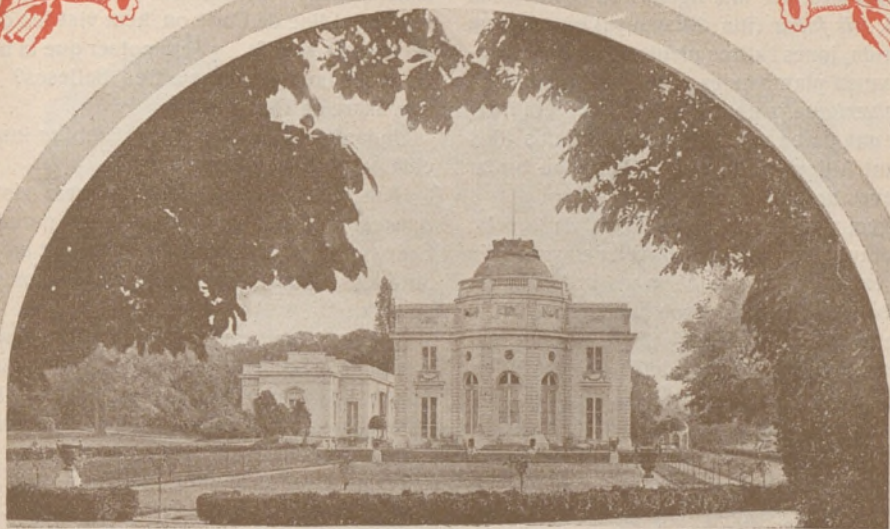
La nostra llibreta s'ha omplert de noms. Deixant les *Ninpheas* i per un marc fet per les branques de dos castanyers (1) hem vist l'agradable edifici de Bagatelle que es encara tal com el deixà Sir Richart Wallace. La façana que veiem es la de darrera i un magnífic parterre a la francesa l'ennobleix. El parterre es constitueix d'un rectangle de cepell al mig del qual hi ha un bassiol. El rectangle té en

cada angle un gerro de bronze sobre un pedestal de pedra; un espai de sorra i una platabanda de geranis i rosers de peu alt; altra faixa de sorra i un talús de cepell fins a trobar el nivell del camí i emmarcant el talús una vorada de boix retallat. Prenem el camí del costat dret; unes peònies donen les seves darreres flors. Som a la façana principal. Una terrassa amb llorers de bola, unes escales, un espai arenat i sobre l'arena dues grans catifes de cepell i emmarcant el conjunt, gran arbres, tells, *Pawlonies*, roures, nogueres, castanyers, avets. Una petita plaça dins el vert, i en la platabanda que envolta la placeta *fluxias* de peu alt fent brillar les seves flors vermelles i morades. Caminem una mica més i ara som al gentil jardinet de plantes vivaces. Aquí com en els parterres del voltant del xalet és la línia dreta que domina. A l'esquerra grans arbres, un marget, amb testos de flors, al damunt, una platabanda de cepell i una paret esmaltada de roses i de flors de *Clematis*. Són magnífics els *Clematis* com a planta emparadora. Com les *Ninpheas* els *Clematis* son aquí amb col·lecció. N'hi ha de flors petites, de flor grans de pètals amples i talment com de seda, de blanques, de liles, de morades, de vermelles, algunes fan olor. Emprò sobre el cepell hi ha encara la meravella de les plantes vivaces. La gentil *Hoteya* lluint la gràcia dels seus plomalls de flors rosades, la *Rutberia hybrida* té obertes ja les seves robustes flors semblant a margarides, de color vermell, la *Heuchera* està encara florida i les seves fràgils inflorescències de color rosat contrasten amb la forma rígida d'unes flors de *Digitalis*, i unes *Potentilla* de petites rosetes color de sang son vora d'uns esperons (*Delphinium*) que llueixen ses magnífiques espigues de flor color blau cel i encara unes *Campanula* de flor blanca i unes *Centarea* (carts) i els magnífics llobins vivaces i el *Solidago verge d'or* amb ses magnífiques espigues daurades i les que floriran més endavant: *Asters* (setembre) amb ses infinites varietats, *Heleniums*, girasols, dàlies, cannes.

Per les arcades s'hi emparren *Glicines*, mareselves *Phasoleus*, etc., però totes han acabat ja la florida. Passem al costat de la caseta del guarda, a l'altre banda encara plantes vivaces i *Clematis*, traspassem una separació i ara ens trobem en un agradable jardinet de plantes d'aigua.

(1) En dir castanyers ens referim als *manonyers* que no son tals castanyers sinó *Æsculus Hipocastanum*.

La façana que veiem és la del darrera i un magnífic parterre a la francesa l'ennobleix...
... som a la façana principal. Una terrassa amb florers de bola ...
... en un agradable jardinet de plantes d'aigua ...

Al fons una font i l'aigua que en raja va del llarg del jardí per una rigola. Al costat de la rigola, *Iris fulva* (iris d'Espanya) que acaben la florida, joncs i altres plantes d'aigua, a banda i banda platabandes amb *Iris germanica* i *Ganphæri* que ja no tenen flors, a dreta i damunt una pared verda (crec de teix) uns lliris de Sant Antoni (*Lilium candidum*) fan brillar les seves flors blanques.

Pugem unes escales i un talús de cepell i som al roserar. Altra meravella encara. Un gran espai pla voltat de grans arbres, unes platabandes de cepell i sobre, els rosers. N'hi ha de totes les varietats, de la senzilla gabarrera de bosc a la rosa doble de cent fulles. Encara hi són els rosers amb totes les diferents formes amb qué poden utilitzar-se. Criats en forma d'arbre, fent magnífiques columnes, emparats en tres peus, cobrint els barrots d'una pèrgola, fent garlandes, o senzillament com a petits arbustes.

Estem fadigats i unes cadires sota uns arbres son oportunitatíssimes. Des de aquí veiem encara els rosers i les roses i un lleu oratge

ens ne duu l'aroma. Veiem encara la selecta concurrència. En aquests jardins de Bagatelle és el lloc de París on hem vist les damiselles més gentils. ¿Serà potser que la bellesa de les flors atreu les altres belleses? Qui sap, mare de Déu.

Un jardiner ruixa les roses amb un insecticida per matar els pugons.

Hem mirat encara les roses, hem vist les que es preparen en concurs pels premis de l'any proper i les que els han guanyat en anys anteriors, i poc a poc hem pres el camí de la sortida.

A la porta un senyor fa una petita compra a una dona.—Son 36 sous senyor.—Bé, ¿quants francs?—i girant-se a la seva parella:—Mira, niña, con esto de los sous siempre me enredo! —*I moi aussi* pensem.

Tramvia, porta Maillot, trams, autos, bicicletes, motos, cavalls, crits de diaris... ¡que lluny que és aquell lloc tranquil de Bagatelle!

ARTUR RIGOL

Director de les Arts del Jardí

París, juny de 1920.

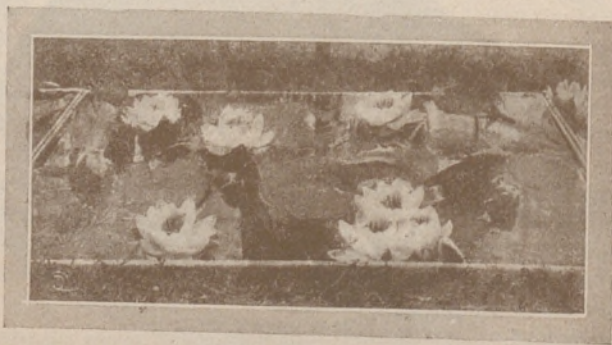
TREBALLS A FER EN EL MES DE JULIOL

Començar la preparació de les plantes de Crisantems per a fer que donguin grans i belles flors. No es pincaran més les branques i se'n deixaran 3 ó 4 ó 5 a cada planta segons la força. Si són en testets petits (els que indicarem quan s'hagueren de trasplantar de botura) es posaran en testos més grans, d'uns 20 centimetres de diàmetre de boca. Si alguna varietat primerenca comença a poncellar, cap a la fi del mes, se li treuran totes les poncelles de cada tija menys una que siguin tot lo possible a l'extrem de la mateixa. Es continuarà regant amb la fórmula d'adob líquid ja indicat en altra ocasió i per a evitar el blanc s'ensofraran almenys un cop al mes. Igualment es ruixa-

ran amb la fórmula que donarem contra el pugó.

Encara es poden plantar violetes de Parma, que si es posen en lloc arrecerat ens donaran flors tot l'hivern. Poden multiplicar-se per divisió de mata i posant l'esqueix al lloc definitiu. Serà millor si l'esqueix porta unes quantes arrels. No descuidar de regar-les cada dia fins a la represa definitiva. Les dàlies estaran d'alló més florides i a darrers de mes quan la florida minvi serà convenient tallar-les a uns 10 centimetres de terra a fi

d'obligar-les a una nova brotada que donarà flors fins al desembre si l'hivern no es molt rigorós. Poden anar-se trasplantant en testos o a terra les plantes que indicarem de sembrar darrement.

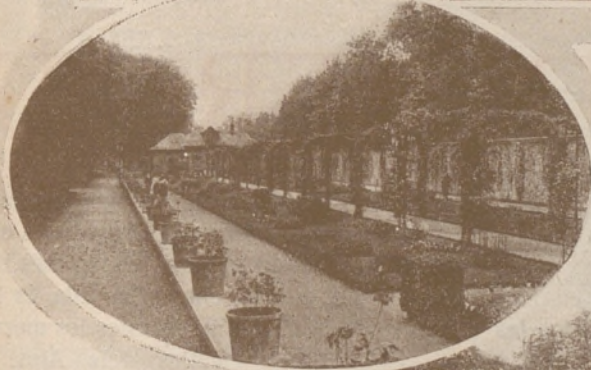

Nimpeas ovrint ses coroles al sol

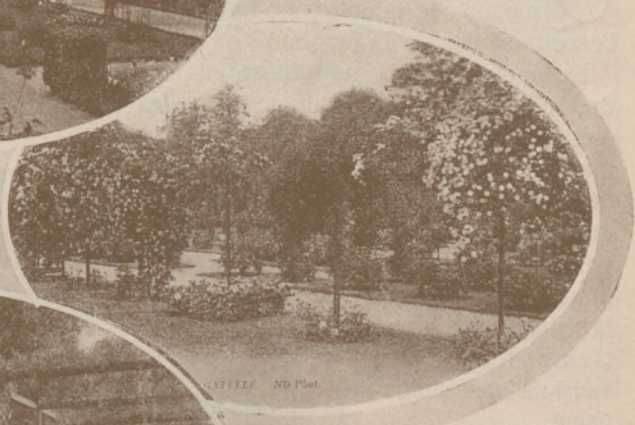

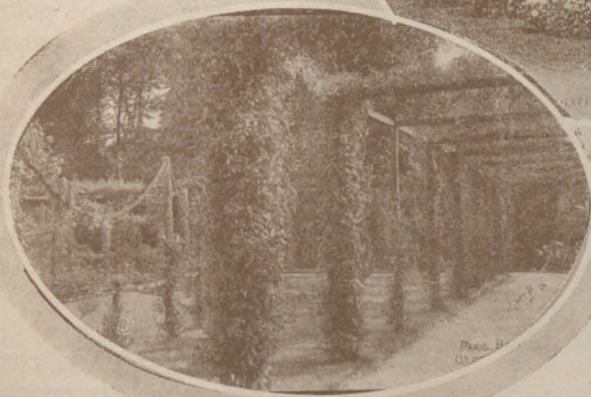
Un gran espai pla, voltat de grans arbres, unes platabandes de cepell i sobre, els rosers...

... ara som al gentil jardinet de plantes vivaces ...

...Criats en forma d'arbre, fent magnifiques columnes emparrats en tres peus ...

Cubrint els barrots d'una pergola, fent garlanda...

L'estesa del funicular de la Jungfrau que en algun punt penetra en la frontera italiana (fotografia feta a 1,897 metres)
1-2-3-4. Estacions en les vertents del mont Eiger. — 5. Estació d'«El Monjo». — 6. Estació final (Jungfrau)]

LA JUNGFRAU

QUI no coneix Suïssa? ¿A quin dels amants de la natura no ha encisat l'esvelta silueta de la Jungfrau?

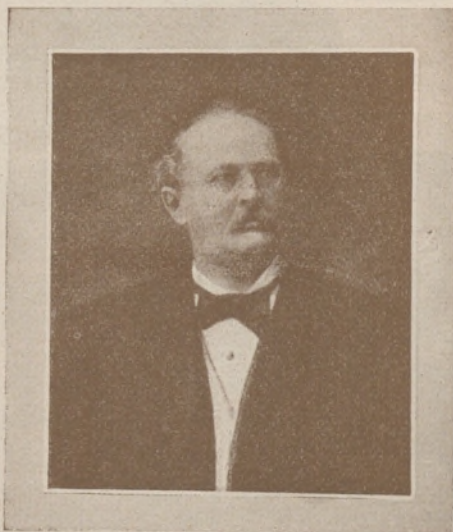
La Jungfrau s'alça majestuosa en l'indret d'Interlaken, destacant-se entre les més enlairades muntanyes de la carena dels Alps i n'és sens dubte la més atractiva. Porta nom de dona, i tant com amb la brillantor de la neu, s'embolcalla amb l'auriola del simbolisme.

Tots sabem que si la majestat, la grandiositat, la força i el domini són condicions comunes a la humanitat, la gràcia és essencialment femenina, i la gràcia de la gran cadena alpina resta impresa en la

Jungfrau. Diria's que els ulls que han contemplat el Mont-Blanc i el Riggi i tots els grandiosos cimals no han vist lo més bó si no l'han vist a ella. Car ella és la representació femenina de totes les meravelles dels Alps.

Jungfrau, nom alemany que significa «donzella», s'anomena l'esvelta muntanya, i si bé podria creure's un present de fada aquest nom tan escaient, la llegenda i la tradició, millor encara la història — car història és la que vaig a contar — prova un altre origen.

La història conta que en les èpoques llunyanes, que es perden en el misteri dels

MR. ADOLPH GUYER-ZELLER
Creador del funicular de la Jungfrau

La Jungfrau i els cimals de Silberhorn vistos de l'estació del Glacier de l'Eiger

L'Eiger amb l'estació del funicular.
(La fletxa dibuixada, remarca les tres finestres de l'estació tallades en la roca).

El funicular de la Jungfrau amb els cims del Silberhorn al fons.

temps, existia en aquell lloc de Suïssa un monestir de donzelles que, filles de nobles famílies gairebé totes, buscaren en el retir del claustre la pau de l'esperit i trobaren en la blancor de la neu una viva representació de l'aspiració de puresa de llurs ànimes i alhora el simbolisme de llur virginitat.

Al bell enfront de la Jungfrau i dibui-

a Suïssa els de frares (1). Un n'hi ha encara que perteneix a l'Ordre Franciscana i desperta gros interès, més que per la seva arquitectura, per la seva miraculosa conservació. El pas dels temps i la força de les allaus, anà socavant els seus fonaments i despreguè gran part de les roques que li feien d'apoi i s'hauria fatalment desplomat un dia, sinó haguessin

Primera vista de la foradada que uneix el glacier d'Aletsch i la Jungfrau
Contacte establert entre italians i suïsos la matinada del 21 de febrer del 1912

xant també un important relleu, en el blau que cobricela la carena dels Alps, apareix la muntanya anomenada «Der Mönch», el monjo, primer que ningú per les estadantes del monestir, perque en ell s'hi trobava un convent de frares. I diu la llegenda i la tradició que els monjos a son torn batejaren l'altra muntanya amb el nom de Jungfrau, perque se'ls apareixia com les donzelles que hi habitaven, coberta amb un vel de blancor immaculada i amb tot el simbolisme d'una verge.

Més nombrosos encara que els convents de monges, han sigut en tot temps

substituït al jas de pedra que li mancava les arrels corpulentes de centenaris abets que a la vora creixien. Avui dia pot contemplar-se el monestir com un veritable niu sostingut en un brançatge. D'un costat està adossat a la vertent de la muntanya, de l'altre sostingut únicament pels vells arbres que li brinden apoi. Mai millor que en presència d'aquell edifici pot creure's en el destí de la vocació monacal. Allà formant-se com l'ocell a l'es-

(1) En l'actualitat existeix encara un convent de Franciscans al Riggi, on s'ofereix estatge a bon preu als viatgers que cerquen en aquelles altures, conjuntament amb la sanitat del cos, el repòs i la pau de l'esperit.

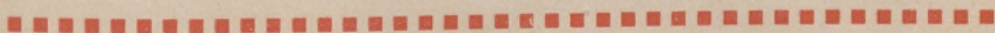

El Glacier d'Aleisch vist de
l'estació de la Jungfrau

El cim de Jungfrau vist de l'estació

El cim de la Jungfrau
(4,166 metres)
vist des del Mönch

calf del niu, hi creix el novici, per a emprendre com ell, quan ses ales esdevenen prou fortes, el vol de l'esperit i expandir les divines harmonies, parlant a la humanitat que viu en l'eterna anyorança, el llenguatge conhortador de l'infinít.

Han transcorregut molts anys i el progrés humà, obrint-se pas, ha arribat a les entranyes de la terra i ha escalat les més inaccessives muntanyes, entre elles també la Jungfrau. Calia establir una via de turisme al llarg d'aquest indret dels Alps. El savi enginyer i alhora poderós industrial de Zurich, En Adolf Guyer-Zeller, portà a cap l'obra grandiosa del tren elèctric, que establia la nova comunicació. Ell fóu el campió que portà el pro-

jecte a una realització, ja que abans d'ell la idea havia sigut concebuda per altres.

La Jungfrau va ésser un jorn darrera l'altre perforada per les màquines i comoguda pels explosius, i lentament anà obrint-se el pas per la muntanya, i un dia de gloriosa memòria (el 21 de febrer 1912) els obrers que treballaven en un tunel de l'últim tram vegeren filtrar-se la claror de l'aua a les 5 hores 35 minuts del matí en la immensa mole que perforaven.

La joia tingué un crit d'expansió i sortí dels pits dels obrers suïsos que es trobaven llavors en terra italiana el de ¡Visca Itàlia! alhora que dels italians sortia amb emoció que deia agraïment, el de ¡Visca Suïssa!

M. N

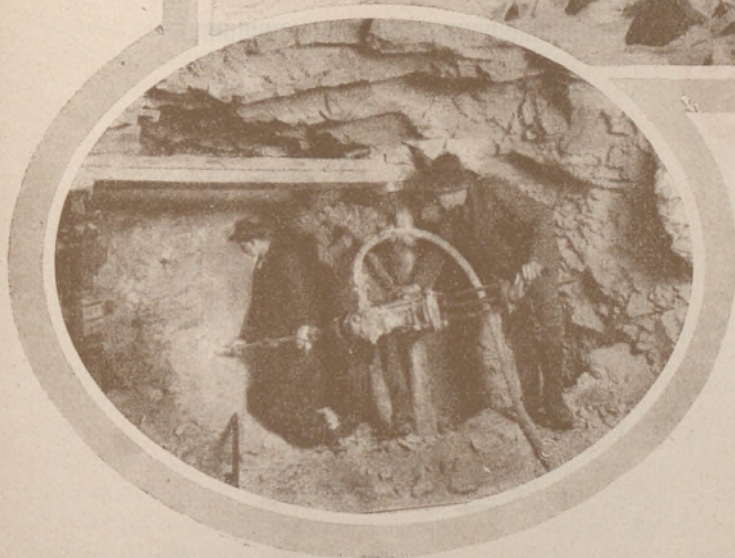
Vista d'Interlaken i del llac de Thun des de l'estació del funicular de la Jungfrau

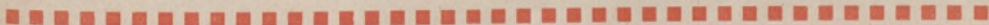
Estació d'Eigerwand

Un punt del
trajecte.
Glacier de
Grindelwald
i cimals de
més de 4,000
metres.

Màquina de perforar

INTERIOR BARCELONÍ

Finestra amb festejadors,
i miradó amb cortinetes.
un jardí, que, quan es fosc,
sembla que hi juguin estrelles.

I nosaltres, des d'on som,
part de dins, de cara al vespre,
dir: — El cel, de bo, de bo,
és una casa d'aquestes.

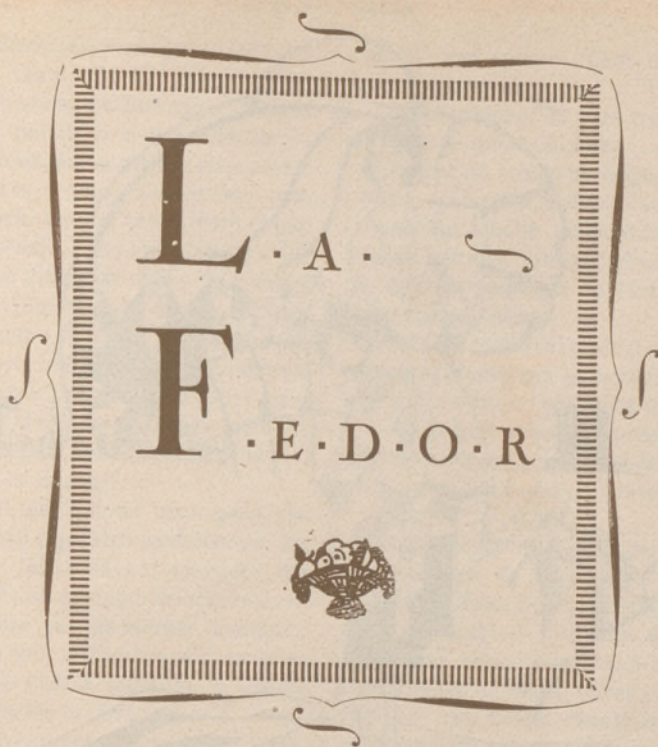

J. M.

LOPEZ - PICÓ

I

—Francesc, hi ha Mr. Veillon!

En sentir aquest crit, que llançà amb vivesa l'esvelta damisel·la apareguda entre els parterres florits del jardinet de dalt l'escalinata, Francesc du Bréan es posà de peus en el catifat de cepell sobre el qual jugava amb la seva filleta, i avançà fins a la presència del visitant, la una mà estirada, l'altra àguantant sobre l'esquena l'infant qui seia i sacsejava al sol sos peuetts calçats de rosa.

—Ah, és Mr. Veillon!... Bé; serà ben rebut, Mr. Veillon... Si no és cosa vergonyosa! Tres mesos sense acostar-se a Château-Frayé, sense fer saber una vegada solament...

S'aturà al capdavall de les escales, colpit per l'expressió contreta, angoixosa, quelcom confusa i esquiva que la necessitat de mentir donava a la cara rodona, bonassa i mostatxada, del millor i més antic company de sa joventut.

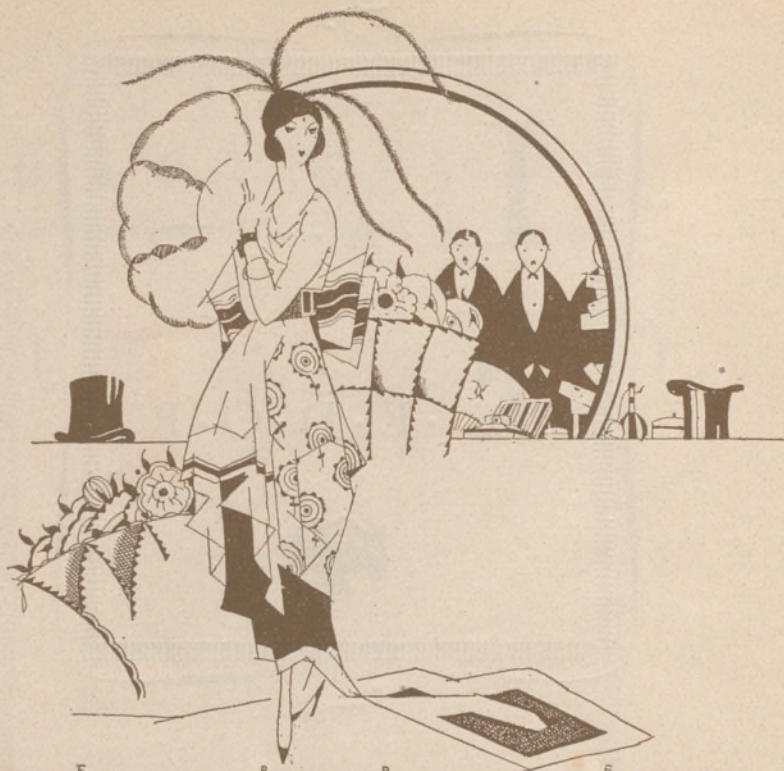
—Em vols parlar?

—Sí...; però no davant la teva dona.

Això fou dit, llisquívolament, en el canvi d'una encaixada nerviosa; mes, fins a l'hora de l'esmorzar, els dos amics no pogueren trobar-se sols un moment. Quan la dida s'emportà *mademoiselle*, mostrades totes ses gràcies al *senyor*, calgué recórrer la finca, molt canviada, molt embellida, d'ençà dels últims mesos. Aquest Château-Frayé, del qual la família de Mme. Bréan portava el cognom, era un antic domini, meitat castell torrer, meitat refinaria, flanquejat d'una torre massissa i d'un parc de verdures feudals, en el qual fumejava una xemeneia gegant sobre planures infinites de blat, ordi i remolatxes. Sense l'halo rogenic que París encenia cada nit a l'horitzó, hom s'hauria pogut creure en les pregoneses de l'Artois o de la Sologne. Allí feia dos anys, des de son casament, que el marquès de Bréan i sa joveçana esposa, al «seu petit Château-Frayé», com ell en deia, vivien en una solitud tan exclusiva com llur amor.

Al moment de posar-se a taula, altra aparició de la dida que venia a buscar la senyora per la nena.

... una dona com la Fedor... l'actriu cèlebre, admirada, cobejada de tots ...

— És un tipus aquesta minyona — digué la senyora sense emocionar-se; — és la dona dels escrúpols..., amb ella no s'acaba mai... Vos prego que esmorzeu sense esperar-me, senyors.

En deixar la taula, mostrava un graciós somris de felicitat segura. De seguida que ella fou fora, el marit demanà:

— Què hi ha de nou?

— La Lluïsa és morta — digué l'amic, seriament.

L'altre no el comprengué tot d'una.

— Sí!... la Lulú... la Fedor; a veure!

Nerviosament, per sobre la taula, Francesc agafà la mà de son amic.

— Morta! N'estàs segur?

Quan l'amic afirmà una altra vegada amb un implacable abaixament de cap, du Brian féu no ja un sospir, sinó un crit, un bramul d'alleujança:

— Per fi!

Era ferotgement egoista aquest impuls de

joia davant la mort... sobretot una dona com la Fedor... l'actriu cèlebre, admirada, cobejada de tots, que ell havia retingut sis anys contra son cor; ell es senti avergonyit i confús; s'explicà:

— És horrible, veritat? Mes si tu sabies com ella em féu malaurat, l'instant de la separació, amb ses folles lletres, ses amenaces i ses parades interminables davant ma porta... Sis mesos abans de casar-me, deu mesos, quinze mesos després, he viscut entre la temença i l'horror, no somniant més que assassinat, suïcidi, vidriol i revòlver... Ella havia jurat morir; però matant-ho tot abans que ella... l'home, la dona, l'infant i tot si jo en tenia cap. I pels que la coneixien a fons aquestes amenaces no tenien res d'inversemblant. Jo no m'atrevia a portar enlloc la meva pobra dona, ni sortir a peu amb ella pel temor d'una escena ridícula o tràgica... I això, ¿per què? ¿Quin dret pretenia tenir ella sobre ma

vida? Jo no li devia res, almenys res més que els altres, que tants altres... Havia tingut massa consideracions, vet-ho-aquí. Demés jo era jove, i no pertanyia a son món de còmics i autors. N'esperava més de mi... potser el matrimoni i el meu nom... això és clar. ¡Ah, pobre Lulú! no n'hi vull fer retret, però el que ella m'ha mortificat!... Els meus amics s'admiraven d'aquest viatge de noces inacabable; ara se'l poden explicar, i, així mateix perquè, en lloc de retornar a París, ni he tancat aquí, portat d'una súbita passió pels grans conreus. Així i tot, no restava sempre tranquil; i quan el timbre del portal del carrer tocava molt fort o a hores insòlites, el cor em saltava dins el pit i em deia: —Ja és aquí!

Veillon qui, tot menjant de bona gana, escoltava atentament aquestes confidències, interrompudes per les anades i vingudes del servei, digué a Francesc amb to repressiu:

—Doncs bé; ara podràs dormir tranquil... Ella morí despús-ahir a Wissons, a casa de sa germana, la qual l'havia recollida fa quatre mesos, en agreujar-se la seva malaltia.

Du Bréan s'estremí dolorosament... Malalta, i tan aprop d'ell (amb prou feines algunes llegües), sense que n'hagués esment...

—Com ho has sabut, tu, que ella era allí?

—Ella mateixa m'escrigué que l'anés a veure. Vaig trobar-la entremig d'un ambient lo més burgès, lo més contrari al seu temperament: a casa de la Maria Fedor (l'antic premi de tragèdia), esdevinguda Mme. Restouble, muller del notari de Wissons.

—Però, si no es podien veure...

—Oh! Lulú era injusta; retreia a la seva germana l'haver renunciat a la vida de teatre per casar-se amb son estudiant dels dies jolius de Conservatori.

Du Bréan es posà a riure.

—Son estudiant? Quin? Ella en tenia més de vint...

—Doncs ella només s'ha casat amb un: el senyor Restonbles, els escuts del qual rellueixen sobre la més coqueta casa de Wissons, d'ençà de qui-sap-les generacions. Allí vaig trobar la teva antiga.

—Per què no m'en parlares?

—Per què tu ets casat, estimes la teva dona... tot aquest passat no te interessava, a tu... Solament avui...

Veillon dubtà un segon, després, molt fre-

dament com sempre, però tremolant-l'hi el mostatxo bru, suggerí:

—L'enterrament és a les tres... Jo m'he fet el càrrec de que tu hi fores.

Francesc du Bréan no tingué temps de respondre; acababa d'arribar la seva dona, menys radiosa que feia un moment, una inquietud al fons de sos ulls. Un cop, almenys, la dida tenia raó: les parpelles de l'infant cremaven, i ses manetes també.

—Oh, no serà res!—afegí animosament la mare, enganyada per la inquietud consternada que endevinava a l'entorn de la taula.

—No és això el que ens preocupa—digué el marit;—sinó que acabo d'assabentar-me d'una mort... algú que jo havia conegut molt.

—Qui és?

Veillon acudí en auxili del seu amic. Es tractava d'un de llurs amics de Liceu, Jordi Hofer, a la casa del qual anaven a esmorzar algun diumenge... Sos pares, grans fabricants de cervesa, tenien llur fàbrica allà al davant, a l'altra banda del Sena, en les planures immenses que van fins a Montlhéry. Ell s'havia mort allí i allí havien d'enterrar-lo.

Mme. du Bréan esguardà son marit:

—No me n'havies parlat mai d'aquest Jordi Hofer.

Ell li respongué:

—Fa molt de temps que no l'havia vist.

Veillon afegí, molt seriós:

—És el mateix... faràs bé de venir.

I la dona, amb major gravetat encara:

—Tens d'anar-hi, estimat.

L'accent de pietat, de dolçor, amb el qual ella digué aquestes paraules els commogué tots dos. Ells en parlaven una hora més tard, dins el tren de la gran Cintura que els portava a Juvisy, al començ les planes de Wissons.

—¿Et sembla que haurà dubtat d'alguna cosa?—demanava Veillon.

Du Bréan no ho creia pas.

—M'ho hauria dit. És una límpida, una vibrant, incapaç d'amagar res... La Fedor deia alguna vegada: «—Jo sóc un home coratjós, hom pot fiar-se en mi.» Home coratjós, jo puc dir-ho; més aviat una femella consagrada, tanmateix, la qual, sense altres instints per comportar-se que els de minyona i comedianta, s'imaginava que totes les dones se li assemblaven en banalitat i falsera, i volia donar-me'n entenen... Si no hagués tingut la sort de trobar el meu petit Château-Frayé i

d'encaterinar-m'hi, en bona fe!... hauria acabat, potser, casant-m'hi.

— De totes maneres, no n'hauries tingut per molta temporada — murmurà Veillon, amb un somris de tristor. — La pobra Lluïsa estava condemnada.

— Però, al fi i al cap, de què ha mort? Jo l'havia deixada plena de salut, plena de força.

L'amic, recolzat a la finestrella guaitant a fóra, borbotejà alguns mots sota el bigoti: gastament, bronquitis mal cuidada... No se sabia de cert. Hi hagué un instant de silenci; després a l'anunci de l'estació de Juvisy:

— Hem de baixar — digué Veillon; — farem la resta del camí a peu.

Sota un cel de juliol abrusat i blanc, un cel de sol fus, l'empedrat del rei, com encara n'hi diuen, desenrotllava son interminable camí vorejat d'oms raquitics i de guarda-rodes monumentals. D'en tant en tant, al llarg de les cunetes d'herba minsa i recremada, un piló de pedra i una creu de ferro commemorativa assenyalaven el lloc on un individu, hortelà de tal lloc de Sena-et-Oise, retornant del mercat de París, havia mort aixafat per les rodes del seu carro.

— Cansament o beguda, o les dues coses alhora... — murmurà Veillon.

I du Bréan, amb aire distret:

— A propòsit de beguda: ¿del músic de Lluïsa, se'n tenen noves? Aquell Desvarennes, saps; el director d'orquestra que finalment l'ha consolat en sa viudesa. Sembla que es barallaven i embriagaven d'absenta cada tarda.

Veillon va girar-se en sec.

— Qui ho ha dit, això? qui ho ha vist? I després, quan seria això? La Fedor no ha estat pas menys que una artista de gran talent, una bella i dolça minyona qui t'ha estimat de la millor manera que ha sabut, la qual cosa val ben bé les dues o tres hores de ta vida que avui tu li dediques...

Traspasat l'empedrat del rei, els dos amics es ficaren en un d'aquests innombrables camins camperols, bullents i cruixidors de polsaguera amuntegada, que s'entrecreuen fins a perdre's de vista en aquells camps de sègol i de blat, enlluernats i parpellejants sota la soledat. L'aire cremava. Ací i allà l'agulla d'un campanar, una renglera d'arbres, l'emblanquinat lluminós d'una paret de tanca interrompien la ratlla uniforme de l'horitzó;

però mai el camí que ells seguien s'adreçava a aquest campanar, a aquesta paret.

— No ens faràs perdre? — féu du Bréan al seu company, aturat davant un pal indicador en una recolzada del camí.

Veillon el tranquil·litzà; coneixia perfectament el camí de Wissons a Château-Frayé, i l'havia seguit, feia poc temps encara, amb Lluïsa.

— Per què figura't, amic, que en refugiar-se a casa la seva germana, que detestava, que creia sa enemiga més mortal, la pobre noia no tenia més que un anhel, una esperança: reveure't. En ma primera visita ja va parlar-me'n. «Vós compendreu, amic Veillon, em deia amb aquella gràcia ingènua que li havia comunicat el sofriment, que era impossible que ell vingués a casa meua quan jo portava mala vida en el vici i la bohèmia, aquí, a casa d'un matrimoni, d'un magistrat — ma germana m'ho repeteix a bastament, en nom de Déu, que el seu marit és magistrat, — res no pot impedir-ho, no és veritat?» Ah! la malaurada, per a persuadir-la que somniava una cosa impossible, que un home honrat com tu no podia fer tal cosa, que segurament no ho faria, l'apurat que m'he vist... i tanmateix sense convèncer-la...

Du Bréan, que s'havia aturat per encendre una cigarreta, murmurà al cap d'un instant:

— Per què veure'ns de cop? ¿Què ens hauriem pogut dir?

— Oh, jo prou que ho sé el que t'hauria dit i per què insistia tant en veure't abans de morir.

— Per què?

— Hauria volgut demanar-te perdó... sí, perdó de ses lletres, de ses amenaces, de totes les follies amb les quals ella et perseguia. T'asseguro que davant sa angoixa, sos remordiments, jo l'he enganyada abominablement aquesta pobra Lulú, fent-li creure que tot restava perdonat i oblidat. ¡Mes si et creus que amb això me'n sortia! Quan ella compregué que tu no vindries a Wissons, que no podies venir-hi, aleshores canvià de partitura. Ta vida a Château-Frayé, vostra instal·lació, si féieu música els vespres, si la teva menuda se t'assemblava... eren temes inacabables. D'ençà que jo vaig arribar, impossible parlar-li d'altra cosa. Més tard, un dia, ens declarà que volia veure ta casa, solament les parets, solament els cimals dels teus arbres. Ales-

hores vaig comprendre com vivia d'enganyada amb sa germana. Abatuda, malalta com estava, no podiem estatjar-la en un vagó; havia de fer tot el camí en carruatge estesa sobre coixins. Jo puc dir que Maria Fedor es portà amb una dolcesa i una paciència admirables, i que, sens ella, Lluïsa mai no hauria pogut satisfer el seu caprici. Un veritable viatge llarg i feixugós; però tot li semblava màgic: aquesta primera alenada de la primavera alegre i viva, l'herba novella brotant arreu dels camps; tot l'encantava. Ens aturarem al bosc Margot; allí, baixant del cotxe, agafarem un camí travesser, florit d'esbarzers, d'aquests que els pagesos en diuen camins morts. Aquest camí volta el parc de Château-Frayé; nosaltres el seguirem tots tres fregant les parets escaldades del sol. Jo tenia por d'ésser vist per algun masover teu o algun obrer de la refinaria: tots em conèixen. Sortosament era hora de treball. Ella s'exaltava a la idea de que l'immens ramat de dins la plana, el pastor, els grans gossos et pertanyien. «Com me'n alegro! Què estic contenta!» deia, picant de mans com un infant. Pervinguts vora el planter d'oms, son goig encar augmentà. Ja saps que la paret de tanca de tant en tant està reemplaçada per una alta reixa de ferro que deixa veure la doble tirada de tils separada per una ampla faixa de cepell. Allí ens estàvem nosaltres guaitant darrera els barrots, aspirant l'olor de tota aquesta floració primaveral desclosa sota el sol, reconeguí de lluny la veu de la teva muller que venia per sota els oms cap a nosaltres amb la dida i l'infant... Solament tinguí temps d'apartar-me deixant a Lluïsa de bracet amb sa germana, immòbil darrera la reixa. No la perdia d'esguard. Quan hagué passat la teva dona, reculant a petites passes davant la seva filla, res, ni un tret es mogué. Solament son posat era sinistre, les galtes empal·lidides i descarnades, com una careta de mort guaitant a través dels barrots de ferro infranquejables ço que de més agradable hi ha a l'existència; ço que pot moure a enveja i tristesa: la maternitat feliç, la juvenesa. Per exemple, en veure venir a la menuda saltironant i peuejant sota sa llarga brusefa, ¡quina il·luminació sobre aquella cara d'incurable! Reia, plorava i deia de baix en baix a sa germana eixugant-se els ulls: «¡Mira-te-la que bufona! ¡És rossa com son pare i li onegen els cabells com a ell! Oh, la nine-

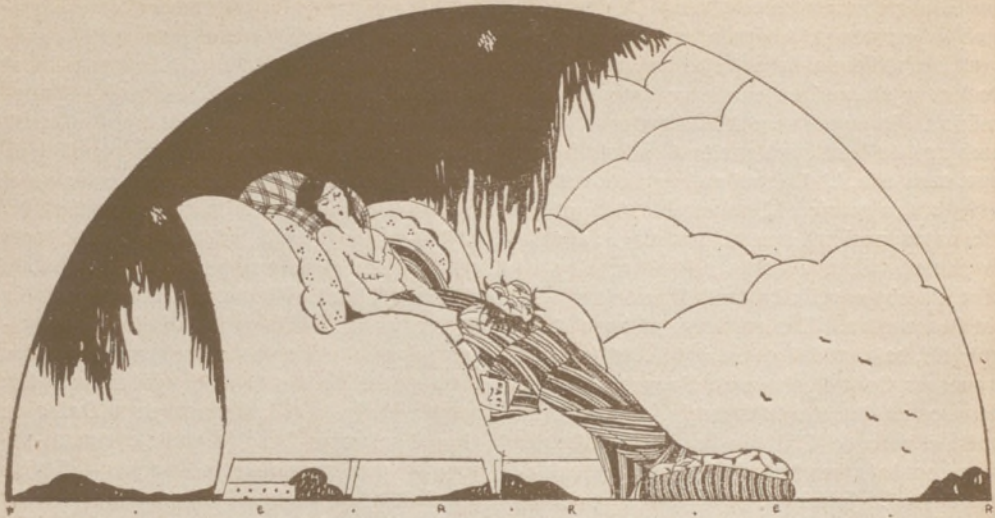
ta!... la nineta!» La seva emoció era vivíssima, tremolava tota, esteses les mans i tinguerem d'arrabassar-la d'allí, i emmenar-la al cotxe on caigué perdudes les forces. En retornar-se no pronuncià un mot en tot el camí; romangué ulls clucs, olorant un ramellet de flors grogues, del gran banús que traspasa el mur de la refinaria. El diumenge següent, en arribar-hi jo (m'havia habituat a anar-hi tots els diumenges), vaig trobar-la com de costum al fons del jardí, estirada en una gran poltrona de verd pàl·lid, on sa cara ombrejada, sos braços minsos, ses mans allargassades prenién un aspecte de lamentable agotament. Em sembla veure-la al darrer acte de la *Dama*, en el qual solament Desclée podia comparar-se-li. «—No ho tornaré a provar pas—digué a propòsit de sa visita a Château-Frayé;—estic trossejada». I baixant la veu, per mor del jardiner que rasclejava a prop nostre: «—Ma germana sabia prou el que feia en proposar-me aquest viatge... m'ha regirat el punyal dins el cor, i la fulla hi ha quedat.» ¿No et sembla que és una injustícia d'aquesta malaurada Maria Fedor, amb son capteniment a tothora, sospitar-ne semblant maquinació, una perfídia tan complicada?... Demés tu la veuràs madame Restoulle, tu et faràs càrrec del que és una dona bella i encantadora, tan poc semblant al monstre que ens descrivia la Lluïsa, com la bella casa que aquí veus a un bany, en el qual la pobra noia pretenia estar tancada per a mor teu. Ja hi som; pots jutjar.

A bella entrada de vila, l'antiquíssim casal del notari, amb ses parets emblanquinades de poc, ses persianes fresques de pintura, sos ròtuls centellejants, es destacava estret i baix a l'extrem d'un pati petit tot florit i vermellejant d'un enorme aflonament de geranis. Malgrat el dol de la casa i el drap negre que enquadrava la porta, el despatx, molt concorregut, no vagava, i per les persianes, solament ajustades, s'obiraven perfils sobre el paperam, es sentia una veu jove dictant una acta, entre el rondineig de les plomes d'oca que copiaven escriptures.

Al corredor inferior, d'enllosat fresc i sonor, un capitell preparat esperava el taüt; al capdavant de tot, una porta vidrera deixava entreveure els verds caminals del jardí i les negres siluetes dels invitats.

—Queda't aquí—digué Veillon al seu amic—dins el pati; el taüt encara no l'han baixat.

... vaig trobar-la com de costum al fons del jardí, estirada en una poltrona ...

Vaig a preguntar si ens la deixaran veure. Em sembla que hi serem a temps.

Tot commogut pel pensament d'aquesta suprema entrevista, du Bréan començava a despatientar-se de voltar entorn dels geranis, bo i sentint xiuxiuejar al seu darrera els escribes del despatx.

— Hi pugem? — preguntà al seu amic, apregut, per fi, sota la draperia fúnebre.

Veillon borbolejà:

— És inútil... ja no es pot... és massa tard.

L'altre, sense fer cas del seu trasbalsament, proposà amb tota naturalitat de passar al jardí com tot el món; no era pas molest en definitiva, potser, substraure's a la confrontació dolorosa que ell s'imposava com un deute d'ençà que s'havia enterat dels últims dies de Lluïsa i de la guisa de sacrifici que ella li havia fet anant a viure i morir a casa de la seva germana. Mes la seva estupefacció fou grossa en veure a Veillon, en lloc de passar davant, restar immòbil i espaventat davant d'ell com per impedir-li anar més enllà.

— Què és això? — demanà, a la fi.

I l'amic, buscant les paraules, confusa la vista i la veu, digué:

— Amic, és absurd... tu saps en quin estat posa les dones la tristura... Vet-aquí que Maria Fedor, Mme. Restouble, generalment tan amable, et fa càrrecs d'haver deixat morir sa germana sens haver vingut una sola vegada...

Jo prou li he dit i reedit en totes formes que no podies fer-ho, que la mateixa sortida d'avui era una imprudència davant la teva dona i la vostra felicitat... Inútil. Està furiosa; no et vol veure; primer no baixaria.

— Aleshores, què? He d'entornar-me'n?

Veillon, dubtà:

— No sé que dir-te. Quan penso que t'he fet fer aquesta llarga caminada i que ni solament et reconeixen el dret de...

— D'anar fins al cementiri — digué du Bréan tristament. — Qui sap; potser val més així... Me'n tornaré a poc a poc a casa nostra per les mateixes grans planures, recordant aquells quants anys, aquell tros de ma vida que ells van a ensebolir allà dalt...

Aixecà els ulls a una finestra del primer pis, la blanca cortina de la qual, curiosament apartada, caigué tot en sec contra el finestró. La germana de Lluïsa mirava l'efecte de son refús. Romandre allí més temps hauria estat impolític, verament.

— Però és impossible que tu te n'entornis sol — digué Veillon, acompanyant son amic cap al carrer; — ens en tornarem plegats.

— No, no; quedat, ho vull. Tu has d'estar aquí fins a l'acabament per substituir-me, sobretot si és cert, com dius, que la desgraciada minyona ha pensat en mi en sos últims instants... Vés, torna a entrar de seguida. Ja ens tornarem a veure diumenge, penso.

Du Bréan, traspassà la reixa de fusta de l'entrada i, més emocionat del que volia aparèixer, s'allunyà del despatx a llargues gambades.

II

Homes i bèsties, tota la vila, aquella hora era al camp. On? En quin camp? Indubtablement en aquests plecs del terreny en els quals els ramats ajaguts tenen aparença de solcs, els homes, reposant, de cavrellada; puix ell al venir no havia vist en tota la plana abrusada i deserta més que un esbatanament de llum. Després d'alguns carrerons blancs i silenciosos de cases baixes i empedrat desigual, en els quals la calor, barrejada amb ferum d'estable i de cort, queia més pesada que al camp lliure, de cop i volta es trobà davant l'església, una església vella, bufada, amb sa portalada romànica drapada de tapisos negres amb les mateixes lletres d'argent L. F. que acabava de veure a casa del notari. Una creu de pedra voltada d'una rodona de til·lers raquítics, feixucs i immutables com ella, s'encairava al portal de l'església. A un costat de l'estreta plaça dos carros de saltimbanquis desenganxats, que romanien allí d'ençà de la festa de la comarca, dormien en una atmosfera feixuga. Tocaren les quatre; tot seguit les notes d'un campaneig, lentes, separades, rodant del cloquer una a una, anunciaren que s'acostava l'acompanyament. Un desig sobtat de veure'l passar s'emparà d'ell. Però, ¿on ficar-se per no ésser notat? A un recó de la plaça darrera uns cossis de baladres, llucà una taverna llefiscosa a la qual es pujava per quatre graons. Hi entrà i es féu servir prop d'una finestra. Dos còmics ambulants esblaimats, cerca-fortunes, bevien dempeus davant el taulell, llambregant de cua d'ull llurs andròmines desenganxades sota els arbres de la plaça mentre es cantaven en veu alta llurs angoixes, les grans i les xiques misèries de llur ofici.

En arribar, du Bréan sentí que el més vell deia a l'altre amb accent de seguretat i experiència:

— Posa-li xarretes al teu Jau-Jau, i així tindràs el coronel que et manca...

Tot seguit pensà com Lluïsa hauria rigut amb aquella sortida d'empresari de fora, ella que tant els benvolia aquests Delobelle de gran càrretera. Per cert que a una taula pro-

pera hi havia un home de mentó blau, corresponent així mateix a aquesta categoria de còmics bohemis, una mica menys miserable, no gens mens. En lloc de portar les espadnyes i els gecks de color torrat dels dos rodmons, aquest anava calçat amb sabates enllustrades, polaines blanques, abillat amb roba negra, nova, i cofat d'un barret alt d'ales planes tirat enrera, endolat amb un immens crespó, que deixava obrir sota uns manyocs grisencs i com empolvats un gran front pàl·lid, piramidal; dos ulls vermellosos, cremats d'alcohol; dues galtes flàcides, flotants, solcades d'aquestes arrugues profundes que causa l'extirpació de les dents grosses. Una corbata blanca, majestuosa, d'home de lleis de l'antigor, acabava de singularitzar aquest personatge, xarrupant a petits glops d'un got, espès i feixuc com una tassa, un puré d'absenta que li disputava un eixam de vespes. Davant d'ell, una noia de deu a dotze anys, negra com son pare, amb les mateixes faccions rugoses i embotornades, els mateixos ulls humits, seia entremig de dos bordegassos també endolats i vestits a usansa d'homes fets, sobre els quals com a germana gran vetllava amb autoritat i precaucions de mare, tallant-los-hi el pa, omplint-los-hi els gots, partint-los-hi el formatge en parts iguals i, en son delit de donar la becada a sos petits afamats, oblidant-se que ella tampoc havia menjat ni begut res des del matí. Al voltant d'un regular tros de formatge posat davant d'ells entre un pa i un litre tot un eixam de vespes rondinava com a les voreres de l'absenta paternal; però ben lluny de minvar la fana dels infants, l'habilitat de llur pare en atenyer les vespes al vol amb el ganivet del formatge, i mig-partir-les, malgrat la tremolor alcohòlica de ses mans, els divertia prodigiosament; i els ulls oberts, la boca plena es delectaven contemplant aquelles vespes, el cos en dos trossos solament units per una membrana, arrossegant, voltant llur agonía a la vora del plat del formatge, tot negre d'aquesta fèrvida cobertora.

Du Bréan esmerçava en aquesta escena infantívola la minuciosa atenció que nostre esperit dedica a les coses ínfimes quan hom està profundament preocupat. Tot d'un cop l'home de les polaines blanques, amb el barret a una mà i el got d'absenta a l'altra, s'acostà a ell amb reverències i postures de mestre de dansa, vacil·lants i ensopgant-se.

— Marquès Francesc du Bréan, si no m'enganyo?... Vos he reconegut tan bon punt heu entrat pel retrat que Lluïsa sempre portava sobre.

S'interrompé per deixar el got sobre la taula de du Bréan, esdevingut tot d'una palidíssim, i es presentà amb veu pretenciosa i empa-lagant:

— Desvarences, director d'orquestra, el músic Desvarences, deixeble de M. Niedermeyer, l'autor del *Llac* de Lamartine, i jo mateix, autor de moltes melodies...; mes dispen-seu-me, senyor marquès, us mortifico. Potser voleu unir-vos a l'acompanyament... no; ¿veritat? Us deuen haver jugat la mateixa mala passada que a mi: prohibició de seguir... I, per què? Jo, encara, es comprèn; jo he sigut el vici de Lulú, sa abjecció. Però vós, però aquests pobres infants... puix és la meva progènie aquesta aixerida mossa de cap de conill malalt i aquests ridículs bordegassos que arrosseguen els pantalons... — ¿per què castigar-los, pregunto jo, per què no deixar-los acompanyar fins a la fi a la que fou per ells tan tendra?... No serà per llur mal comportament. Digueu-me'n, senyor marquès, la tribu s'ha mudat de cap a peus per a la cerimònia... No queda un clau a casa; ho he escurat tot, hem fet un vaitot perquè el dol de la nostra amiga sigui dignament portat. Com li deia jo a la nena ara mateix: «Que els teus germans no demanin cinc cèntims més de pa, que no podria donar-los-hi...»

Humitejà l'aspror d'aquesta declaració amb una bona glopada d'absenta, i continuà:

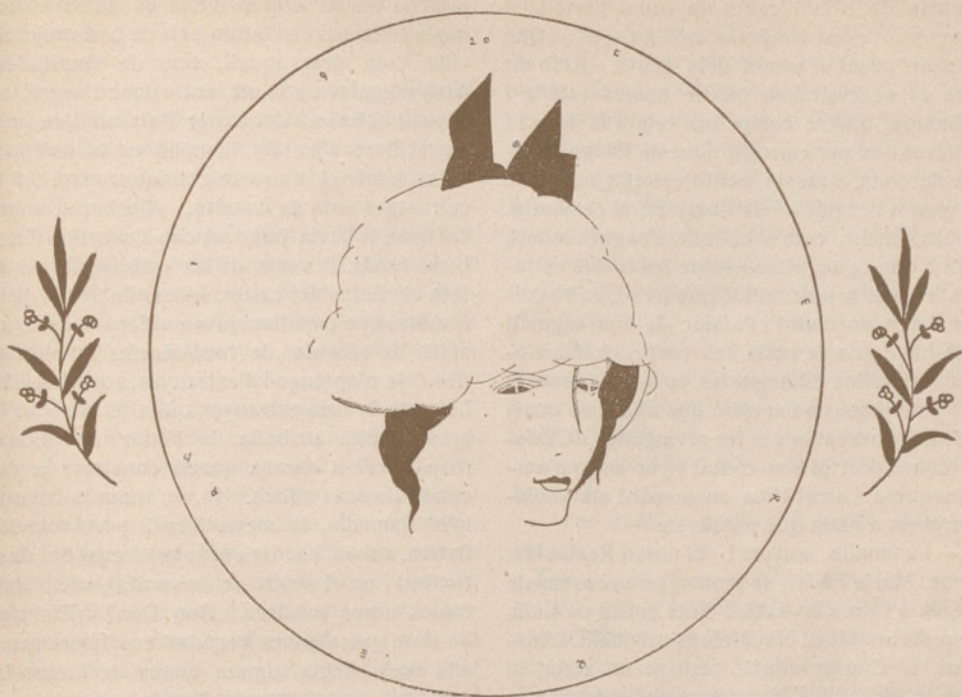
— No em sap greu aquesta despesa; els meus fills han de portar dol per sa mare, i Lluïsa Fedor ha estat una verdadera mare per a ells... Precisament per mor d'ells fou com jo esdevinguí son... son..., en fi això que jo era. Car és extraordinari que un pobre músic, un miserable atrotinat com jo, hagi pogut esdevenir l'aimador d'aquesta gran artista, d'aquesta criatura adorable que ha tingut banquers, reis, prínceps de quatre grapes per baixar del llit i els més famosos noms del teatre al peu de les cartes d'amor més fervoroses... Veu's aquí exactament la història d'aquesta rara bona fortuna. Fou alguns mesos després de sa fugida de la Comèdia francesa; no obstant, per falta de diner, havia hagut d'acceptar una tournée de ciutats d'aigües: Vichy, Royat, Aix-les-Bains, on repre-

sentava alguns dels seus millors èxits: *Dora*, *Froufrou*, *Diana de Lys*, *la Visita*. Per aquell temps jo dirigia l'orquestra de Vichy sense massa sort, he de confessar-ho. Acabava de deixar-me la meua dona per fugir amb el meu primer violí, el qual es burlava una mica de Mme. Desvarences i solament intentava remoure el galliner.

Ja em teniu sol a l'hotel amb els tres petits, dels quals els dos últims, els barons, amb prou feines enraonaven i caminaven. Sortosament la germana tenia nou anys, i a aquesta edat, segons com s'escau, les noies o són unes no-res o són unes mares. Tal com la veieu, aquella d'allà, fa dos anys que ja sabia remullar la sopa de llet dels dos germanets, despullar-los, acotxar-los curosament al llit de l'hotel i, quan ja els tenia adormits contant-los-hi una bella rondalla, tement que jo em deixés portar per la beguda en acabar la representació, em venia a buscar a l'orquestra i s'asseia als meus peus en un petit escambell fins que acabàvem. Quan la peça era llarga, jo sentia tot portant el compàs, com el seu caparró s'apoiava en mos genolls cada vegada més pesant. En una repetició de *Froufrou*, un dia la Fedor, que mai m'havia parlat, acostant-se fins al brancal de l'escena, amb la mà enguantada davant dels ulls enlluernats per la bateria «Desvarences — em digué, — envieu-me la vostra filla el meu quarto aquesta nit, que podrà dormir-hi millor que a l'orquestra i sobre vostres genolls de fusta.» Quan tingué la germana, pensà en els germanets acotxats tots sols a l'hotel, que podien despertar-se i tenir por dins la cambra, i els prengué a dormir a casa seva amb la gran, i un cop tingué tota la fillada, el pare fou de la casa sense costar-li res... Ah, dona incomparable! Si jo t'hagués trobat més aviat, ¿què n'hauries fet de Gastó Desvarences, el deixeble predilecte de Niedermeyer! però ja era massa tard. ¿Per què posar guarniments nous a un cavall reventat? El quadern de melodies, del qual aquesta ànima generosa pagà la impressió, ningú no l'ha llegit; ningú no ha sentit el meu *oratorio* executat a ses despeses per la capella de Sant Eustaqui. Tot això m'ha descoratjat. Ella tampoc tenia gran amor a la vida la pobra dona; precisament el senyor marquès l'havia plantada alguns mesos abans...

S'inclinà amb el vas a la mà, girà el braç

Quan la coneguí la Fedor, encara més enutjada ...

com per corregir la trivialitat de l'expressió i tot seguit continuà:

— La font d'energia i joventut que vós éreu per a ella feia tants anys, que li havia valgut una rebrostanda de geni i de triomfs, en estroncar-se-li de cop, es trobà en presència d'una doble vellesa: la de l'actriu i la de la dona. La malaltia s'hi barrejà. Entre aquesta classe de dones, no me'n cansaré de dir-ho, el dol de les gràcies que s'esfumen no és més que una forma visible de grans embrutiments. Quan la coneguí, la Fedor, encara més enutjada que malalta, s'havia donat a la morfina. Jo li explicava com era de bestial i trista aquella droga, i com, metzina per metzina, val més una bona *verda* ben debatuda...

Prengué la botella d'absenta que havia quedat sobre la taula veïna i mentre a petits vessaments tremolosos omplia son got fins dalt, arribaven de cop i volta des de la plaça de l'Església unes tonades fúnebres salmejades per fortes veus camperoles mal desbastades, que sostenien els baixos del fogot i el rodolament a temps iguals de la campana dels morts.

— Enllesteix, Mèlia — féu l'embriac girant-se a sa filla, — falta poc temps, porta els petits a l'església. Deixeu passar tothom davant i agenolleu-vos al capdavant, ben al capdavant. Solament vull que hi entreu, entens? Ningú no pot privar-vos-ho d'entrar.

I exaltant-se amb la idea de que la mateixa malvolença que l'havia impedit entrar a la casa mortuòria, podia privar-los-ho, aixecant el litre que no havia abandonat, clamà:

— No ho proveu pas! no ho proveu pas!

Estemordida per aquesta veu d'alcohol, els mals rampells de la qual sovint la feien empal·lidir i corglaçar a la nit, la germana gran es donà manya d'emportar-se els seus germans els quals no tenien altre capficament que el pa i el formatge que romanien damunt la taula a disposició de les vespes i marxaven tristament, a contracor.

A la proximitat de l'acompanyament, du Bréan, colpit ja per l'aparició de Desvarenes, s'havia aixecat commogudíssim i abscondint-se darrera una finestra mig ajustada, mirava venir cap a la plaça, després de la creu alta de plata i dels sobrepellissos en doble filera tre-

molosa de ciris i cants, la caixa, portada a braços sota una draperia amb franges. ¡Que n'és de pesat el somni dels morts! Amb dir que es necessitaven quatre homes çapats i robustos, quatre camperols fets a la fatiga i rellevant-se per carregar aquesta insignificantia de dona, aquesta petita estrella morta de la casa a l'església i de l'església al cementiri. Sobtadament, com si el taüt s'hagués obert, ella li aparegué, estesa sobre les fustes estretes, amb el somri radiós que foradava sa galtona amb un clotet i l'afalac de son esguard gris-blau, gris de perla, les parpelles mig closes i les celles esllanguides, com esclarissades pel plaer; mes no fou altra que una visió quasi a l'instant esvaïda per les revingudes de Desvarennnes dret al seu costat i per sa veu xerramequera i alcohòlica anomenant els acompanyants a mida que passaven:

— La família, senyors! El notari Restouble, Mme. Maria Fedor, sa muller, primer premi de tragèdia i llurs invitats... Tots antics de Lulú, aquests invitats... els cèlebres solament. L'Institut, el Conservatori... però ni un actor, ni amb la legió d'honor... cap comediant tampoc; Mme. Restouble té horror al teatre... Ara vé el director de *Fantasies*... i dos vodevilistes famosos, Laniboire i Ripault-Balin de l'Acadèmia francesa... Un aplec de vells gomosos! Jo els sentia dins el vagó, tot venint, vantar-se de la passió que l'arbosava per cadascú d'ells. ¡Ah, si haguessiu sapigut davant de qui parparlavau! Estimats de Lulú! No, senyors meus, per més que feu emmidonar vostra petxera, cap de vosaltres ha tingut aquesta sort... ni solament aquest gran emfisemador de director a qui ella havia fet creure que era son primer aimant. Ella no l'ha conegut mai. Un ball d'estudiants a casa la Maria Fedor, una nit, un estudiant de medicina disfressat de mico s'emportà Lulú a la cambra de sa germana, i mentre la Fedor gran tabolejava, la petita es deixava fer tot plorant sens atrevir-se a al·legar sa virginitat de por de pendre un aire totxo. Aquell fou son primer opressor, el que mai no s'oblida: aquell gorila anònim; sí, senyors, perfectament...

S'animava, cridava, aixecava el got, tant que du Breat temorec s'apartà de la finestra i tornà a seure's al banc on se li juntà l'embriac panteixant incansable:

— No s'admiri el senyor marquès de veure'm tan ben enterat de nostra amiga, és que

jo m'he trobat a prop d'ella en hores en les quals tenia necessitat no sols de barbotejar sa vida, com deia aquell, sinó de vomitar-la. Això li agafava a la nit, entre fosc i negre, en el petit entressol del carrer Poissonnière, que tantes hores l'ha vist immòbil en la poltrona baixa, amb el traqueteig ininterromput dels carruatges sota sa finestra. Aleshores, sobre tot quan li havia pujat al cap l'escalfor d'una bona *verda*, li venia de sa embriaguesa i de tots els llums del carrer, únic enllumenat de la cambra, que papallonejaven al fons del got, un aplec de records, de confidències involuntàries. Jo n'aprengué d'estranyes, aquelles nits. I encara de més estranyes quan la misèria, la gran misèria arribada, la Fedor, no podent reparar-se a escena quedà constreta a escriure als seus antics. Jo, o, quan la beguda m'ho impedia, la meua filla li portàvem les lletres, saben, escrites segons el gust del destinatari i en el sentit de la vanitat, eren veritables obres mestres. Bon Déu! ¡Els tips de riure que algunes vegades ens féiem quan ella me'n llegia alguna abans de tancar-la! Així i tot, als temps més durs de sa misèria, no volgué adreçar-se a vós. Algun cop, per gelosia, la impulsava a fer-ho; aleshores em deia: «— No no; aquest de cap manera, ja l'he rebaixat prou. Demès hi ha massa belles coses entre nosaltres, no vull barrejar-lo amb aquestes baixeses.» I quan li mancà tot, abans que allargar-vos la mà, preferí venir a tancar-se aquí, a casa de la germana enganyosa y dolenta, que l'ha avorrida sempre per sos èxits, per son talent i que li ha pagat en pocs mesos tot un passat de malícia i enveja. Pobra Lluïsa! Un martiri, no és això? Un martiri abominable, ta existència dins d'aquesta casa de façana hipòcrita i cuidada; deuen haver-te fer morir cremada amb poc foc girant-te de l'un costat i de l'altre. I demà tots els diaris parlaran de la generositat usada per ta germana amb tú; retreuran el seu premi de tragèdia, quasi reconeixeran que ella és la veritable Fedor. I això li haurà costat ben poc: la pena d'invitar alguns dels teus companys més il·lustres i mirada l'escassesa de trens, fent quedar a dinar aquests vells cèlebres amb els amos del gran reportatge. Nosaltres, solament, no hem estat convidats a res, i tanmateix hem estat bandejats precisaments els dos que tú havies tingut més a prop del teu cor. Oh! ni tan sols ens permeten de

seguir-te fins al cementiri. ¿No és mortificant, de bó de bó, això? Digues Lulú; digues, ma petita Lulú.

Com si ella li hagués pogut respondre de dins el got, s'hi abocà damunt, cridant-la amb tendres diminutius. Per fi, engolida l'absenta d'una batzegada es tirà sobre la taula, sanglotant i botzinant.

Deu vegades, després d'haver trobat aquest personatge, du Bréan havia tingut ganes de fugir, descoratjat per aquelles revelacions, però el retenia una curiositat malastruga, la necessitat de saber si verament aquella malaurada joveçana havia sofert per mor d'ell. Veient l'home dormit s'aixecà per marxar però una llambregada a fora l'obligà a esperar-se. L'acompanyament sortia de l'església escoltat de batallades i de cants, i mentre es restituïa a son lloc, els parisencs, que obligats per l'hora del tren no podien seguir fins al cementiri, saludaven a la família o es deixaven invitar a l'últim acte, puix Desvarenes no s'havia equivocat: hi havia un menjar de funerals. Els no privilegiats preniën el camí de l'estació amb un aire falsament apressat i uns posats de mala humor. Entremig d'un grop de vells célebres l'antic premi de tragèdia agitava els vels de dol. El senyor Restouble parlant amb l'amic Veillon s'aixugava el front en l'aire abusador, y sota els baladres encaixonats del petit cafè, els periodistes preniën magranades o comentaven en veu alta les referències de l'estrella que enterraven. Grocs tots tres, aquests senyors, no tenien cap noció del talent de la Fedor; més ses aventures galants, sos capricis els sabien per la punta dels dits i els contaven talment com una llegenda immonda de la qual l'antic amant, assegut prop de la finestra oberta, no perdia un mot, una porqueria. N'experimentà un sentiment de vergonya, de despagement que, seguint a les novel·leries de Desvarenes, feia el martiri de Lluïsa i les ferotgies de sa germana invencions d'un ubriac sentimental, fent-li demanar-se:

— Per què he vingut?... Jo no hi havia de fer res.

L'arribada de la petita Mèlia emmenant com sempre sos germans, l'arrabassà de son capficament. En l'absència dels infants les vespres s'havien apoderat del pa i del formatge, del formatge amb preferència. El plat bullia tot negre. Els petits s'hi abalançaven ajudats

de sa germana; fou una batalla aferrissada. Per fi, en allunyar-se l'eixam, i ben instal·lats els petits, cadascú davant una bona llesca de pa tou, la noia s'acostà a son pare que roncava contínuament, plegà el capell que havia caigut a terra, i havent-lo espolsat curosament, el posà sobre la taula al costat d'ell en lloc de la botella d'absenta, màgicament desapareguda i portada sobre el taulell. Les mirades d'aquell senyor que hi havia allí creuant diverses vegades les seves, l'empolgaven un xic en son maneig de petita mare; mes ella es decidí ben aviat. Com que havia de passar a frec d'ell en retornar als seus germanets, du Bréan l'agafà per la munyeca raquítica, fràgil, oh, lamentablement fràgil! i escorren un bitllet blau a la palma de la petita mà:

— Per vostres petits — li digué amb veu baixa.

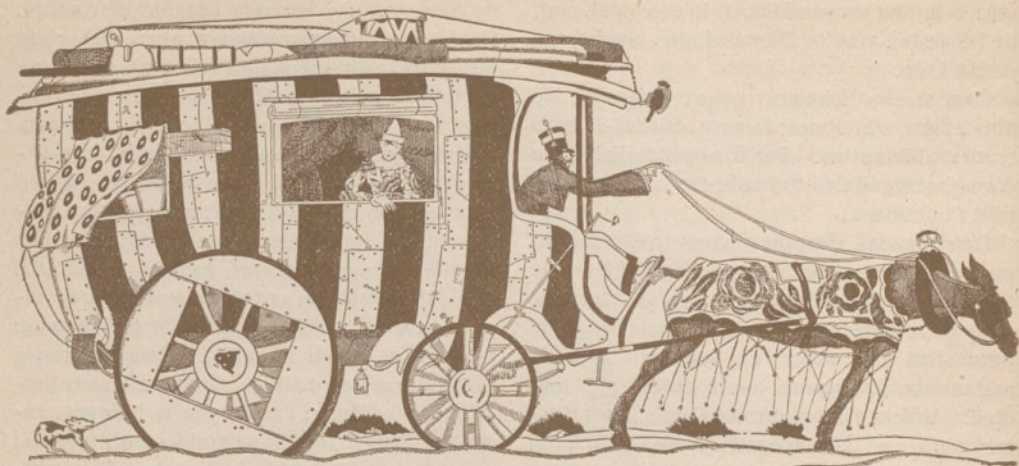
Tot seguit en la pal·lidesa embotornada i malaltissosa d'aquella cara de nineta crescuda abans d'hora, un somris d'una dolcesa d'una comprensió adorable brollà com l'arc de Sant Martí sortint del pare adormit, el més terrible dels seus fills, al plat golut dels altres dos; de sos ulls vermellosos sense parpelles s'escorrien grosses llàgrimes, i s'inclinà murmurant:

— Gràcies, gràcies.

III

Quan va sortir, la plaça de l'església estava deserta. Un carro de saltimbanquis enganxat quedava sol i a punt de marxa, i la ròssa escarransida provava l'atènyer les branques baixes dels arbres de la rodona sobre la comarca encalmada, amb notes lentes i moridoeses, el cloguer assenyalava la fi de son repiqueig, les últimes gotes romases al fons de la pica. De lluny en lluny hi responien sords rodolaments de tronada. Potser li hauria valgut més a du Bréan deixar passar la maltempada que sentia acostar-se en l'escalfament de l'atmosfera, en la inquietud, en la immobilitat de tot. Mes romandre un sol instant més en aquell espantable Wissons, exposar-se a sentir una novella infàmia li semblava intolerable. Tirà de dret davant seu i tot seguit es trobà a ple camp, molt admirat de no reconèixer l'immensa planura per la qual Nillon l'havia emmenat. Aquí camins

...l'últim carro de saltimbanquis...

covats, balmes ombrejades per arbres... Bruit d'eixos i de rodes fatigats el seguia: l'últim carro de saltimbanquis de la festa que se n'anava. S'aturà per preguntar el camí de Juvisy.

— Però si hi esteu d'esquena a Juvisy, — digué el vell aventurer, ajegut sota la vela del seu carruatge.

Era el mateix que davant el taulell donava assenyats consells al seu company sobre l'empleu de les carreteres. Una gran mossa blonda, de veu ronca, de trets correctes i durs, abillada amb un gipó i una camisola, els peus nus polsosos, calçats de cendra calenta tament, estava asseguda al seu costat i s'abalansà tota per veure amb qui parlava son pare o el seu home, potser les dues coses ensems.

— Si aquest senyor vol pujar amb nosaltres — digué en to autoritari, mentre unes cares encuriosides guaitaven per les finestres petites del carro, — ens entornarem pel Mesuil i el posarem al seu camí... Això serà més curt que una explicació, sobretot amb la temperatura que escalfa.

Un tro més fort que els altres, sota el qual la terra tremolà com una pell de tabal, decidí a du Bréan a acceptar l'oferta d'aquella pobregent, tots satisfets d'arrecerar un parisenc vingut, segons pensaven, pels funerals obsequis de la comedianta. Ell prengué un posat admiratiu:

— Una comedianta?

— I de les famoses — afegí amb orgull el

vell que havia estat apuntador al casino de Perpinyà. — Lluïsa Fedor de la Comédia-françesa. Ha mort aquí a casa d'un notari.

Passaven davant una portalada gran de fusta pintada, ampla, oberta i guardada per dos enormes cedres les branques dels quals escombraven el sòl.

— Vet aquí, justament, el cementiri murmurà el saltimbanqui; — estan a punt de baixar-la a la fonana de la família. Guaitau si voleu.

Amb el mànec del fuet assenyalava el final de l'avinguda, vorejada d'arbustos verds i pedres blanques, un aglomerat de vestits de dol i testes descobertes, inclinant-se davant una estreta capella de vidrals de color i mosaics pretenciosos. I afegí mentre el cavall pujava lentament la costa vorejant la paret emblanquinada:

— És la tomba més bella del país. D'aquí a Corbeil no se'n trobaria una altra de tan valuosa.

Amb sa veu ferèstega i rogallosa la noia gran l'interrompé brutalment:

— Això no impedeix que en lloc de la companyona, jo no hagués volgut ésser enterrada allí. Qui és que la vindrà a buscar aquí? ¿qui podrà pensar-se que és allí per endreçar-li una salutació, o un ramell, el de deu cèntims de flors de París que, posat el seu nom sobre una pedra, ella rebria amb tota seguretat? Sens esmentar que a Wissons (dues brases flamejaren sota les celles de la gitana) ella

tindrà la companyia de la seva germana, que és una mala dona consagrada.

— De veres? — demanà du Bréan en un to que ell cuidava fer indiferent, — vós la creieu tan dolenta com és això?

I ell vell mossegant-se els llavis:

— Només se l'ha vista una vegada, però basta. Figureu-vos, missenyor que aquest any...

El carruatge seguia pujant difícilment frec a frec de la paret del cementiri, del qual pujava una veu carregosa, oficial, sonant buida en l'imposant silenci del camp. El panegíric superb que aquella veu proferia sens dubte, les frases que filava sobre alguna devanadosa ministerial antiga, vibrant i lluenta, du Bréan estava massa lluny per entendre-les; però aquell rum-rum fúnebre el feia pensar en les declamacions de Desvarenes, son litre d'absenta a la mà i les innocents confidències xiuxieujades a la seva orella acabaven de tancar-li el cor provant-li com tot el que tindria d'embriac devia tenir de veritable.

— ... aquest any, doncs, per la festa de la comarca, nosaltres fèiem *Ali-Bala* i *Genoveva de Brabant* a benefici de Mme. Diego que aquí veieu. El diumenge a la tarda, anàrem tots dos, com s'acostuma, a oferir a les persones de representació nostres programes i les entrades per la tarda. A cal notari trobàrem les senyores a la terrassa, al capdavant del jardí, i a la primera paraula compenguérem que tot era inútil: no hi havia res a fer. Aleshores de la gran cadira de repòs de la malalta — morí tres dies després — hom veié sorgir-ne un cap molt petit, no més gros que el puny, tot consumit, canviadíssim des de Perpinyà, que es posà a dir: — Vejam, Maria, vejam, Maria... — Res més que això, però amb una boca amable, amb una dolçor de veu tan penetrant que la petita i jo no poguérem aturar el plor. Ah! aquesta Fedor n'ha d'haver arrencades moltes de llàgrimes als que paguen amb una veu semblant... La senyora del notari no se'n féu. Es girà com picada d'una mala mosca i li etzivà a sa germana: — No és pas el teu diner què daura. — Ensem la seva ombrel·la ens feia un senyal: — L'eixida es per allà... guilleu.

— I ella també hauria volgut guillar la pobra, venir amb nosaltres a la comunitat dels lliures vagabunds — digué la rossa granada dels peus polsosos de la lliurea de misèria.

Arribaven al cim del pendís; el carruatge el ficava per un caminó que travessava els camps, en el qual amb prou feines hi havia lloc per les rodes, i passats alguns minuts de cursa sondrollada, es parà a l'encreuament de diverses carreteres de les quals la més ampla i la més dreta era la de Juvisy.

— Si aneu sempre de pressa igual, hi arribareu abans de la tempesta — cridà el vell bohemí a du Bréan qui s'apressava, corria quasi, per trobar-se sol i lluny, i defugir l'història d'aquella fi de vida, turmentadora i obsessionant com un remordiment.

Ah! sí, era per ell que Lluïsa havia anat a viure a casa la seva germana, per ell que hi havia sofert mil morts, amb l'esperança de reveure'l; però això era possible? No s'havia acabat, trencat tot feia molt de temps i per sempre? Per més que hi furgués, la seva consciència no el reptava per res.

Tot meditant i esguardant davant seu, fou bruscament colpit per les transformacions del paisatge d'ençà d'algunes hores. Quan anava amb Veillon era una immensa plana del Migjorn il·luminada i radiosa sota la llum d'un gran cel ros tot vibrant de calor intensa; ara sota el mateix cel, però enfosqueït, com abaixat, les colzes en grocs losanges, el verd cru dels camps de remolatxes, les alineacions rosades de les melgues prenien un esclat extraordinari. Tota la decoració semblava il·luminar-se des d'assota com en un paisatge del Nord, però un Nord de ple estiu, tempestuós, ofegador, on res no es movia: ni una pluma d'ocell, ni una espiga de civada. Tot d'una, lluny, molt lluny, a l'extrem d'un camp al qual alguns segadors invisibles es donaven pressa per deixar ajagut abans de la tempesta, el centelleig d'una eina flamejà sota un raig de sol blanc vingut del seu darrera, d'allà baix, amb prou feines filtrat entre dues bromes espesses, i justament davant el cementiri la muralla guixosa del qual es perfilava en l'horitzó.

El temps d'un adéu suprem a la que dormia allí, es posà en camí, i vet aquí que aquest raig perdut del ponent, talment com havia persuadit l'aca d'una falç llunyana, anava a buscar evocar al fons de sa memòria a nou o deu anys de distància per una semblança de temperatura també per l'energament de la seva estranya jornada, el record del seu primer encontre amb la Fedor, una tarda d'estiu.

Fou en una reunió, una *Garden-party* a l'ambaixada d'Anglaterra.

Ella acabava de recitar la *Festa a cà la Teresa* amb aquella veu corprenedora, una mica velada, aquest delicat arrabassament de tot son ésser... « — Porteu-me a l'aire, que jo em mor... » diu ella a du Bréan sense mirar-se'l, i, travessant pel mig de la multitud els somptuosos salons de l'hotel Borghese on flota en l'irisament dels alts espills la imatge voluptuosa de la bella Paulina, vingueren a asseure's a un recó del jardí, tocant l'enreixat que una espessa cortina de glicines en desmai separa del perpetua fadament dels Camps Elisis.

Un tro formidable el retornà en pocs segons a la realitat de les coses. Uns torterols de pols corrien sobre la carretera, aixecats per una alenada calenta que flairava a sofre, mentre que del fons de la vall, en front, pujava a galop de càrrega una nuvolada color de safrà vetejada de foc, aflocada, esfilagarsada a les vores en grisos estripalls de pluja. Dos coloms blancs, únics ocells en l'espai es debatien, revoltaven davant de la gropada, esmaïperduts, les ales esteses. Quasi en sec llur camí s'estrellà a sos peus en amples gotes de cop molt esclarissades, però després espesseïdes, rabents; finalment la tamborinada es descloguà i fins a Juvisy, al caure ja la nit, caminà sota un xàfec de flams i d'aigua, relliscant, xipollejant dins els tolls, però sense veure res, sense sentir res, tot absort en la rememoració de sa vida amb la gran comedianta i en això que ells n'apel·laven llur amor.

Oh! aquesta dona de tothom que els actors tutejaven, a la qual el més infim figurant, el més venal cap de *claque* tirava a la cara tota baixesa; aquesta dona els petits contertulis de la qual aferrats encara al biberon, acudint en recerca de son gaudi després de l'espectacle es creïen amb dret a dir: — Lluïsa ha estat infecta aquesta nit. — Carn de totbersall que, abans que ell, un gomós qualsevol podia exalçar, descriure de la sabata als cabells, del pit a l'esquena. — On és Mme.? — Tancada amb el director, o a punt d'escoltar al seu quarto el paper que li engegava l'autor del dia. El que s'hi havia enrabiada i acalorada, ell, davant d'aquella porta; i sobre el sofà de l'entrada, dins el petit saló blau on l'esperava mentre estava en escena, quantes hores d'angoixa!

Dels cambrins veïns ningú no sabia que fos allí. Llavors tots els còmics, homes i dones, vestint-se amb la porta oberta, pintant-se amb el vermell i el blanc greixós, parlaven sense afrontar-se com quan estan ells amb ells. Es sentien per tot el passadís barrejades rialles immundes, un argot carcereny, xerroteig de bagasses amb soldats. I Lluïsa sentia això, hi responia, sens dubte, quan es trobava sola perquè era el seu món, sa vida. El cor de l'aimant es rebel·lava tot a aquesta idea. Alguna vegada baixava al teatre, darrera els bastidors, riota de bombers i tramoistes, esblaimat i contret com un autor en nit d'estrena, puix la seva amiga en escena li causava sempre la mateixa crispació. Se sentia cohibit, ridícul. Més on aniria? Ella representava cada nit, assajava tot el dia al teatre; i de saber-la sense ell en aquell catau lliurada a tot caprici, s'hauria tornat boig. Ella així mateix el volia sempre allí; de més anys que ell, no n'estava menys gelosa i com els remadors que passaven junts en plena tempesta, bella temporada s'estimaren entre els llampecs i l'huracà. I és això, tanmateix, el que llur unió havia hagut de millor. Sí, aquestes escenes abominables, aquestes còleres fins al deliri, fins als cops, tot s'ho estimava més que no pas l'encegament dels últims anys, la relliscada sinistra dins el fanguisser del comediantisme, quan els còmics l'anomenaven « Francisquet », els traspunts « senyor marquès » i tots el prenien ja per marit de la Fedor, gran traficant en bitllets i comanditari del teatre. Cap a això és al que anava el malaurat, escorrent-si a poc a poc, sense pena ni goig per la força cega i deixadora de la consuetud — el bressoleig mortal del carro de còmics, — quan un dia se li aparegué la que havia d'ensenyar-li les gaies embriagueses de la vida de dos, son diví petit Château-Frayé.

IV

En deixar el tren de la gran Cintura per fer a peu, car no l'esperaven, els dos o tres quilòmetres que el separaven de casa seva, du Bréan es trobà davant de camins obscurs i un cel sense núvols en el qual finava el dia, mentre que a llargs intervals uns llampecs lívids estripant l'horitzó silenciós assenyalaven la fi de la maltempsada. Amb les ganes

... i mentre tots dos abocats sobre aquella carn d'infant . .

d'arribar aviat havia pres el camí abandonat, ple de clots fangosos; herbes toves encara escorredices. Tot seguit prengué la drecera a través dels camps aixafats, aixaragallats, en els quals l'aiguat havia deixat amuntegaments de llegum, xops i relliscosos. De sobte, al capdamunt d'una parada, segada de poc i plena d'aigua, en la qual ses botes xipollejaven i s'encastaven com dins una fanguissal el llarg camí de la refineria aparegué sobre el crepuscle i un instant després, Francesc du Bréan, buscant a les palpentcs en l'angle de la portalada, la cadena de la campaneta, la sacsejà joiosament.

Oh! l'olor dels llimoners passada la tempesta, el pati enarenat de poc, fulgurant i net davant els vells estatges Lluís XV a tota la llargària, en els quals corrien els llums! Després la negror forana, fou açò una intimitat súbita i deliciosa. Així que ell atravessà el jardinet una persiana s'entreobrí dolçament al pis.

— Puja de seguida... Estic a la vora de la nena.

— És què està malalta?

— No..., res.

En la *mezza voce* de la mare hi ha una finor, un accent de felicitat que l'asserena tot seguit.

En parar-se al vestibul per deixar-hi els vestits xops, les sabates tresades del fang, ha vist un recó de menjador il·luminat, descoberts que s'esperen, l'un davant de l'altre sobre les estovalles lluentes i florides. Ara tot seguit cap a l'escala; una cambra gran, una altra de més petita que emplena la vague llum blava d'una làmpara de nit. I, dins aquesta pols sideral flotant que ho impregna tot a l'entorn, avança cap al llit de mussolina clara, de prop del qual la seva muller estimada, el crida amb un gest tendre...

Tot el que posa d'esforç apassionat, de fervor agraïdora en aquesta primera troballa, tot el que omple de sanglots, de desigs inexpressats, semblava que ella ho havia comprès en el to pietós amb que baixet baixet el consolava... ¡El mal dia que deu haver passat, el pobre estimat! És molt trist veure desapa-

rèixer als coneguts: es diria que desapareix un tros d'hom mateix... — Ella tampoc tingué bona tarda. El petitó es queixava i tenia la pell bullenta; després al capvespre la febre havia baixat, tornà el bon color a les galtes i aleshores dormia, fresc i tranquil...

— Té, guaita.

La mare separa la cortina, i mentre tots dos abocats sobre aquella carn d'infant, nacarada,

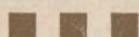
vellutada, de molsa més tendra que cap fruit; mentre llur respir es barreja amb el lleugeríssim fresseig de la petita boca mig desclosa, dolçament la mussolina es clou, tapant-los tots tres amb l'escorrimet de sos plecs subtils. Què bé s'hi està! Què lluny queda tot! Quin repòs dins l'oblit del món.

Trad. de
J. M. C. H

EL MISTERI DELS LILÀS

DESPRÉS de ploviner tota la tarda, cap al tard la marinada esquinçà els núvols, i un davassall de sol s'escampà pel carrer de Sant Joaquim, enrogint les parets i fent brillar els petits viots del carrer.

El carrer de Sant Joaquim és un dels millors de la petita vila. Té amples voreres i l'ornament de dues rengleres d'acàcies. Les cases són velles, senyorials, de teulat verdós de molsa, amb gàrgoles i pesats picaportes. I és quiet: en arribar les primeres hores de la vesprada, en encendre's els fanals de gas, comencen a tancar-se les feixugues portes i ja només se sent la remor d'una persona que passa; l'udolar d'un gos, al lluny; la cridòria de la mainada que juga o bé el fregadís sedós de les acàcies en els dies de vent.

Una de les cases del carrer de Sant Joaquim és la de don Joan. Té un escut sobre la portalada feixuga, un gran hort plantat d'avellaners i pomeres; un petit estanyol amb peixos d'or i un tros de jardí abandonat on es regala la gràcia dels lilàs florits...

Don Joan és un senyor silenciós, alt i sec, que decanta als setanta anys, que se li ha encartronat la pell i es corba sobre el pit. Don Joan és tingut a la vila amb la veneració estranya amb què fóra tingut

un patriarca. La seva joventut l'esmerçà en les intrigues pròpies dels amatents a la filosofia: s'anà omplenent de cabòries i més cabòries; se'l veié anar isoladament pels camins, i algú fins s'atalaià que enraonava sol, que bracejava davant una munió de formigues o bé que guaitava embadalit, estones i més estones, el voleiar brillant d'un papalló, o bé que escoltava llargament l'humil cant d'un pit-roig o una cueta.

Una vegada era al mas dels Rovellons, una tarda xafogosa d'estiu. Un agombolament de núvols havia obscurit el sol; la terra era fosca; un aire glacial feia remorejar les fulles dels lledoners de davant l'era del mas i començaven a caure unes gotes de pluja que se sentien botre sonorament sobre el teulat. Els masovers, adalerats, anaven d'ací d'allà, entrant les eines del treball, els llegums estesos, i fent entrar sota el porxo la manada d'oqueques cridaneres.

El vell Janot, que arribava del camp, quedant-se palplantat en mig de l'era mirant la nuvolada els escometé:

—Tindrem pedra, vatuanada-món!

I les dones exclamaren llastimosament:

—Verge del Roser, empareu-nos, empareu els nostres fruits...

I, mentre la gent del mas anava atrafe-

gada, don Joan es passejava sala amunt sala avall, lentament, meditatiu, amb les mans creuades darrera l'esquena.

Al cap de poc la pluja s'accentuà. Arriaren les dones, xopes, amb les faldilles sobre el cap, i els mossos amb les caputxes de saca molles... Arreu se sentia la remor sorda del tro, i els llamps esquinçaven la nuvolada, quan de sobte una remor nova avançà ràpidament, i començà a caure pedra i més pedra... deixant en un instant la terra com nevada i tot el bé de Déu de vianda malmès. Llavors sortiren renecs a flor de llavis, xiuxiueig d'oracions, l'udolar dels gossos i el plorar de les criatures. Don Joan se'ls mirà fixament, i, posant-se a riure de sobte, exclamà aixecant els braços enlaire:

—Què som nosaltres, davant la immensitat? Pols! res més que pols!

Tots, en oir tal cosa i en veure la seva rialla mofeta, restaren bocabadats, sense esma de res, sentint a dintre seu una forta punyida de dolor, i sempre més, en parlar d'ell, ho feren baixet i amb la ironia a ran dels llavis.

No tardà pas molt a murmurar-se per la vila que l'enteniment de don Joan s'esvaïa i alguna cosa devia succeir quan anava decaient, decaient, i s'emparava de tot ell la deixadesa i un to esbarriat. Però heu's aquí que tot sobtadament se'l veié revifar. En el cor de don Joan s'havia abrandat la flama d'un amor en ésser primavera ben entrada.

Passat un temps, don Joan es casà. Del matrimoni en nasqué Na Roser. I morta, prematurament, la que fou la seva esposa, es dedicà altra vegada a la filosofia i a curar de la creixença de Na Roser amb la polidesa en què ho fóra la flor més delicada i exòtica de totes. I molt gentil fou Na Roser en la seva juvenesa.

***

Aquesta tarda don Joan està assegut a la placeta del jardí llegint un breviarí llatí que no entén pas, però tant se val. Vora seu Na Roser cus, amb el paneró de roba

blanca acostat, cantant una cançó que, poruga, no gosa a sortir pas dels llavis carmesí. Un infant petit y gras camina feixugament i riu amb espinguets, tot tirant molles de pa als peixos de l'estanyol. Un cadell enjogassat corre barroerament d'un cantó a l'altre, ara estirant les faldilles del menut, que somica, ara enduent-se'n una peça de roba del paneró, arrossegant-la per terra, o be s'entreté estirant les bagues de les sabates de lona blanca de don Joan amb la seda fina i roja dels seus llavis.

Tot és quiet i reposat. L'aire és purísim. De la terra munten les divines i fresques exhalacions que dóna la pluja d'istiu; el sol rogent mor amb recança, arrapat a les parets, les muntanyes, al lluny, són blaves, precises, i totes les coses tenen l'encís nou de la gràcia renovada. Don Joan ha contemplat les entremaliadures del gosset, i s'ha dit:

—Sí. El gos és un animal religiós.

I ha volgut reforçar aquesta afirmació amb la doctrina de textos, però solament s'ha recordat d'haver llegit que quan encara era salvatge udolava cada nit a la creixença de la lluna.

Promptament el gosset ha fugit enjogassat, i don Joan, ja distret d'ell, ha anat contemplant cada cosa i ha rumiat altra vegada el perquè cada any, al temps del florir dels lilàs, té el cor més fresc, el ritme de la sang més assossegat i la vida més tranquil·la. Ell no sap avenir-se'n, i diu:

—Sí, sí. Es un misteri.

I contemplà els lilàs joiosament. ¡Don Joan va enamorar-se essent primavera ben entrada, i ja no se'n recorda!

El sol és post. Les muntanyes, al lluny, són blavenques i amanyagades per la boira fina. De la terra munten les flairoses i fresques exhalacions de la pluja, i els penjois de lilà florit es gronxen balandrim-balandram en el silenci august de la vesprada.

E. ISERN DALMAU

CRÒNICA CATALANA

D' de la darrera crònica s'han esdevingut potentíssimes manifestacions del nostre catalanisme integral.

En primer lloc, l'arborament patriòtic amb motiu del nou plebiscit català, en la solemnia reunió de les Diputacions, per tal de ratificar llur acord de traspassar alguns dels serveis a la Mancomunitat, la qual és avui, encara que en un orde reduït i penós, el Govern de Catalunya. Govern de Catalunya, en el qual tots els catalans s'hi senten tan bellament repre-

sentats. Diem «tots» els catalans, malgrat tinguem present que encara n'hi ha alguns que amb traïdoria es llisquen furtivament, amb la cara emmascarada, amb un glavi plé de verí... i salten a Madrid a interposar recursos, és a dir a entregar libels difamants contra Catalunya.

Parlem-ne d'aquell arborament patriòtic. ¿Recordeu aquell flamejar de milers de banderes catalanes i de draperies barrades? Alguna cosa li devien dir al Monarca de l'Estat

LA VI SETMANA MUNICIPAL
Sessió inaugural en el Saló de Cent

(Fol. Sagarra)

Espanyol en la seva estada en la nostra ciutat. Alguna cosa li havien de dir a ell; i encara més, a alguns dels seus acompanyants, que veien l'espectacle encès d'una Catalunya freturosa de la seva llibertat. El nostre optimisme s'exerceix, la nostra fé s'afirma quan recordem les catalaníssimes jornades del 27 i 28 juny; quan recordem aquella visió de la bandera catalana onejant al bell mig de la Plaça de Sant Jaume, plena de foc, plena de

de bandera, el poble hi acudia victorejant, després que la subscripció popular havia abarcat des dels més potentats als més humils.

Parlem-ne, encara, de la nostra bandera en la magnífica processó de la Casa de Caritat, que va seguir tots els carrers del seu curs, entre mig de domassos catalans i aplaudiments catalanescs, com un acte de fé i de patriotisme, simbolitzat en la més alta repre-

El Consell de la Mancomunitat reunit en el saló de sessions per a tractar del plet sostingut amb l'Estat

(Fot. Ballell)

sang, plena d'or, voleiant majestuosa com el llenç simbòlic d'una Pàtria.

Quatre flames enceses a migdia...

cantava la veu del poeta. I s'hi afegia una altre veu de poeta que posava en el llenç guatge de la bandera, això dient:

Que nosaltres també sabem fer-ne de Reis!

Parlem-ne, encara, de la nostra bandera, que avui ja oneja en tres Tinències d'Alcaldia; començant per la del Districte I, en la catalana barriada de la Barceloneta; i en dies successius en les Tinències del Districte X (Sant Martí) i del Districte VII (Sans-Hostafrancs). En cada un dels actes d'hissament

sentació de la nostra Pàtria, en la figura d'En Puig i Cadafalch, que duia el penó, amb En Vallès i Pujals i N'Agustí Riera de cordonistes.

Afegim-hi aquest abandament patriòtic, la campanya oberta en les planes de *La Veu de Catalunya*, per la restauració del rètol català. Massa dolorós és l'haver de reconèixer que els nostres establiments d'indústria, de comerç, de banca, abandonen l'ús de la nostra llengua en els anuncis públics de les façanes; feta excepció d'alguns casos, que sempre puguen a uns centenars, és cert, però que davant el gran nombre d'establiments que hi ha, és una cosa petita petita. Massa dolorós és

l'haver-ho de reconèixer: esperem que de la campanya iniciada, en la qual «Nostra Parla» sabrà excel·lir, comptant amb la tasca d'orgue en la premsa tan eficient com *La Veu* i la d'altres organismes potentíssims, en sortirà abundós fruit. Nosaltres, per la nostre banda, no cal dir que ens hi associem i ho recomanem en nom dels ideals patriòtics.

Diguem, també, de la novella Associació Catalana de la Premsa, constituïda de fresc,

Aquest és, en brevíssima síntesi, l'aspecte que'ns dóna en aquesta crònica el catalanisme polític, tot ell crepitant i generós com una torrentada.

En l'aspecte cultural, anotem els següents actes importantíssims:

La VI Setmana Municipal, organitzada per l'Escola de Funcionaris de la Diputació, en la que hi prenen part representacions de tota Catalunya i de molts indrets d'Espanya, figu-

Aspecte del Passeig de Colom amb motiu de l'arribada del rei

(Fot. Sagarra)

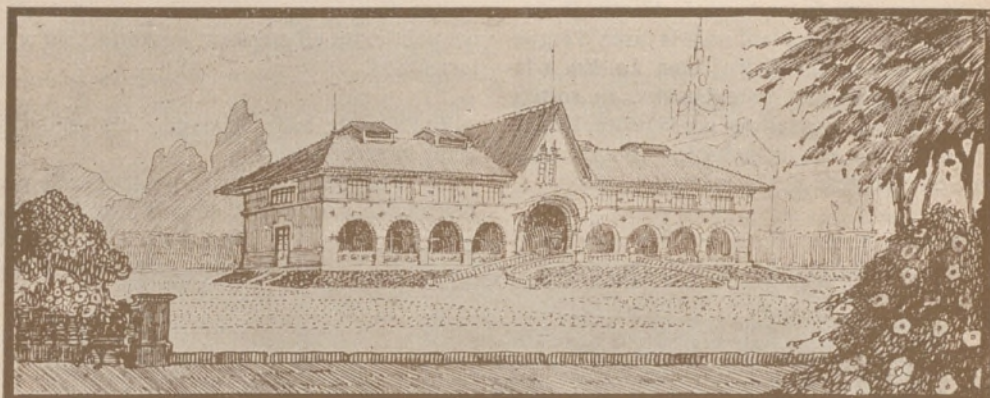
amb nobilíssimes orientacions. Calia un organisme com aquest, que vingués a reivindicar en forma ben precisa la catalanitat del nostre periodisme, sense descuidar altres caïres interessantíssims.

Assenyalem la Diada Nacionalista de Palamós, una de les més joioses de les moltes celebrades arreu de Catalunya. La tanda de conferències a la Joventut Nacionalista d'Arenys de Mar. Altre cicle de conferències a l'Agrupació Nacionalista d'Anglès. L'acte de la conferència d'En Maspons i Anglasesell, al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de l'Indústria per parlar de «La qüestió del Dret Català en l'actualitat.»

res rellevantíssimes que han complert una tasca cívica exemplar.

La VIII Festa de la Música Catalana, celebrada amb tant d'esplendor en son Palau. Guanyava la Flor Natural En J. B. Lambert, que feia Reina de la Festa a la seva distingida i gentil esposa; guanyaven altres premis Josep Muset, Pvre., Antoni Massana, S. J., Juli Garreta, Antoni Rosa, Tomàs Buxó, Francesc Figueras, Joan Manen, Antoni Botey, Josep M. Padró, A. Rodríguez, Climent Lozano, Antoni Làzaro, Joan Sala, Pvre., Bartomeu Simó, Pilar Roca, Ramon Planas, Martí Pou, Josep M. Benaiges, Antoni Perez-Moya. Fou una festa agradable, cantant-se al final «Els Segadors».

Projecte del Pavelló d'infecciosos de la Quinta de Salut «La Aliança»

El Segons Curs d'Humanitats de l'Escola Elemental del Treball, en el qual professen les més preclares mentalitats de Catalunya.

La inauguració del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de l'Indústria de la ciutat de Vich, que ha constituït una diada memorable.

L'apertura de l'Exposició General Escolar en les sales de la Universitat Industrial; mostra fidelíssima i exuberant de les bones ensenyances que hom dóna a moltes escoles; de tal manera que ja no tenen res per a envejar ni a les més famoses del món: sigui dit en honor de llur organització i de llur professorat.

La celebració de les noces de plata de la notable institució coral «Catalunya Nova» i

l'homenatge al seu mestre En Casià Casademont, al que tota Barcelona s'hi associava en actes tan escollits com populars.

El rei Alfons XIII col·locant la primera pedra del Pavelló d'infecciosos (Fot. Sagarra)

Martínez Domingo, el qual ve a completar d'aquesta guisa la seva excel·lida significació, digna de la seva personalitat.

Els banyes de mar organitzats per la Comissió de Cultura del nostre Ajuntament a profit dels nois i noies de les escoles públiques de Barcelona. Enguany el servei ha estat encara ampliat en mil places més; i fa un goig veure, al matí, les platges plenes de tanta mainada, en bells exercicis rítmics i banyant-se tan alegrement.

Anotem, per fi, la designació de President de l'Ateneu en la persona de l'il·lustre Batlle popular N'Antoni

El rei acompanyat del Comit  de l'Exposició d'Indústries Elèctriques,
visitant els llocs del seu futur emplaçament

En altre orde d'activitat catalana, en el de l'Economia, és cosa notable l'establiment del Banc de Catalunya; en què bellament s'ha transformat la casa F bregas i Recasens. Fem vots perquè al seu nom hi respongui una actuació fecunda per la nostra terra:  s a dir que del Banc de Catalunya en poguem dir el nostre Banc Nacional.

Altra data que mereix ésser consignada és el llançament del vaixell «Mont Sant» en les Drassanes de Tarragona, la imperial ciutat que en bells navilis es proposa escampar pel món la fama de les seves riques possessions esperituals. Darrerament les pintures murals descobertes li assenyalen una vegada més el t toll de metr poli d'art i de cultura.

Aquesta és la rica complexitat del nostre viure en aquest mes de juliol. Damunt ella, una nota religiosa: l'entrada del nou Bisbe, Doctor Ramon Guillamet, del bon zel i de la catalanitat del qual cal esperar-ne profitoses jornades.

LLIBRES.—«L'oreig entre les canyes» d'En Josep Carner, d'ell s'ha dit que és el «llibre de la plenitud»; les característiques de l'alt

(1) En aquesta secció sols es donarà compte dels llibres que s'enviïn a la redacció.

poeta resplandeixen en la seva darrera producció amb l'opulència de les coses definitives. «Buscant una ànima», obra p stuma de la inoblidable Dolors Moncerd  de Macià, en la que hi domina aquell té tan seu, tan amable, tan melangiosament barceloní. «Preludis L rics» d'En Vives i Borrell; recull de versos cadenciosos amarats de sentiment. «Aguilles», poema en VII Cants de Guillem Colom, afermador de la clara personalitat del seu autor. «Poemes i Cal·ligrames» de J. M. Junoy, curiosa presentació, ben encertada a casa nostra, d'allò que fou dit poesia d'avant-garde. «Selvatana Amor» de Guerau de Liost, rica de flaires rurals i de forta emotivit  en una barroca elegància catalana. «Excursió artística-hist rica» pels vells carrers de Girona és un recull d'impressions d'En Rodríguez Grahit copsades bellament en la immortal ciutat. «A mitja veu» és un plac vol llibre de versos d'En Lluís Via, escrit amb clara simplicit . «Per la valoració internacional de Catalunya» és un fascicle d'En J. Estelrich, que conté la notable conferència donada per l'autor a l'Associació Catalanista de Valls parlant de com el fet del nacionalisme català és una cosa que no té sols valor localista sinó que s'ha d'expandir com una valor europea, internacional, universal. «Recull de documents i estudis» inaugura les publicacions

Dos aspectes del creuer nordamericà «Pittsburg», que ha visitat darrerament el nostre port

(Fots. Rovira)

històriques de l'Ajuntament de Barcelona, extretes de l'Arxiu; de gran utilitat en el renaiement de Catalunya. «Els Singulars anecdòtics» d'En Plàcid Vidal, evoca èpoques ja passades dels literats i artistes, predecessors immediats de l'actual generació. «El mobiliari litúrgic» de Mossèn Gudiol, el preclar arqueòleg, ve a enriquir el tresor d'aquesta sàvia reinstauració litúrgica que sortosament van acomplir escollits clergues a casa nostra. «El cinematògraf en la cultura i en els costums», és el títol de la conferència d'En R. Rucabado a l'Institut de Cultura de la Dona, en la qual l'aciençat propagandista palesa els greus inconvenients que poden seguir-se del cine immoral. «Aquests dos», la coneguda novel·la d'Arnold Bennet, deliciosament posada al català per J. d'Albañor, formant part de la Biblioteca Literària de l'EDITORIAL CATALANA.

En J. Roig i Raventós autor del poema «L'Encís de la Mar»

MÚSICA.—Clós ja el curs 1919-20 de l'actuació de l'Orquestra Simfònica a Eldorado i de l'Associació de Música «da Camera» al Palau, reste'ns únicament donar compte als nostres lectors, ultra alguns altres concerts aïllats, de les darreres sessions celebrades per l'Associació d'Amics de la Música. En els

quatre darrers concerts s'ha seguit també, com durant el curs, el cicle Brahms el qual, ultra les obres «da Camera» del gran compositor, s'ha ampliat darrerament amb algunes

obres per a orquestra com la *Quarta simfonia* i el *Concerto amb piano, en si bemol*. L'interès constant d'estudi que aquesta reunió d'obres en un sol curs suposa, ha fet que els concerts dels Amics de la Música hagin tingut un alt valor artístic. Ultra les dues predites obres orquestrals—per cert magníficament executades—s'han fet oïr darrerament de l'autor de *Un Requiem Alemany*, el *Quartet en do menor* i el *Quintet, op. 115*, amb clarinet. La diafanitat i pura inspiració d'aquesta obra, ens la fa estimar com una de les més valuoses i característiques del mestre, que es diria que a les acaballes de la seva vida

s'iniciava vers camins més lluminosos i riolers que els seguits amb la major part de la seva producció. Aquesta impressió ens fou palesament confirmada durant l'audició del *Concerto amb piano* que omplia la segona part de la sessió de clausura del curs dels Amics de la Música. Aquí Brahms, és encara plenament alemany; sempre, però, mantenint-se amb totes les seves curioses característiques tan dignes d'admiració i respecte. Com hem

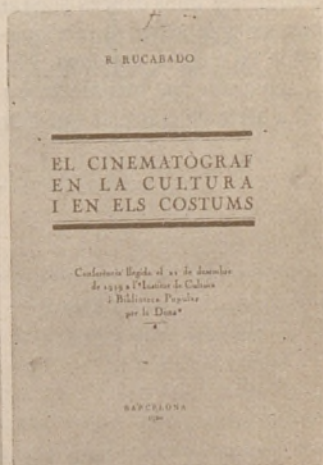
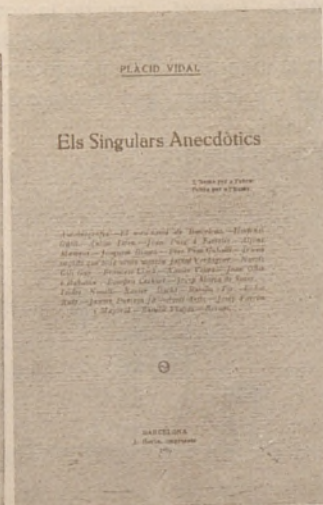

Volums apareguts darrerament

dit, la interpretació i execució d'aquesta magnífica obra, foren admirables, tan per part de l'eminent solista senyor Blai Net com de la orquestra, sota la direcció viva i intel·ligent del mestre Pujol.

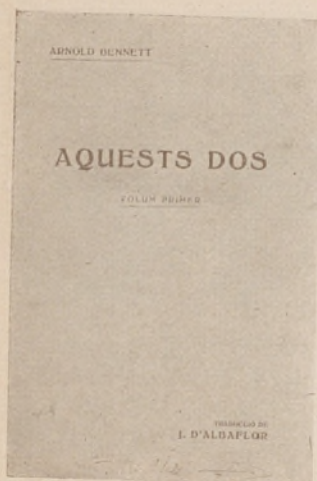
Acompanyant aquestes obres, figuraven en els programes, un *Quartet* de corda de Mozart, altre de Dvoracke; el *Septet* de Beethoven i el cicle *L'amor del Poeta*, de Schum-

mann, que interpretaren respectivament el Quartet Renaixement, els professors senyors Cardús, Espona, Espauella i el tenor Emili Vendrell que obtingué, junt amb el pianista Mercader, un senyalat triomf, el qual fou ben merescut per la dicció pura i fonament expressiva del notable artista cantant, notablement secundat pel pianista. En els dos concerts orquestrals darrers l'orquestra exe-

Obres de rescent publicació

La darrera obra publicada per la
EDITORIAL CATALANA

Coberta de l'interessant llibre de
poesies d'En Lluís Via

cutà ademés de les dues esmentades obres de Brahms, la *Serenata*, de Mozart dedicada a Elisabet Hoffner, obra de capdal importància; tres pessets de Percy Grainger, de vius colors i curiosa instrumentació, dues *Sardanes* per a orquestra de Juli Garreta. L'èxit d'aquestes darreres obres fou ben notable, essent també ben aplaudides les altres. Igualment foren unànimament celebrades les dances característiques que sots el títol de «Festa» ens donà a conèixer el mestre Pujol, primera obra d'aquest gènere de la seva composició. Els ritmes, instrumentació i caràcter general d'aquestes dues dances són tan essencialment *nostres* que venen a enriquir-la amb un nou valor la música catalana. El públic tributà al seu autor una ben afectuosa ovació.

La sèrie de concerts que l'Orquestra Simfò-

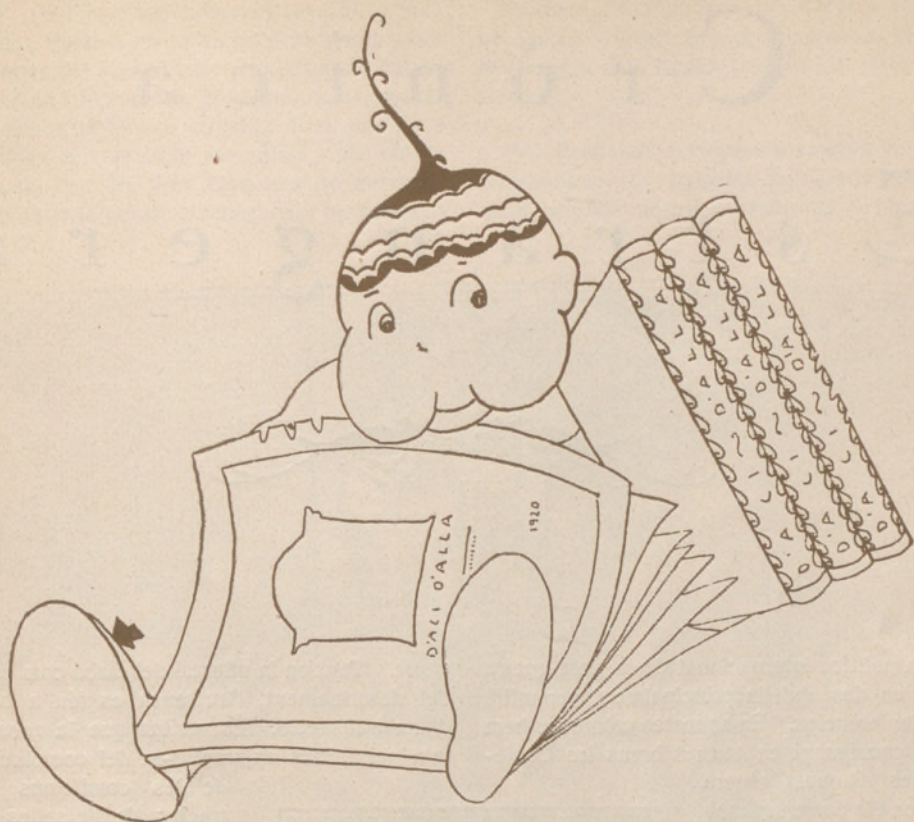
nica de Madrid, donà al propi Palau, fou com de costum interessant i concorreguda. Algunes de les novetats ofertes i les execucions acurades que aquesta corporació acostuma a donar constituïren un nou triomf per l'orquestra madrilenya i el seu notable director el mestre Arbós.

Al Palau de Belles Arts, l'orquestra Simfònica de Barcelona i la Banda Municipal sots la direcció d'En Lamote i els orfeons Gracienc i de Sans hi donaren alguns concerts amb motiu de l'Exposició d'Art, i finalment cal esmentar la notable conferència que el mestre Llongueras donà a la Sala Mozart per encàrrec de l'Associació de Música «da camera», sobre el tema *La Suite*.

X.

PER a passar un istiu distret, alegre i fresc, no hi ha com subscriurer-vos al nostre magazine

D'ACÍ D'ALLÀ

us portarà, en la calma del vostre sojorn estival, el millor i més econòmic entreteniment

100 PLANES DE TEXT PROFUSAMENT IL·LUSTRADES

FORMOSOS SUPLEMENTS
:: ARTÍSTICS ::

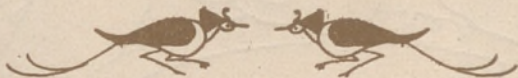
PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Un any: Barcelona, 12 ptes. Fora, 14 ptes. Número solt: 1'25 pesseta

C r ò n i c a

E s t r a n g e r a

LA política internacional de la post-guerra es descabdella principalment per mitjà de Conferències. En aquestes cròniques hem anat consignat en termes breus les Conferències d'aquest gènere que en els darrers mesos s'han celebrat. Ara hem de consignar la Conferència de Spa, on les delegacions aliades i la delegació germànica han tractat de resoldre tres dels principals problemes derivats del tractat de pau de Versalles. Aquests tres problemes són: el del desarmament de Alemanya, el de la tramesa de carbó alemany als aliats i el de les indemnitzacions que Alemanya ha de pagar. També es parlà a Spa, però bé que això és ja avui d'importància secundària, de la qüestió dels alemanys inculpats per l'Entente.

Vorejant els perills de ruptura, la Conferència de Spa arribà a una solució en els tres afers principals, en que l'efectivitat dels acords signats és una cosa que encara cal

veure. Tant en la qüestió del carbó com en la del desarmament, l'avinensa es féu a base d'una transacció. És veritat que la rebaixa feta pels aliats en tractar-se del compliment

de les condicions del tractat de Versalles no fou gaire grossa. En aquest punt els delegats alemanys quedaren probablement decepcionats, puix que havien anat a Spa amb l'intent d'obtenir una vera revisió del tractat en els articles el compliment dels quals els resulta dolorós.

De la Conferència de Spa hom n'ha tret la impressió que Alemanya es sotmetrà a les condicions dels aliats mentre aquests tinguin prou unió i prou força per a imposar-les coactivament, però que si els

aliats es dividissin, i sobretot si es dividissin França i Anglaterra, Alemanya no vacil·laria gens a esquinçar el tractat de pau. I la mateixa cosa succeiria si la situació general d'Europa permetés als alemanys l'intentar una guerra de revenja.

El general anglès Lucas, secuestrat pels *sinn-fetners*

*** Tot just nascuda a la seva nova vida estatal, Polònia es troba en greu perill. Les victòries del exèrcit polonès contra els bolxevistes no han estat de gaire durada. Quan els polonesos ja havien arribat a Kief, una forta ofensiva dels vermells els obligà a una ràpida retirada que ha prèns caràcters de desastre. Polònia s'ha sentit amenaçada, i ha demanat

En canvi, l'exèrcit grec, ajudat pels aliats, ha assolit a l'Àsia Menor importants victòries contra les forces turques de Mustafà Kemal.

*** Persisteix al continent americà el cicle tempestuós. La tragèdia de Guatemala ha estat seguida de nous desordres a Mèxic i

La Conferència interaliada de Spa reunida al Castell de La Fraïneuse

ajut als aliats. Anglaterra ha posat com a condició a ses negociacions amb la República dels Soviets, la suspensió de les hostilitats contra els polonesos. De totes maneres, aquests han sofert un cop formidable en llur prestigi. Han hagut de reduir llurs pretensions territorials, realment excessives, i s'han vist obligats a humiliar-se davant llurs enemics. I tot sembla que ha vingut de les imprudències comeses per l'alt comanament polonès, que no volgué escoltar els consells del general Foch. S'ha de tenir present, però, que a hores d'ara, els bolxevistes no han trepitjat encara el territori nacional de Polònia.

d'una revolució a Bolívia, per bé que aquesta darrera ha resultat incruenta. L'alçament del general mexicà González ha acabat malament per aquest, que ha estat vençut i condemnat a mort. A Guatemala han estat condemnats a mort així mateix quatre generals, acusats d'haver complimentat les ordres del sinistre president Estrada Cabrera. A Bolívia, el cop d'Estat ha tingut un èxit complet i el nou president Saavedra es manté en el poder amb tranquil·litat. Els americans semblen voler demostrar-nos que no es queden enrera dels europeus en qüestió de trontolls i trasbalsos.

**0 El problema de Irlanda segueix el seu camí de gradual agreujament. El conjunt de violències augmenta cada dia amb una feta nova. Esmentarem aquí l'episodi folletinesc del general anglès Lucas, capturat pels *sinnfeiners*, i que la policia britànica no ha pogut trobar. Consignarem també, per l'interès que en un altre ordre ofereix, l'acord de les *Trade Unions* angleses de declarar la vaga general a la Gran Bretanya, si el Govern anglès no retira de Irlanda les tropes britàniques d'ocupació.

*** Una bella victòria del principi nacionalista: l'Eslesvig septentrional, terra danesa que

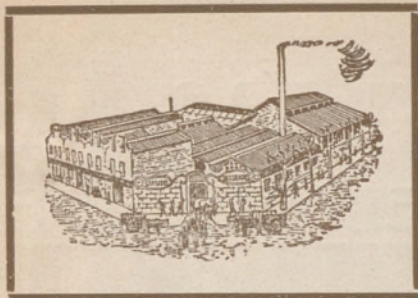
estava en poder d'Alemanya des de l'any 1864, ha estat oficialment reincorporat a Dinamarca, com a conseqüència del plebiscit que en aquella comarca tingué lloc, segons les estipulacions del tractat de Versalles.

*** La lluita presidencial està entaulada ja als Estats Units en tota la línia. Els dos candidats rivals es dressen l'un contra l'altre, tots dos poderosos: el republicà Harding i el demòcrata Cox. És arriscat de preveure el resultat que tindrà la votació del dia 2 de novembre vinent. Hom considera que, avui per avui, les majors probabilitats estan de la banda del candidat republicà.

A. ROVIRA I VIRGILI

Ferrer, Fisa i Alsina

GRANS MAGATZEMS DE CRIS-
TALLERIA, PISA I PORCELLANA

Reben contínuament de les cases més importants del país i de l'estranger les últimes novetats en **Cristall, Pisa, Porcellana** i **Articles de fantasia**.-Bomboneres, Majòliques pròpies per a regals, etc., etc.-Grans existències en vaixelles, jocs de cafè, de dolços i tasseria en blanc, últims models, decorant-se a gust del comprador en els seus **Tallers de Decorat**.-Jocs de cafè i te, Vaixelles de Pisa i Porcellana, formes modernies, decorats novetat (especialitat de la casa).-Jocs de cristalleria de Baccarat i del país, en llis, gravat i decorat. Serveis per a Restaurants, Col·legis i Comunitats religioses.

EXPEDICIONS A PROVÍNCIES

VENDES A L'ENGRÓS I A LA MENUDA

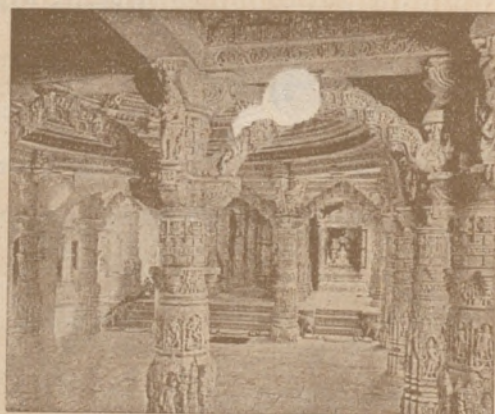

Borrell, 91 al 97 — BARCELONA

LAS MARAVILLAS DEL MUNDO Y DEL HOMBRE

LUXOSÍSSIMA COL·LECCIÓ ARTÍSTICA
FORMADA AMB MÉS DE
DOS MIL GRAVATS I TRICROMIES
DE TOT ÇÓ MÉS NOTABLE DEL MÓN

— TEMPLE DE JAINA —

QUATRE VOLUMS ESPLÈNDIDS
PAPER CUCHÉ : LLOM DE PELL : CANTELLS DAURATS
ASIA : OCCEANIA - ÀFRICA : AMÈRICA : EUROPA

CONDICIONS DE VENDA :

Quadern solt, 1'50 pessetes. — Quadern índex, 0'75. — Volum solt, al comptat, 17'50; tela, 50. — Volum solt, a plaços, 20; tela, 55. — Obra completa, al comptat (4 volums), 70; tela, 120.
Obra completa, a plaços (4 volums), 80; tela, 152.
Tapes soltes per a enquadració, per volum, 8.

ARISTOCRACIA de coneixements :: Aptituds de RIQUESA

SENYORES I SENYORETES

ICEU
ICEO
YCÉE
YCEUM

DALMAU

ICEU
ICEO
YCÉE
YCEUM

VALÈNCIA, 245, entsl. - (Cant.^a Plge. Domingo. - Entre Passeig de Gràcia i Rbla. Catalunya)

Fabricació de llet condensada

LA INDUSTRIA LLETERA

SOCIETAT ANÓNIMA

Marca
EL PAGÈS

Marca
IBERIA

Superior qualitat : Elaboració
especial : Les més altes recom-
penses en tots els concursos

Trafalgar, 64 - Tel. 1727 - BARCELONA

MAQUINES D'ESCRIURE

ACCESSORIS
REPARACIONS
CANVI :: VENDA
.....

Rda. Sant Antoni, 90 - Tel. 3131 A. - BARCELONA

La pluma
Ideal WATERMAN

*Inspira y fija
sus impresiones
de veraneo*

DE VENDA A TOTES LES PAPERERIES : DEMANI'S PROSPECTE

..... E. HASSINGER • Balmes, 75 • BARCELONA .....